

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TEISĖS FILOSOFIJOS KATEDRA**

MONIKA VANAGAITĖ

(Teisės ir valdymo studijų programa)

**PASITIKĖJIMO VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS
SOCIALINĖS IR TEISINĖS PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė:

dr. Eglė Venckienė

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS	4
I. PASITIKĖJIMAS VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS DEMOKRATINĖJE VALSTYBĖJE..	8
1.1. Pasitikėjimo samprata.....	8
1.2. Pasitikėjimo rūšys.....	10
II. LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIŲ VALDŽIOS INSTITUCIJŲ VEIKLOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI	14
2.1. Įstatymų leidžiamoji valdžia	15
2.1.1. Seimo veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai	15
2.2. Vykdomoji valdžia	17
2.2.1. Prezidento veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai	18
2.2.2. Vyriausybės veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai	19
2.3. Teisminė valdžia	21
2.3.1. Teismų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai	23
III. VISUOMENĖS PASITIKĖJIMO AUKŠČIAUSIOS VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS SOCIALINIŲ IR TEISINIŲ PROBLEMŲ EMPIRINIS TYRIMAS.....	26
3.1. Visuomenės pasitikėjimo aukščiausios valdžios institucijomis dinamika nuo 1998 iki 2009 metų	26
3.1.1. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu dinamika nuo 1998 iki 2009 metų	26
3.1.1.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu pagrindinės socialinės, teisinės problemos	30
3.1.2. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Prezidentu dinamika nuo 1998 iki 2009 metų.....	35
3.1.2.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Prezidentu pagrindinės socialinės, teisinės problemos	37
3.1.3. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Vyriausybe dinamika nuo 1998 iki 2009 metų	39
3.1.3.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Vyriausybe pagrindinės socialinės, teisinės problemos	44
3.1.4. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos teismais dinamika nuo 1998 iki 2009 metų.....	48
3.1.4.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos teismais pagrindinės socialinės, teisinės problemos	51

3.1.5. (Ne)pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis bendrosios socialinės, teisinės priežastys	55
3.2. Klaipėdos miesto gyventojų anketinė apklausa	61
IŠVADOS	72
PASIŪLYMAI	75
LITERATŪROS SĄRAŠAS	78
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	87

IVADAS

Pasitikėjimas visuomenėje funkcionuojančiomis institucijomis – vienas svarbiausių visuomenės narių požiūrio į savo visuomenę atspindžių, rodantis žmonių jausmus jai ir jos atstovams, tikėjimą, kad jie elgiasi garbingai ir atsakingai, sąžiningai atlieka pareigas.¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 4 straipsnis skelbia, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai. Tautai priklausanti suvereni galia yra aukščiausia ir šią galią Tauta vykdo tiesiogiai arba per demokratiškai išrinktus atstovus.² Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad Tauta yra aukščiausias valdžios šaltinis, kad valstybės valdžios institucijos yra išvestiniai deriniai – jie atsiranda iš Tautai priklausančios aukščiausios valdžios. Valstybė, valstybės valdžios institucijos – subjektai, veikiantys Tautos pasitikėjimo pagrindu. Tauta juos kuria tam, kad jie tarnautų Tautai.

Taigi, visuomenės ir valdžios institucijų abipusis pasitikėjimas – tarsi socialinis turtas būtinas demokratijos veiksmingumui bei ekonomikos augimui,³ skatinantis bei palengvinantis piliečių ir valdžios bendradarbiavimą sprendžiant aktualias socialines ir ekonomines šalies ar regionines problemas. Pasitikėjimas yra būtinas demokratijos sistemai kaip pagalba veiksmingam institucijų funkcionavimui, demokratijos kultūros iškėlimui ir teisėtai politinei santvarkai. Abipusis visuomenės ir valdžios institucijų tvirtas pasitikėjimo ryšys užtikrina efektyvų valdžios institucijų veikimą, demokratinės kultūros plėtimąsi, politinės sistemos legitimaciją. Demokratijos išsiplėtojimo pakankamumo kriterijus – žmogaus teisės, jų apsaugos ir įgyvendinimo laipsnis.⁴

Temos aktualumas

Nors Konstitucijoje numatyti atstovaujamosios demokratijos institutai lyg ir veikia, tačiau žmonės jais nepasitiki. Kadangi, pasitikėjimas grindžiamas spontaniškos socialinės tvarkos – socialinių normų – implikuotu moralės ir teisės organišku ryšiu, teisinis paliepimas veiksmingesnis tuomet, kai jo turinys atitinka asmenybės ir socialinės grupės moralinius įsitikinimus. Ir priešingai – teisės normos veiksmingumas ženkliai sumažėja, kai ji prieštarauja visuomenėje vyraujančioms dorovinėms vertybėms ir normoms. Mokslininkų nustatyta, kad pasitikėjimas įstatymu sustiprėja tuomet, kai įstatymo nuostatos sutampa su didesniosios

¹ Corbett M. American Public Opinion: Trends, Processes and Patterns. London, 1991. P. 45.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai: vadovėlis. Vilnius, 2004. P. 390.

⁴ Vaišvila A. Demokratija ir teisė tapatumo požiūriu // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(10). P. 23.

visuomenės dalies socialiniais lūkesčiais, poreikiais ir interesais.⁵ Atlikti visuomenės nuomonių tyrimų statistiniai duomenys (žr. 1, 2, 3, 4 priedus) atskleidžia grėsmingą visuomenės nepasitikėjimą valdžios institucijomis (ypač LR Seimu, Vyriausybe ir teismais). Tai rodo, kad valstybės valdymo modelis menkai remiasi piliečių pasitikėjimu ir bendradarbiavimu, dėl to prarandami ryšiai tarp piliečių ir valdžios institucijų, o kartu ir valstybės. Nepaisant formalių demokratiškesnių procedūrų ir valdžios kaitos, valdžios ir piliečių „nesusikalbėjimas“ ne tik nemažėja, bet, atrodo, virsta nuolatine įtampa, keliančia pavojų politiniam valstybės stabilumui.

Šiandienos politinė – moralinė daugumos Lietuvos valdžios institucijų krizė rodo, kad valdžios institucijose kokybiniai kriterijai ne gerėja, o prastėja. Visuomenės pasitikėjimas valdžios institucijomis (ypač teismais) yra valstybės išlikimo garantija. Kai prarandamas pasitikėjimas aukščiausiomis valdžios institucijomis, prarandamas pasitikėjimas pačia valstybe. O savo valstybe nebetikintys jos nariai jau nėra pilietinė visuomenė. Siekiant būdų kaip panaikinti ar bent jau sumažinti pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis deficitą, pravartu išsiaiškinti šį reiškinių sąlygojančias socialines ir teises problemas, bei imtis strateginių tikslų ir priemonių nepasitikėjimo problemai spręsti.

Nors visuomenės ir moksliniai tyrimai atskleidžia labai menką visuomenės pasitikėjimą šiomis institucijomis, tačiau mažai mokslininkų nagrinėja tai sąlygojančias socialines ir teises problemas. Pasitikėjimo valdžios institucijomis problema domėjosi, analizavo Vladas Gaidys, Vytautas Kavolis, Vytautas Šlapkauskas, Virgilijus Valančius, Ainė Ramonaitė ir kt. Iš užsienio autorių paminėtini Barbara A. Misztal, F. Fukuyama, Seligman Adam, Sztompka Piotr ir kt. Šių autorių samprata, analizėmis ir daromomis prielaidomis remiamasi ir šiame darbe.

Nepasitikėjimo valdžios institucijomis tendencijas nuo 1996 m. iki 2000 m. tyrinėjo **V. Gaidys** (2004), bei pateikė jų dinamiką veikale „*Viešoji nuomonė ir politika*“. Tyrėjas atskleidė to laikmečio nepasitikėjimo valdžios institucijomis dinamiką, tačiau nenagrinėjo tai lėmusių teisiščių ir socialinių šios problemos aspektų.

V. Kavolis (1996) tyrinėjo pasitikėjimą žmonėmis ir institucijomis problemą. Analizavo įvairių užsienio autorių (D. Putnamo, F. Fukuyamos, P. Sztompkos, A. Giddenso, R. Wuthnowo) atliktus tyrimus, studijas, lygino jų idėjas, koncepcijas, pasisakymus pasitikėjimo problemos klausimais. Tačiau nenagrinėjo pasitikėjimo problematikos Lietuvoje.

V. Šlapkauskas nagrinėjo socialinės tvarkos prigimties ir pasitikėjimo, moralės ir teisės ryšius, nagrinėjo gilumines priežastis, lemiančias prastą šalies teisėtvarkos raidą ir apskritai menką veikiančios teisės socialinį veiksmingumą.

---

⁵ Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys // Jurisprudencija. 2002, Nr. 24(16). P. 193-194.

Cohen (1999), **Offe** (1999), **Warren** (1999) atliktų tyrimų išvados parodė, kad veiksmingi įstatymai bei jų įgyvendinimas padeda sumažinti pasitikėjimo valdžios institucijomis riziką. Mokslininkai konstatavo, kad žmonės gali pasitikėti valdžios institucijomis, kai tiki įstatymo valdžia, kad institucijų veikla yra reguliuojama aiškių teisinių normų bei už jų pažeidimą valstybės tarnautojai gali būti nubausti.

Richardo Rose (2001), **Tyler** (1998), **Newton** (2001) teigė, kad pasitikėjimas valdžios institucijomis yra socialinio kapitalo šaltinis, kai skatina ar palengvina piliečių ir valdžios bendradarbiavimą sprendžiant aktualias socialines ir ekonomines šalies ar regionines problemas. Akcentavo, kad pasitikėjimas yra būtina politinės tvarkos sąlyga, tai tam tikro pobūdžio politinės tvarkos rezultatas. **H. Clay** nuomone, valdžia – pasitikėjimo institucija, o jos tarnautojai yra pasitikėjimo „mandato turėtojai“, kurie turi tarnauti žmonių labui.

Taigi, nors dauguma Lietuvos ir užsienio autorių, įvairių mokslo sričių specialistai suvokia dabartinės situacijos problemškumą, tačiau nedaugelis jų nagrinėja (ne)pasitikėjimą valdžios institucijomis, socialines ir teises problemas sąlygojančius veiksnius bei jų sprendimo galimybes. Galbūt taip yra dėl to, kad šis reiškinys yra labai dinamiškas, kintantis ir sunkiai prognozuojamas dėl skirtingų (ne)pasitikėjimo priežasčių.

Darbo tikslas – atskleisti pasitikėjimo Lietuvos Respublikos valdžios institucijomis socialines ir teises problemas, pagrįsti jų atsiradimo priežastis.

Darbo uždaviniai:

1. išnagrinėti pasitikėjimo valdžios institucijomis sampratą ir rūšis;
2. išnagrinėti Lietuvos Respublikos aukščiausių valdžios institucijų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumus;
3. atlikti pasitikėjimo Lietuvos Respublikos aukščiausių valdžios institucijomis socialinių ir teisinių problemų empirinį tyrimą;
4. apibendrinti surinktą teorinę ir empirinę medžiagą, pateikti išvadas, pasiūlymus.

Pagrindinis šio darbo objektas – pasitikėjimo įstatymo leidžiamosios, vykdomosios, teisminės valdžios institucijų socialinės ir teisinės problemos.

Hipotezė – tikėtina, jog nepasitikėjimą valdžios institucijomis visuomenėje lemia socialinės ir teisinės priežastys.

Prielaidos:

1. Nepasitikėjimas aukščiausiomis valdžios institucijomis, susijusios su silpna reprezentacija tam tikrų apibendrintą pasitikėjimą skatinančiomis vertybėmis: tiesos sakymu, pažadų tesėjimu, prisiimtų įsipareigojimų ir sudarytų susitarimų vykdymu, sąžiningų vertybių propagavimu, solidarumu ir kt.

2. Pasitikėjimo deficito didėjimui įtakos turi valdžios institucijų ir jų funkcijų reglamentavimo spragos, netobuli įstatymai, korupcija, atskaitomybės prieš visuomenę nebuvimas ir kitos socialinės bei teisinės problemos.

Nagrinėjant pasitikėjimą valdžios institucijomis, šiame darbe remiamasi norminiais aktais, teisine literatūra, visuomenės informavimo priemonių pateikta medžiaga, sociologiniais viešosios nuomonės tyrimais.

Tyrimo metodai. Moksliniame darbe naudojamas *literatūros analizės metodas* nagrinėjant esamą literatūrą, mokslinius straipsnius, *dokumentų analizės metodu* – įstatymus ir poįstatyminius aktus. *Analitiniu–kritiniu* metodu buvo įvertinti valdžios institucijų sistemos trūkumai bei nustatytas pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimo modelis. *Istoriniu lyginamuoju metodu* analizuojama visuomenės pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis dinamika.

Siekiant išsiaiškinti dalies visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis socialines problemas, buvo naudoti anketinės apklausos, loginės analizės metodai.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, kurie pagal analizuojamus klausimus skirstomi į poskyrius, o pastarieji į skirsnius. *Pirmajame skyriuje* nagrinėjama pasitikėjimo samprata ir rūšys. *Antrajame skyriuje* trumpai aptariami Lietuvos Respublikos Seimo, Prezidento, Vyriausybės ir teismų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai. *Trečiajame skyriuje* pateikiamas visuomenės pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis empirinis tyrimas: analizuojama (ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu, Prezidentu, Vyriausybe, teismais dinamika nuo 1998 m. iki 2009 m., nagrinėjamos ir išskiriamos pagrindinės to laikmečio (ne)pasitikėjimo problemos, jas sąlygojantys veiksniai, pateikiama Klaipėdos miesto dalies gyventojų anketinė apklausos tyrimo rezultatai.

Darbas baigiamas suformuluotomis išvadomis ir siūlymais, pateikiamas naudotos literatūros sąrašas.

I. PASITIKĖJIMAS VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS DEMOKRATINĖJE VALSTYBĖJE

Kadai demokratijos teorijoje būta minties, kad politinio pasitikėjimo gal ir nereikia, jei turima institucijas, kurios taip suorganizuotos, kad jos galėtų veikti ir su nepatikimais žmonėmis. Tokios institucijos remiasi tarpusavės kontrolės principu. Bendrai sutartiems principams nusižengusieji pašalinami iš postų demokratiniiais rinkimais arba teismo keliu. Tačiau institucijos, kurios veiktų nepriklausomai nuo pasitikėjimo žmonėmis, reikalauja daug priežiūros ir brangiai kainuoja. Dabar vis daugiau prabylame apie pasitikėjimo, kaip tam tikro socialinio išteklių, reikalingumą ir demokratijos veiksmingumui, ir ekonomikos augimui.⁶ Pasitikėjimas - tarsi demokratijos kokybės kriterijus. Valstybėje, kurioje piliečiai nepasitiki valdžios institucijomis, neigiamai vertina politinius procesus, nedalyvauja visuomeniniame gyvenime, iškyla populizmo tendencijų atsiradimo bei politinio nestabilumo grėsmė.

Pasitikėjimo sampratų ir rūšių įvairovė atskleidžia šios koncepcijos aktualumą demokratinėje valstybėje.

1.1. Pasitikėjimo samprata

Pasitikėjimas įvairių mokslo sričių teoriniuose darbuose minimas seniai. Skirtinguose literatūros šaltiniuose pasitikėjimas įgyja daugybę sinonimų: tolerancija, empatija, pagarba, savitarpiskumas, paslaugumas, brolybė, solidarumas. Egzistuoja didelė pasitikėjimo sąvokų įvairovė. Tačiau šiame darbe bus aptariamos tik socialinių ir teisės mokslų srities darbuose pateikiamos pasitikėjimo sampratos, nebus gilinamasi į filosofines ir psichologines teorijas.

Mokslininkai nesutaria dėl pasitikėjimo sąvokos turinio. Skirtingi autoriai pateikia įvairius pasitikėjimo apibrėžimus.

Vytautas Kavolis savo darbuose teoriškai šios sąvokos neanalizuoja, tiesiog pasitikėjimą apibūdina kaip nepasitikėjimo nugalėjimą (panašiai kaip Paulis Tilichas analizuoja tikėjimą – kaip abejonės nugalėjimą).

Vytautas Šlapkauskas pasitikėjimą apibūdina kaip saugumo ir komforto žmonių santykiuose jausmą, kuris yra būtinas kuriant žmonių gerovę ir saugumą. Anot profesoriaus, pasitikėjimu pabrėžiame subjektyvų saugumą, kuris implikuoja susiklosčiusią žmogaus padėtį visuomenėje bei jam kylančias grėsmes.⁷ Sociologo teigimu, pasitikėjimas yra būtinas geriems ir artimiems santykiams.

⁶ Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai. 1996, Nr. 8/9. P. 13.

⁷ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai: vadovėlis, P. 390.

Diego Gambetta savo antologijoje pateikia daugelio cituojamą apibrėžimą: „Pasitikėjimas (arba, simetriškai, nepasitikėjimas) yra tam tikras subjektyvios tikimybės lygis, kuriuo veikėjas nusprendžia, kad kitas veikėjas arba veikėjų grupė įvykdys tam tikrą veiksmą, tiek *prieš* jam patikrinant tą veiksmą (arba nepriklausomai nuo jo galimybių kada nors apskritai tai patikrinti), tiek kontekste, kuriame tai lemia *jo paties* veiksmą (...). Kai mes sakome, kad kuo nors pasitikime, arba, kad kas nors yra vertas pasitikėjimo, turime galvoje, kad tikimybė, jog jis įvykdys mums naudingą ar bent jau nežalingą veiksmą, yra pakankamai didelė tam, kad nuspręstumėme su juo bendradarbiauti.“⁸ Taigi, pasitikėjimas atsiranda tuomet, kai ateitis yra neaiški ir nekontroliuojama. Sociologiškai neprognozuojamoje veikloje išskiriami trys orientacijos būdai. Pirmiems dviems (*viltis/nusivylimas, tikėjimas/abejonė*) būdingas pasyvumas, distancija, siekis išvengti atsakomybės bei pareigų. Trečia orientacija – *pasitikėjimas* – pasireiškia tais atvejais, kai dėl to veikiama, nepaisant neaiškumo bei rizikos.⁹

Anot Piotro Sztompkos, bendriausias pasitikėjimo apibrėžimas apima du pagrindinius komponentus: ypatingus lūkesčius (kaip *kitas* pasielgs kokioje nors būsimojoje situacijoje) ir įsitikinimą veiksmu (užstatas). Autorius pasitikėjimą apibūdina kaip užstatą lažybose dėl nežinomoms ateities. Analizuojant socialinių santykių raišką, mokslininkas skiria ir nepasitikėjimo (ang. *distrust*) sąvoką, kurią apibūdina kaip neigiamą požiūrį ir neigiamus lūkesčius *kito* veiksmų atžvilgiu.¹⁰

Francis Fukuyama kalba apie įvairius „pasitikėjimo spindulius“, kai pasitikėjimas susikoncentruoja ratais nuo maksimaliai artimų tarpasmeninių santykių, labiau abstrakčių orientacijų, būdingų socialiniams objektams, link. Autorius pasitikėjimą sieja su asmeniniais santykiais, socialiniais vaidmenimis, pasitikėjimu institucijomis, socialine sistema.¹¹

Pastebima, kad visais atvejais pasitikėjimas reiškiasi tarp individų ir jų veiksmų (veiklos produktų). Antrinio pasitikėjimo objektai tokiais tampa, kai pateisinamas pasitikėjimas pirminiais objektais. Didelė dalis to, kas žinoma (ar manoma, kad žinoma), grindžiama tikėjimu įvairiomis instancijomis ir tikėjimu tuo, kas skaityta ar girdėta. Tokiais atvejais pasitikėjimas grindžiamas ne tiesiogine informacija apie objektą, tačiau pasitikėjimu kitų individų pasisakymais ar nuomone.¹²

---

⁸ Gambetta D. Can We Trust Trust? // Trust: Making and breaking cooperative relations / Editor: D. Gambetta. Oxford, 1988. P. 217.

⁹ Ten pat, P. 218.

¹⁰ Sztompka P. Trust. A Sociological Theory. Cambridge, 1999. P. 20-27.

¹¹ Fukuyama F. Social Capital and Civil Society // IMF Working Paper, April 2000, no. WP/00/74. P. 5. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-03-24.

¹² Sztompka P., P. 42-45.

1.2. Pasitikėjimo rūšys

Mokslininkai pateikdami įvairias pasitikėjimo definicijas, taip pat pateikia ir skirtingas šio fenomeno klasifikacijas.

Mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriamos šios pasitikėjimo klasifikacijos:

- „personalinis pasitikėjimas“ (Stolle, 1999) arba „pagrįstas patyrimu pasitikėjimas“ (Offe, 1999), būdingas mažose bendruomenėse, kur žmonės gerai vienas kitą pažįsta, artimai sąveikauja;
- „instrumentinis arba apskaičiuojamasis pasitikėjimas“, kartais nurodomas kaip „akis už akį pasitikėjimas“, apibūdinamas kaip savo interesų racionalus, sąnaudų ir naudos apskaičiavimas (Arrow, 1972, Hardin, 1993, Ridley, 1997).
- Trečioji mokslininkų pateikiama pasitikėjimo rūšis – „apibendrintas pasitikėjimas“ (Uslaner, 1999), dar kitų autorių vadinamas „difuziniu pasitikėjimu“ (Sztompka, 1999) arba „universalium pasitikėjimu“ (Offe, 1999). Šis pasitikėjimo tipas atitinka Roberto Putnamo (1993) nurodytą „beasmenę arba tiesioginę“ pasitikėjimo formą. Jan Delhey ir Kenneth Newton (2004) teigimu, šis pasitikėjimo tipas labiau būdingas moderniai socialinei urbanistinei visuomenei, kur socialinė lygybė yra silpnesnė, bet daug platesnė, kur visuomenė yra labiau diferencijuota ir nevienalytė, kur gyvenimas gali būti labiau konkurencingas ir gyventojai labiau mobilizuoti.¹³

Atskira pasitikėjimo rūšimi išskiriamas – institucinis, kitaip tariant, organizacinis pasitikėjimas, kitų autorių įvardijamas poliniu pasitikėjimu. Į šią kategoriją priskirtinas pasitikėjimas Seimu, teismais ir pan.

Atsižvelgiant į pasitikėjimo formų įvairovę, bus nagrinėjamos šiam moksliniam darbui aktualiausios dvi pasitikėjimo rūšys: socialinis ir politinis (institucinis) pasitikėjimas.

Tarpasmeninis ir apibendrintas pasitikėjimas neretai yra įvardijami „*socialiniu pasitikėjimu*“. Rūta Žiliukaitė ir Ainė Ramonaitė socialinį pasitikėjimą apibūdina kaip sugebėjimą pasitikėti žmonėmis, kurių gerai nepažįsti.¹⁴ Visuomenėse, kuriose yra socialinio pasitikėjimo trūkumas, negalimas efektyvus veikimas, nes pasitikėjimo nebuvimas paralyžiuoja bet kokius kolektyvinius veiksmus. R. Putnamo teigimu, pasitikėjimas – tarsi alyva, kuri sutepa bendradarbiavimo mechanizmą, mažina kolektyvinės veiklos kaštus, padeda sutaupyti išteklius, reikalingus socialinei kontrolei.¹⁵ Siekiant pasitikėjimo socialine tvarka, svarbu rasti ir pašalinti,

¹³ Delhey J., Newton K. Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? // Journal of European sociological review. June 2004, no. SP I 2004 – 202. P. 3. <http://bibliothek.wz.berlin.de/pdf/2004/i04-202.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

¹⁴ Žiliukaitė R., Ramonaitė A. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas / Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis: kolektyvinė monografija. Vilnius, 2006. P. 223.

¹⁵ Putnam R. Marking Democracy Work: Civic Traditions in modern Italy. Princeton, 1993. P. 20.

arba sušvelninti neigiamą poveikį sukeliančias socialines grėsmes, kurios asmeniui reiškiasi ekonominiu, politiniu, socialiniu (siaurąja prasme), ekologiniu (fiziniu), psichologiniu ir apskritai kultūriniu spaudimu.¹⁶

Mokslininkai, nagrinėdami socialinio pasitikėjimo kilmę, nesutaria, ar pasitikėjimas kitais žmonėmis yra aplinkos patikimumo atspindys, ar asmeninė individo savybė. Vieni mokslininkai (Putnam, 1993, Coleman, 1990) teigia, kad sprendimas pasitikėti priimamas racionaliai įvertinus riziką, kad gali būti apgautas kito asmens, todėl pasitikėjimo lygis priklauso nuo turimos informacijos apie asmens patikimumą ir sankcijų galimybes. Kiti (Uslaner 2002) mano, kad bendrasis pasitikėjimas, t.y. pasitikėjimas nepažįstamaisiais, išreiškia asmens moralinę laikyseną kitų asmenų atžvilgiu, kuri yra nepriklausoma nuo turimos informacijos apie žmonių patikimumą ir nuo teigiamos ar neigiamos bendravimo su žmonėmis patirties.¹⁷

Tačiau ir vieni, ir kiti autoriai pripažįsta, kad kuo daugiau šalyje yra vieni kitais pasitikinčių žmonių, tuo joje didesni socialinio kapitalo ištekliai, kurie gali būti panaudoti sėkmingai kolektyvinei veiklai. Nemažai autorių (Foley & Edwards, 1998, Wunthnow, 2002, Delhey & Newton, 2003) pabrėžia neformalių socialinių tinklų (bendravimo su šeimos nariais, draugais, kaimynais, pažįstamais) vaidmenį formuojantis socialiniam pasitikėjimui. Šie tinklai yra svarbūs įgyjant teigiamos pasitikėjimo patirties, taip pat švelninant pasitikėjimo nepažįstamaisiais riziką, be to taip susiklosto palankesnės sąlygos apibendrintam pasitikėjimui rasti.

Kitas mokslininkų nurodomas pasitikėjimo riziką mažinantis veiksnys – subjektyvi individo gerovė. Neturtingiems neapdairus ar nepagrįstas pasitikėjimas nepažįstamaisiais gali įtakoti didesnius santykinus praradimus negu turtingiesiems visuomenės nariams, turintiems aukštą socialinį-ekonominį statusą, laimingiems, patenkintiems savo darbu ir apskritai gyvenimu. J. Delhey ir K. Newtonas teigia, kad socialinis pasitikėjimas yra žmonių gyvenimo patirties pasekmė. Nepaneigiamas faktas, kad žmonės, kurių gyvenimas yra geras ir dosnus, dažniau pasitiki kitais, negu tie, kurie kenčia skurdą, nedarbą, diskriminaciją, išnaudojimą ir socialinę atskirtį.¹⁸ Profesorius V. Šlapkauskas akcentuoja, kad neįmanoma gyventi bendruomenėje, jeigu tarp žmonių nėra įsitvirtinę pasitikėjimą keliantys santykiai. Visuomenėje turi egzistuoti žmonių pasitikėjimą kelianti tvarka, kuri sukuria pasitikėjimą, kaip socialinį turtą, reikalingą demokratijos veiksmingumui bei ekonomikos augimui.¹⁹ Išskirtinė vieta socialinio pasitikėjimo formavimuisi teikiama institucijoms ir teisinėms normoms. Pastarosios yra svarbios

---

¹⁶ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 391.

¹⁷ Uslaner E. M. The Moral Foundations of Trust. Cambridge, 2002. P. 7-8.

¹⁸ Delhey J., Newton K. Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? P. 6-10.

¹⁹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 390.

apibendrinto pasitikėjimo formos radimuisi, kadangi jos, kaip ir subjektyvi individų gerovė ir priklausymas socialiniams tinklams, mažina pasitikėjimo riziką.

Politiniam pasitikėjimui įtakos turi institucinė tvarka ir teisinės normos. Žmonės gali pasitikėti valdžios institucijomis, kai tiki įstatymo valdžia, kad institucijų veikla yra reguliuojama aiškių teisinių normų bei už jų nesilaikymą valstybės tarnautojai gali būti nubausti. Taigi, pasitikėjimas institucijomis galimas tik tada, jei jos suvokiamos kaip veikiančios pagal visuomenėje pripažįstamus standartus, kompetentingai ir atsakingai, t.y. nuolat vykdančios savo įsipareigojimus, nenukreipiamos savanaudiškų interesų.²⁰

Mokslininkų nuomonės dėl socialinio ir politinio pasitikėjimo santykio skiriasi. Pagrindus politinės kultūros empiriniams tyrimams suformavę amerikiečių sociologai G. Almondas ir S. Verba (1965) teigia, kad politinis pasitikėjimas yra atspindys platesnės pasitikėjimo atmosferos visuomenėje. Jų teigimu, bendras socialinis pasitikėjimas gali būti paverstas politiniu pasitikėjimu.²¹

Vėlesnės kartos autoriai paneigė politinio pasitikėjimo ir socialinio pasitikėjimo savaime suprantamą ryšį. Jų teigimu, žmonės gali nepasitikėti politine valdžia, tačiau jiems gali būti būdingas socialinis pasitikėjimas (Uslaner, 2002, Newton, 2001). Be to, individų lygiu socialinis pasitikėjimas susijęs su subjektyvia jo gerove, ekonomine sėkme, o politinį pasitikėjimą labiau įtakoja žmonių domėjimasis politika (matomas ekonominio augimo tempuose, sprendžiant nedarbo problemas, užtikrinant gyventojų saugumą), politikų ir valstybės tarnautojų elgesio atitikimas etikos reikalavimams ir pan.²²

Kita vertus, nors kai kurie mokslininkai teigia, kad politinis ir socialinis pasitikėjimas yra skirtingos pasitikėjimo formos, tačiau taip pat nepaneigia fakto, kad jos tarpusavyje nėra visiškai nepriklausomos. Robert Wuthnow ir P. Sztompka pastebi, kad politikų elgesys, griauantis piliečių pasitikėjimą tiek jais asmeniškai, tiek valdžios institucijomis, kuriose jie dirba, gali turėti įtakos socialiniam pasitikėjimui. Politikai ir valstybės tarnautojai yra viešieji asmenys, jų elgesys ir reputacija gali turėti įtakos formuojantis žmonių nuomonei apie daugumos visuomenės narių sąžiningumą, įsipareigojimų vykdymą, tiesos sakymą bei kitas moralines savybes, svarbias apibendrinto pasitikėjimo rizikos vertinimui.²³ Taigi pasitikėjimą institucijomis lemia piliečių nuomonė, emociniai ir socialiniai ryšiai su institucijose dirbančiu personalu. Galima teigti, kad institucinis pasitikėjimas yra viena pasitikėjimo *asmenimis* atmainų.

---

²⁰ Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai, 1996, Nr. 8/9. P. 13.

²¹ Almond G., Verba S. The civic culture – political attitudes and democracy in five nations. Boston, 1989. P. 186–187.

²² Uslaner E. M. The Moral Foundations of Trust, P. 8.

²³ Sztompka P. Trust. A Sociological Theory, P.18.

Claus Offe pastebi, kad institucijos padeda rasti socialiniam pasitikėjimui tik tada, kai pasižymi tam tikromis kokybinėmis charakteristikomis, reprezentuoja socialinį pasitikėjimą skatinančias vertybes:

- Vertybė, skatinanti veikėjų, kurių elgesį reguliuoja, „įsipareigojimą tiesos sakymo dorybei“ ir gebėjimas atskleisti melą. Ši vertybė atsiskleidžia įvairiose instituciniuose modeliuose, spaudos laisvėje, viešuose teismo posėdžiuose, ir t.t.
- Institucijos turi užtikrinti pažadų tesėjimą, prisiimtų įsipareigojimų ir sudarytų susitarimų vykdymą.
- Institucijų veikla turi būti formuluojama remiantis sąžiningumo vertybėmis. Čia pasisakoma prieš institucijose įtvirtintas preferencijas, šališkumo apribojimą.
- Institucinis režimas turi bent jau iš dalies kompensuoti socialines nelygybes, įgyvendinant socialines piliečių teises, t.y. joms turi būti būdinga solidarumo vertybė.²⁴

P. Sztompka šį sąrašą papildo dar keliomis sąlygomis, teigdamas, kad institucinėje tvarkoje ir įstatymų sistemoje turi vyrauti įstatymų nuoseklumas, aiškumas, skaidrumas, viešumas ir netrumpalaikiškumas. Taip pat akcentuoja, kad institucijos ir įstatymai turi padėti sukurti socialinės tvarkos stabilumo pojūtį.²⁵

Taigi, pasitikėjimas yra būtina sąlyga tiek pilietinei visuomenei, tiek demokratijai. Pasitikėjimas valdžios institucijomis yra socialinio kapitalo šaltinis, kai skatina ar palengvina piliečių ir valdžios bendradarbiavimą sprendžiant aktualias socialines ir ekonomines šalies problemas. Atlikti tyrimai parodė, kad žmonės nori tokios demokratijos, kuriai būtų taikoma „gero valdymo“ sąvoka: teisingumo, įstatymo viršenybės idealo, atsakingos ir žmonėmis besirūpinančios valdžios, socialinės gerovės ir stiprios ekonomikos.²⁶

Vyraujantis nepasitikėjimas valdžios institucijomis gali kliudyti didesniam piliečių įtraukimui/įsitraukimui į sprendimų priėmimą. Pasitikėjimas įstatymu sustiprėja, kai įstatymo nuostatos sutampa su didesniosios visuomenės dalies socialiniais lūkesčiais, poreikiais ir interesais. Kuo didesnę naudą visuomenė gauna iš naujo teisinio reguliavimo, tuo labiau ji laikosi tų teisinių paliepiamų ir atvirkščiai.²⁷ Politinis pasitikėjimas didina tikimybę, kad piliečiai laikysis įstatymų. Jeigu nepasitikėjimas valdžios institucijomis ir politikais reiškia „blogos valdžios“ ir „gerų piliečių“ perskyrą, negalime garantuoti, kad piliečiai savanoriškai paklus šios valdžios priimamoms teisės normoms.

---

²⁴ Offe C. How Can We Trust Our Fellow Citizens? // Democracy and Trust / Edited by Mark Warren. Cambridge, 1999. P. 42-87.

²⁵ Sztompka P. Trust. A Sociological Theory, P. 18-20.

²⁶ Ramonaitė A. Ar demokratija yra vertybė, arba kodėl lietuviams reikia stipraus lyderio? // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. Vilnius, 2006. P. 251.

²⁷ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 609.

II. LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIŲ VALDŽIOS INSTITUCIJŲ VEIKLOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

Valstybinės veiklos demokratiškumas ir efektyvumas įgyvendinamas suskirstant valstybės valdžią į tris rūšis: įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę. Visos jos vykdo joms nustatytas funkcijas, bent vienos iš jų trūkumas traktuojamas kaip demokratijos principų pažeidimas.

Lietuvos Respublikoje įstatymų leidžiamosios valdžios institucija yra Seimas, vykdomosios valdžios funkcijas vykdo Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, teisminę valdžią įgyvendina teismai. Toks valdžių padalijimo principas grindžiamas tuo, kad valstybėje būtina atlikti tris funkcijas: įstatymų priėmimą, jų vykdymą ir teisingumo įgyvendinimą, t.y. žmogaus laisvių ir teisių apsaugą, teisės pažeidėjų nubaudimą, problemų, konfliktų, susijusių su įstatymų taikymu, sprendimą. Kiekvienai valstybės valdžios institucijai suteikiama jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kurios ribų negalima viršyti, apibrėžiama jų tarpusavio sąveika.²⁸

Taigi, pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją kiekviena valstybės valdžia užima tam tikrą vietą valstybės valdžios sistemoje, atlieka jai būdingas funkcijas. Seimas, kurį sudaro tautos atstovai – Seimo nariai, leidžia įstatymus, prižiūri Vyriausybės veiklą, tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri jo vykdymą. Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas – atstovauja valstybei, vykdo jam Konstitucijos ir įstatymo pavestas funkcijas. Vyriausybė yra vykdomoji tvarkomoji šalies institucija. Ji vykdo įstatymus ir kitus teisės aktus, tvarko krašto reikalus. Teismai vykdo teisingumą, užtikrinant, kad tiek privatiuose, tiek ir viešuosiuose teisiniuose santykiuose įstatymai būtų įgyvendinami tinkamai.²⁹ Vadovaujantis šiuo valdžių padalijimo principu, Konstitucinis teismas konstatavo, kad įstatymo leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskiros, pakankamai savarankiškos, taip pat tarp jų turi būti pusiausvyra. Kiekviena valdžia įgyvendinama per jos institucijas, o kiekvienai valstybės valdžios institucijai suteikiama jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kurią lemia tos valstybės valdžios institucijos vieta tarp kitų valdžios institucijų, jos įgaliojimų santykiai su kitais įgaliojimais (parlamentas leidžia įstatymus, Vyriausybė juos įgyvendina, teismai vykdo teisingumą).³⁰ Toks valdžių padalijimo principas

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos“ atitinko Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 5-99.

²⁹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.). Vilnius, 2002. P. 683.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. balandžio 20 d. nutarimu Nr. 276 patvirtintos įmonių finansinių prievolių mokėjimo bankroto procedūrų metu tvarkos 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir 1992 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (su 1994 m. gegužės 19 d. pakeitimais ir papildymais) 6 straipsnio 7 dalies 2 punktui“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 37-1259.

užtikrina laisvą pilietinės visuomenės raidą, užkerta kelią galimiems piktnaudžiavimams valdžia, neleidžia sukoncentruoti ir monopolizuoti jos vieno asmens ar vienos institucijos rankose.³¹

Taigi, kiekviena valdžia užima tam tikrą vietą valstybės valdžios sistemoje bei atlieka tik jai būdingas funkcijas. Tačiau nereiškia, kad valdžios institucijos visiškai atskirtos, nesusijusios viena su kita jokiais ryšiais. Siekiant įgyvendinti bendruosius valstybės uždavinius ir funkcijas, valstybės institucijos nuolat sąveikauja sudarydamos bendrą valstybės aparatą.³² Toliau darbe bus apžvelgti valstybės valdžios institucijų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai.

Įstatymų leidžiamoji valdžia

Įstatymų leidžiamoji valdžia yra atstovaujamoji, kurią rinkimų būdu tauta perduoda savo atstovams ir juos įgalioja ją įgyvendinti. Tai tautos deleguota savo atstovams valstybės valdžia, kolegialiai įgyvendinama leidžiant norminius aktus ir kontroliuojant vykdomąją valdžią.³³

Įstatymų leidžiamoji valdžia, kuri kartu yra ir atstovaujamoji valdžia – Lietuvos Respublikoje yra Seimas. Ši institucija paprastai yra vadinama *parlamentu*.

2.1.1. Seimo veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai

Seimas – tai valstybinės bendruomenės atstovybė, parlamentas, kur „kiekvienas parlamento narys atstovauja tautai, o visi parlamento nariai yra tautos atstovybė“.³⁴ Seimo formavimo tvarką, jo sudėtį ir struktūrą, įgaliojimus, Seimo nario teisinę padėtį, įstatymo leidybos procedūrą, Seimo priežiūrinę veiklą, apkaltos procesą ir kitus organizacinius veiklos klausimus reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos V skirsnis, Seimo rinkimų įstatymas, Seimo statutas.³⁵

Seimas vykdydamas Konstitucijos suteiktus įgaliojimus, vykdo ir tautos atstovaujamąją funkciją. Kaip atstovaujamoji institucija Seimas tampa Tautos (visų piliečių) valios ir interesų reiškėju. Vytautas Sinkevičius pateikia šias pagrindines Konstitucijoje įtvirtintas, Seimo, kaip

³¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 142 – 143.

³² Valančius K. L. Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas. Vilnius, 2008. P. 30.

³³ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius, 2000. P. 68.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 lapkričio 26 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. Įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimo įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

³⁵ Čiočys P. A. Teisės pagrindai (3-iasis patais. ir papild. leid.). Vilnius, 2002. P. 7.

tautos atstovybės, koncepcija grindžiamas nuostatas:

1. Seimą steigia pati Tauta, priimdama Konstituciją ir įtvirtindama joje Tautos atstovybę – Seimą – valstybės valdžią įgyvendinančią instituciją.

2. Tauta, kuriai priklauso suverenitetas ir kuri vykdo aukščiausią suverenią galią, įgalioja Seimą, Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų ribose, vykdyti (įgyvendinti) įstatymų leidžiamąją valdžią, atlikti kitas Konstitucijoje numatytas ir iš jos kylančias funkcijas. Tai reiškia, kad Seimas negali viršyti jam suteiktų įgaliojimų, jis atlieka tik Konstitucijoje jam pavestas funkcijas.

3. Siekiant užtikrinimo, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, taip pat ir Seimas, laikytųsi Konstitucijos, jos nepažeistų, Konstitucijoje numato (steigia) konstitucinės kontrolės instituciją – Konstitucinį Teismą. Tauta Konstituciniam Teismui suteikia *inter alia* įgaliojimus spręsti, ar Seimo priimti įstatymai ir poįstatiminiai aktai atitinka Konstitucinius įstatymus ir Konstituciją, ir, nustatčius, kad Seimo priimti įstatymai, kiti teisės aktai, prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams ir pirmiausiai Konstitucijai, šalinti juos iš Lietuvos teisės sistemos.

4. Seimas formuojamas demokratinių, laisvų, sąžiningų rinkimų būdu. Seimo narys yra visos Tautos atstovas, kuris savo veikloje vadovaujasi tik Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine.³⁶

Taigi, Seimas kaip Tautos atstovybė, yra atstovaujamosios demokratijos institutas, šalies politinės sistemos šerdis, politinę sistemą konsoliduojanti ir jos stabilumą užtikrinanti institucija.³⁷

Lietuvos Respublikos Konstitucijos penktame skirsnyje numatyti konkretūs Seimo įgaliojimai, kuriuos realizuodamas Parlamentas vykdo valstybės valdžią.³⁸ Apibendrinant, galima išskirti šiuos Seimo, kaip tautos atstovės, veiklos teisinio reglamentavimo pagrindinius bruožus: laikantis Konstitucijos nustatyta Seimo kompetencija ir įstatymų, leisti įstatymus, prižiūrėti Vyriausybės veiklą, tvirtinti valstybės biudžetą bei prižiūrėti, kaip jis vykdomas, spręsti kitus Konstitucijoje numatytus klausimus. Siekti organizuotai, vienodo veiksmingumo priemonėmis saugoti visų visuomenės narių teises bei jų įgyvendinimo.³⁹

Alvidas Lukošaitis pažymi, kad Parlamentas, būdamas politinės sistemos šerdimi ir visiems atvira politine arena yra tarsi „kabantis tiltas“ tarp piliečių, interesų grupių, politinių partijų ir kitų valdžios institucijų.⁴⁰ Kaip teisingai pažymi Rūta Bakševičienė, siekiant, kad

³⁶ Sinkevičius V. Seimas – tautos atstovybė (konstituciniai pagrindai) // Jurisprudencija. 2006, Nr. 9(87). P. 52-53.

³⁷ Lukošaitis A. Parlamentas ir parlamentarizmas // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas, 2004. P. 349.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.

³⁹ Vaišvila A., Teisės teorija, P. 161.

⁴⁰ Lukošaitis A., P. 349.

visuomenė paisytų įstatymų, „įstatymo leidėjas turi kuo labiau priartėti prie joje susiklosčiusių papročių, nesiūlyti jokių novatoriškų, neįprastų elgesio modelių. Įstatymas turi būti „patogus“ nedrastiškas, įprastas visuomenėje“.⁴¹ Nustatyta, kad pasitikėjimas įstatymu sustiprėja, kai įstatymo nuostatos sutampa su didesniosios visuomenės dalies socialiniais lūkesčiais, poreikiais ir interesais. Kuo didesnę naudą visuomenė gali gauti iš naujo teisinio reguliavimo, tuo labiau ji laikosi tų teisinių paliepimų ir atvirksčiai.⁴² Taigi, Seimo priimtuose įstatymuose turi atsispindėti tautos valia svarbiausiais gyvenimo klausimais. Kitaip tariant, teisės normų turinys turi būti moralinis – išreikšti bendruomeninę, o ne vien valdymo institucijų valią.⁴³

2.2. Vykdomoji valdžia

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti teisės aktai nepateikia kategorijos „vykdomoji valdžia“ sąvokos. Mokslinėje literatūroje teoretikai ją apibrėžia skirtingai.

Anot S. Vansevičiaus, „vykdomoji valdžia yra antrinė valstybės valdžios šaka, esanti universali, dalykinė, organizacinė ir skirta įstatymų ir kitų teisės aktų vykdymui užtikrinti“⁴⁴ Egidijus Jarašiūnas vykdomąją valdžią apibūdina kaip institucijas, kurios „įgyvendina valstybinę valdžią vykdydamos įstatymus ir kitus teisės aktus“⁴⁵ A. Andriuškevičius vykdomąją valdžią apibrėžia instituciniu („vykdomoji valdžia yra visuma tam tikrų valstybės institucijų ir jų pareigūnų, kuriems pavesta vykdyti viešąjį valdymą“⁴⁶) ir funkcinu („vykdomoji valdžia reiškia ne ką kita, kaip viešojo valdymo veiklą“⁴⁷) aspektais.

Teoretikai vykdomosios valdžios sąvoką pagrinde sieja su viena jos vykdoma funkcija, kuri artimai susijusi su jos pavadinimu. Tačiau, kaip rodo funkcijų analizė, vykdomosios valdžios funkcijų spektras gana platus. Jos definicija taip pat turėtų apimti ir vykdomosios valdžios požymius. A. Bakaveckas, apibendrinamas įvairių teoretikų apibūdinimus, pateikia gana platų vykdomosios valdžios apibrėžimą, teigdamas, kad tai - „savarankiška ir nepriklausoma, antraeilė, organizacinė, sisteminga, poįstatyminė, atstovaujamųjų institucijų kontroliuojama valstybės valdžios rūšis, skirta įstatymams vykdyti bei jų normoms įgyvendinti

⁴¹ Bakševičienė R. Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje: istorinės prieigos, šiandieninė situacija, ateities gairės // Teisė. 2004, t. 50. P. 21.

⁴² Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys // Jurisprudencija. 2002, Nr. 24 (16). P. 194.

⁴³ Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys, P. 192.

⁴⁴ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija, P. 69.

⁴⁵ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 681.

⁴⁶ Andriuškevičius A. Administracinė teisė: kai kurie metodologiniai aspektai // Teisė. 2004, Nr. 40. P. 40.

⁴⁷ Ten pat.

praktikoje, nepertraukiamam valstybės institucijų funkcionavimui užtikrinti, žmogaus teisėms ir laisvėms ginti bei viešajai tvarkai ir saugumui palaikyti“.⁴⁸

A. Bakaveckas teigia, kad svarbiausias vykdomosios valdžios uždavinys – „įgyvendinti ją suformavusių jėgų valią ir politiką, kuri suteikė jai įgaliojimus įgyvendinti įstatymus ir kitus teisės aktus.“⁴⁹ Politologo teigimu, vykdomosios valdžios izoliavimas ir besaikis jos stiprinimas skatina demokratijos mažėjimą ir visuomeninio politinio gyvenimo biurokratizavimą, o jos silpnėjimas gali sukelti vykdomosios valdžios diskreciją ir netgi jos subyrėjimą.⁵⁰ Siekiant darnaus valstybės funkcionavimo, vykdomoji valdžia turi formuoti valstybės valdžią, kuri pašaukta vykdyti įstatymus, įgyvendinti jų teisės normas, užtikrinti nepertraukiamą valstybės institucijų funkcionavimą, ginti žmogaus teises ir laisves, palaikyti viešąją tvarką ir saugumą. Anot A. Bakavecko, siekiant sumaniai ir pagrįstai įgyvendinti bei taikyti įstatymus, spręsti konkrečias gyvenimiškas situacijas, kurti ir įgyvendinti reikalingas visuomenės vystymo programas, vykdomoji valdžia privalo visada žinoti, tyrinėti ir atspindėti visuomenės būseną, žmonių gyvenimą ir gerovę. Autoriaus teigimu, vykdomoji valdžia turi ne tik atsiliepti į įvykius, juos fiksuoti, reaguoti ir veikti, bet ir numatyti, prognozuoti jų kilmą bei kurti ateitį. Vykdomoji valdžia turi užtikrinti formulės *tikslas – ištekliai – rezultatas* racionalumą ir efektyvumą, nes visuomenei reikalingas būtent rezultatas – materialinių, socialinių ir dvasinių produktų prieaugis, šalies ir žmonių gerovės augimas. A. Bakaveckas akcentuoja, kad vykdomoji valdžia, siekiant visuomenės pasitikėjimo ja, turi pasižymėti „moraliniu“ autoritetu, būti kilnių idealų ir vertybių skleidėja.⁵¹

Aptarus vykdomosios valdžios sąvoką, bendruosius uždavinius, žemiau bus trumpai nagrinėjami Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucijų, Prezidento ir Vyriausybės, teisinio reglamentavimo ypatumai.

2.2.1. Prezidento veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai

Valstybei reikalingas atsakingas asmuo, kuris užtikrina konstitucinę tvarką, garantuoja valstybės valdžios tęstinumą ir stabilumą, aukščiausiu lygiu atstovauja tarptautiniuose santykiuose. Šias funkcijas vykdo prezidentas – valstybės vadovas, turintis pakankamai įgaliojimų bendradarbiaujant su įstatymų leidžiamąja, vykdomąja ir teisminėmis valdžiomis.⁵²

⁴⁸ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija. Vilnius, 2007. P. 152–153.

⁴⁹ Ten pat, P. 101.

⁵⁰ Ten pat, P. 101.

⁵¹ Ten pat, P. 104-105.

⁵² Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 732.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos VI skirsnio 77 str. skelbiama, kad Respublikos Prezidentas „atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų“.⁵³ Kaip valstybės vadovas, jis yra žmogaus bei piliečių teisių ir laisvių garantas, užtikrinantis koordinuotą valstybės valdžios institucijų funkcionavimą ir bendradarbiavimą, sprendžia pagrindinius valstybės politikos klausimus, kuriuos įgyvendinant aktyviai dalyvauja ir vykdomosios valdžios institucijos.⁵⁴ Kadangi Lietuvos Respublikos Prezidentas turi įgaliojimus leisti dekretus vykdomosios valdžios veiklos ribose, todėl šią instituciją galima priskirti institucijoms, atstovaujančioms vykdomajai valdžiai valdžios padalijimo mechanizme.

Valstybės vadovo teisinio statuso pagrindai, pagrindinė veikla reglamentuota LR Konstitucijos VI skirsnyje, Prezidento įstatyme bei kituose norminiuose teisės aktuose. Sunku išskirti svarbiausius valstybės vadovo teisinio reglamentavimo bruožus, visi, minimi norminiuose aktuose, svarbūs ir reikšmingi. Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos Respublikos Prezidento veikla, kad ir kokioje sferoje ji pasireikštų, turi būti skirta apsaugoti Konstituciją, užtikrinti jos nenukrypstamą veikimą. Ypatingai svarbus uždavinys – sudaryti tokį teisinį režimą, kad nei viena valstybės institucija nepažeistų Konstitucijos, nepriimtų jai prieštaraujančių teisės aktų ir nepažeistų žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių.⁵⁵

Nors Prezidentas yra sudedamoji Vyriausybės valdžios dalis, Prezidentas yra ne Vyriausybės, o valstybės vadovas.⁵⁶ Taigi, Prezidentas daugiausiai atsakingas už užsienio politiką, Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką bei tvirtina Vyriausybės sudėtį, skiria ir atleidžia kai kuriuos įstatymu numatytus pareigūnus.

2.2.2. Vyriausybės veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai

Vyriausybė yra aukščiausiaji valstybės valdžios vykdomoji institucija Lietuvos Respublikoje, įgyvendinanti vykdomąją valdžią šalyje ir vadovaujanti šios sistemos institucijoms bei koordinuojanti jų veiklą. Vyriausybės veikla nukreipta į jai priskirtinų įgaliojimų įgyvendinimą: Konstitucijos, įstatymų, tarptautinių susitarimų ir Respublikos Prezidento dekretų įgyvendinimo organizavimą bei jų vykdymo sistemingą kontrolę.⁵⁷

Vyriausybės galias ir jos veiklos teisinį pagrindą ganėtinai glaustai apibrėžia Konstitucija (91-101 straipsniai) ir Lietuvos Respublikos Seimo 1994 gegužės 19 d. priimtas Vyriausybės bei kiti įstatymai ir teisės aktai.

---

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁵⁴ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija, P. 244.

⁵⁵ Čiočys P. A. Teisės pagrindai (3-iasis patais. ir papild. leid.), P. 83.

⁵⁶ Vilpišauskas R., Nakrošis V. Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka. Vilnius, 2003. P. 23.

⁵⁷ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija, P. 260.

A. Bakaveckas, Vyriausybės veiklos įgaliojimus skiria į bendruosius (pagrindinius) ir specialiuosius. Bendrieji įgaliojimai: saugoti konstitucinę santvarką bei Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamybę, garantuoti valstybės saugumą ir viešąją tvarką, tvarkyti krašto reikalus, koordinuoti ir kontroliuoti ministerijų ir kitų vykdomosios valdžios institucijų veiklą. Visi šie įgaliojimai yra reglamentuoti Konstitucijoje bei vyriausybės įstatyme, kuriuos Vyriausybė įgyvendina visose viešojo gyvenimo sferose.⁵⁸ Specialiuosius Vyriausybės įgaliojimus mokslininkas sieja su atskiromis valdymo sritimis, kurie paprastai įtvirtinti jas reglamentuojančiuose įstatymuose. Taigi specialieji Vyriausybės veiklos įgaliojimai pasireiškia šiose pagrindiniuose viešojo valdymo (administravimo) srityse: ekonomikos; socialinėje; mokslo, kultūros ir švietimo, biudžeto, finansų, kreditų ir pinigų politikos; aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo, piliečių teisių, laisvių, teisėtumo, kovos su nusikalstamumu užtikrinimo; nacionalinio saugumo, krašto apsaugos; užsienio politikos ir tarptautinių santykių.⁵⁹

Apibendrinus, galima išskirti šiuos Vyriausybės veiklos bruožus:

1. Vyriausybė turi rengti realistišką politiką, kuri galėtų būti įgyvendinama praktiškai;
2. Vyriausybė turi surasti ir naudoti priemones užtikrinančias parengtos politikos įgyvendinimą;
3. Vyriausybė turi garantuoti, kad parengta politika ir jos įgyvendinimas vienas kitą papildytų, o ne judėtų skirtingomis kryptimis.

Taigi, Vyriausybė turi užtikrinti viešąją tvarką, ginti valstybės interesus užsienyje, įgyvendinti ekonomines, socialines ir kitokias funkcijas. Visa veikla turi būti grindžiama kolegialumo, demokratijos, teisėtumo ir viešumo principais.⁶⁰

Apibendrinant galima konstatuoti, kad vykdomoji valdžia sudaro svarbią valstybės aparato dalį, kuri remdamasi Konstitucija bei įstatymais, planuoja, organizuoja ir reguliuoja visuomeninius procesus, žmonių sąmonę, elgesį ir veiklą visuotinės valstybės raidos interesais, jų gerovės ir kultūros kėlimą. Politologų, sociologų teigimu, visuomeninė jos paskirtis turi pasireikšti tokiu įstatymų vykdymu, kuris atspindėtų visuomenės interesus, poreikius bei tikslus ir kuris „objektyvizacijos“ proceso metu padėtų tvirtėti valstybės suverenitetui, užtikrintų jos ekonominę ir socialinę, kultūrinę plėtrą, gerovę.⁶¹

---

⁵⁸ Ten pat, P. 270.

⁵⁹ Ten pat, P. 271.

⁶⁰ Ten pat, P. 106.

⁶¹ Ten pat.

2.3. Teisminė valdžia

Iki XVIII a. pabaigos nebuvo net minties, kad teismai gali tapti savarankiška valstybės valdžios dalimi. Dabar nepriklausomos teisminės valdžios buvimas ir jos atskyrimas nuo kitos valstybės valdžios šakos laikomas būtinu demokratinės ir teisinės valstybės požymiu. Vykdydami savo funkcijas, teismai yra niekam nepavaldūs, išskyrus teisę. Nei viena iš valstybės valdžios šakų negali kištis į teismų veiklą.

Kita vertus, negalima suabsoliutinti teisminės valdžios savarankiškumo ir nepriklausomumo. Teisminę valdžią su kitomis valdžiomis sieja tam tikri ryšiai. Įstatymų leidžiamoji valdžia priima įstatymus, nustatančius teismų sistemą, teismų veiklos principus, teismų kompetenciją, teisėjų statusą, bylų nagrinėjimo tvarką ir kt. Vykdomoji valdžia užtikrina teismų veiklos materialines sąlygas, įgyvendina specialistų rengimo programas, padeda racionaliai panaudoti ir teismų sistemai, ir atskiriems teismams skirtas biudžeto lėšas ir t.t. Abi šios valdžios dalyvauja formuojant teismus. Savo ruožtu teisminė valdžia įstatymų nustatyta tvarka gali tikrinti įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios priimamų aktų teisėtumą, spręsti ginčus tarp valstybės institucijų, nagrinėti piliečių skundus dėl valstybės institucijų ir pareigūnų veiksmų.⁶²

Visa tai įgyvendindama, teisminė valdžia užtikrina Konstitucijos ir įstatymų įtvirtintą pusiausvyrą tarp įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios, jų veiklos teisėtumą, apsaugo asmenį nuo valstybės valdžios savivalės.⁶³ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 4 str. 1 d. nustato, kad visi Lietuvos piliečiai „turi teisę į teisminę gynybą nuo valstybės valdžios ir valdymo institucijų bei pareigūnų neteisėtų veiksmų ar neveikimo“.⁶⁴

Mokslinėje literatūroje nepateikiamas tikslus teisminės valdžios apibrėžimas. Dažnai apsiribojama teiginiu, kad teisminė valdžia yra viena iš valstybės valdžios institucijų, kuriai skirta teisingumo vykdymo funkcija. Teisminei valdžiai būdingi visi valstybės valdžios pagrindiniai požymiai. Pagrindinis ir svarbiausias požymis – privalomumas paklusti šios valdžios sprendimams. Teismas priima sprendimus valstybės vardu, kurie savo galia prilygsta įstatymams – jie yra privalomi visoms valstybės institucijoms, įstaigoms, organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, jų vykdymas garantuojamas valstybės prievarta. Teisminė valdžia, priimdama privalomus sprendimus, kartu atlieka ir socialinio reguliavimo funkciją konkrečioje visuomeninių santykių srityje: nustato konkrečių asmenų teises, pareigas ir atsakomybę.

⁶² Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 770.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

Be bendrųjų valstybės valdžios požymių, galima išskirti ir šiuos pagrindinius teisei valdžiai būdingus požymius ir funkcijas:

1. Teisminės valdžios paskirtis – užtikrinti teisės viešpatavimą, konstitucinės santvarkos stabilumą, piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Demokratinėje valstybėje teismas yra svarbiausia pažeistų žmogaus teisių ir laisvių gynimo institucija. Viena iš svarbiausių asmens teisių garantijų – teisė ginti savo teises nepriklausomame ir nešališkame teisme. Ši žmogaus teisių ir laisvių gynyba įtvirtinta Konstitucijos 30 str. 1 d.

2. Pagrindinė teisminės valdžios funkcija – įgyvendinti teisingumo vykdymą valstybėje. Teisingumo turinį sudaro teismų veikla sprendžiant konkrečius ginčus dėl teisės, atsirandančius visuomenėje dėl įvairių konfliktų (darbo, turtinių, politinio pobūdžio ginčus, piliečių skundus dėl neteisėtų valstybės tarnautojų veiksmų ir pan.). Teismai šiuos ginčus sprendžia nagrinėdami baudžiamąsias, civilines ir administracines bylas, griežtai laikydamiesi įstatymų nustatytos teismo proceso tvarkos (aukštesniajam teismui visi procesinės teisės pažeidimai gali būti pagrindas teismo sprendimui panaikinti).

3. Teisminei valdžiai būdinga specifinė teisingumo funkcijos vykdymo kontrolės sistema. Ši kontrolė gali būti tik teisinė: kontroliuojama, ar teismo sprendimai yra teisėti, ar jie atitinka materialinės ir procesinės teisės normas. Tokia kontrolė gali būti tik vidinė: žemesniojo teismo sprendimą gali pakeisti ar panaikinti tik aukštesnė (apeliacinė ar kasacinė) teisminė institucija.

4. Išskirtinis teisminės valdžios požymis – jos politinis ir socialinis neutralumas. Vykdamas teisingumą, pagrindinė teismo pareiga – išspręsti teisinį konfliktą: visapusiškai, pilnutinai ir objektyviai ištirti visas bylos aplinkybes ir priimti teisėtą ir pagrįstą teismo sprendimą. Tokį sprendimą gali priimti tik nepriklausomas ir nešališkas teismas.

5. Svarbi teisminės valdžios funkcija – valstybės institucijų, padedančių vykdyti teisingumą, veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo teisminės priežiūros funkcija.⁶⁵

Teisminė valdžia yra sudaryta iš valstybėje veikiančios teismų sistemos, kurią sudaro valstybės teisminės valdžios institucijų, siejamų bendrų organizavimo ir veiklos principų, visuma. Šiuo metu, pagal Konstituciją, įstatymus, Lietuvoje yra trys teismų sistemos:

1. **Konstitucinis teismas** – savarankiškas ir nepriklausomas teismas, vykdamas konstitucinį teisingumą, garantuojantis Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą.⁶⁶ Šio Teismo, kaip teisminės valdžios sistemos dalies, įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje. Konstitucinio teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami.

⁶⁵ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 770- 772.

⁶⁶ Jarašiūnas E. Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos //Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija. Vilnius, 2007. P. 301.

2. **Bendrosios kompetencijos teismai:** Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos Apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Šios teismų instancinės sistemos paskirtis – sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti žemesnių instancijų klaidas bei neleisti, kad kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų byloje būtų įvykdytas neteisingumas. E. Jarašiūno teigimu, tokių klaidų ištaisymas ir kelio neteisingumui tokiu būdu užkirtimas, sąlygoja visuomenės pasitikėjimą ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančiu bendrosios kompetencijos teismu, bet ir visa bendrosios kompetencijos teismų sistema *conditio sine qua non*.⁶⁷

3. **Specializuoti teismai:** administracinių teismų sistema. Šiuo metu yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų sistema, sudaryta iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir apygardų administracinių teismų.⁶⁸

Taigi, kiekvienas teismas – išskirtinė institucija kuri, neatsižvelgiant į jos vietą teismų sistemoje, spręsdama konkrečias bylas vykdo teisingumą.

2.3.1. Teismų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumai

Teisingumo vykdymas - pagrindinė teisminės valdžios funkcija, kuri lemia šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje. Viena svarbiausių asmens teisių garantijų – teisė ginti savo teises nepriklausomame teisme, todėl užtikrinti teismo valdžios galias, reiškia užtikrinti ir asmens teises.

Pagrindinius teismų veiklos principus apibrėžia Lietuvos Respublikos Konstitucija. Galima išskirti šiuos pagrindinius teismų veiklos principus:

1. Tik teismas vykdo teisingumą. Lietuvos Respublikos vardu tik teismas priima sprendimus ir nuosprendžius. Vykdydamas teisingumą, teismas turi tapti valstybės garantu, patikimai saugoti Konstitucijoje įtvirtintas pagrindines teises ir laisves.⁶⁹

2. Teisėjų nepriklausomumas ir jų veiklos teisėtumas. Teisėjai ir teismai vykdydami teisingumą ir įstatymą turi būti nepriklausomi ir klausyti tik įstatymo. Konstitucinis teismas konstatavo, kad tik nepriklausomas teismas gali sėkmingai apginti žmogaus teises. Teisėjų nepriklausomumas – pagrindinis teisėjų statuso elementas bei svarbiausia procesinė teismo garantija, būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga.⁷⁰ Nors tradiciniu požiūriu teisėjai sprendžia bylas vadovaudamiesi teisės normomis, teisine sąmone ir vidiniu įsitikinimu, tačiau sociologinės teisės sampratos skatina atkreipti dėmesį ir tai, jog teisėjai „negali visiškai izoliuotis nuo savo asmeninių ir visuomenės pažiūrų. Kiekvienoje byloje taip atsiranda subjektyvus

⁶⁷ Ten pat, P. 303.

⁶⁸ Ten pat, P. 301.

⁶⁹ Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003. P. 253.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.

momentas, kuris yra neišvengiamas vien dėl to, kad diskreciją turintys asmenys nėra visiškai indiferentiški aplinkai.⁷¹

3. Konstitucijos viršenybės principas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 110 str. draudžia taikyti teisėjui įstatymą, kuris prieštarauja Konstitucijai.⁷²

4. Teisė į teisminę gynybą (teisinės gynybos prieinamumas). Kiekvienas Lietuvos teritorijoje esantis asmuo, turi teisę kreiptis į teismą, pažeidus jo asmeninę laisvę, kėsinantį į jo gyvybę ar sveikatą, nuosavybę, garbę, orumą bei kitas Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų jam garantuotas teises ir laisves. Kiekvienas asmuo turi teisę į teisminę gynybą nuo valstybės valdžios ir valdymo institucijų bei pareigūnų neteisėtų veiksmų ar neveikimo.⁷³

5. Lygybė įstatymui ir teismui. Konstitucijos 28 str. 1 d. teigiama, kad visi asmenys yra lygūs įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams.⁷⁴ Taigi teisniame procese visų šalių procesinės teisės yra lygios, kiekviena šalis turi lygias galimybes įrodyti aplinkybes, kuriomis remiamasi, negalima varžyti ir teikti privilegijų dėl asmens lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimų ar pažiūrų.⁷⁵

6. Valstybės atsakomybė už teismo klaidas. Konstitucijos 30 str. 2 d. nustatyta, kad asmeniui padaryta materialinė ir moralinė žala turi būti atlyginta įstatymo nustatyta tvarka.⁷⁶

Teisinė gynyba – būtina asmens teisių apsaugos garantija. Konstitucinis teismas konstatavo, kad demokratinėje teisinėje valstybėje „socialinis teisminis valdžios vaidmuo yra toks, kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves“.⁷⁷ Užtikrinti teismo funkcijų įgyvendinimą, reiškia užtikrinti asmens teises. Teisinėje literatūroje akcentuojama: „vykdydama teisingumą ir priimdama konkretaus individo teises ir interesus liečiančius sprendimus, teisminė valdžia privalo saugoti ir ginti kiekvieno asmens teises ir teisėtus interesus“.⁷⁸

Konstitucinis teismas savo aktuose yra ne kartą konstatavęs, kad teisingumo vykdymo funkcija lemia teisėjo ir teismų nepriklausomumą. Teismai vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose bei kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą,

⁷¹ Gumbis J. Teisinė diskrecija: socialinis požiūris // Teisė. 2004, t. 52. P. 53.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁷³ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 793.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁷⁵ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.), P. 792-794.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 109-3192.

⁷⁸ Šinkūnas H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje // Teisė. 2003, Nr. 49. P. 119.

garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves.⁷⁹ Taigi, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga yra viena iš svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ir laisvės yra pažeistos, teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus išspręstų kilusį teisinį ginčą. Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo institucinė garantija, pažeistų žmogaus teisių ir laisvių svarbiausia gynimo priemonė.

Nors įvairūs autoriai, visuomeninės organizacijos, institutai, atlikti tyrimai parodo, kad teismų nepriklausomumo būklė yra tinkama, teisinis reguliavimas - pažangus, tačiau, diskutuojant apie teismo veiklą Lietuvoje, vis dažniau išreiškiama pozicija, kad teismų sistema esanti uždara, visuomenei ne visada suprantami teismų sprendimai, reiškiami kritika dėl teismų valdymo ir pan.⁸⁰ Teismų veikla turi ugdyti piliečių pasitikėjimą teise ir teismų vykdomu teisingumu, kad teisme visais atvejais būtų galima apginti subjektinę teisę, kai tik ši būna pažeista.⁸¹

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad demokratinė santvarka geriau veikia, kai valdžios įstaigos gerai veikia. Valdžios institucijos, kurių veikla yra sėkminga, skatina visuomenės pasitikėjimo ja augimą. Tačiau jeigu valdžios institucijos veikia neatsižvelgdamos į visuomenės interesus ir jų veikla visuomenės netenkina, tokios institucijos visuomenės nelaikomos vertomis pasitikėjimo.

---

⁷⁹ Jarašiūnas E. Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos // Ten pat, P. 305.

⁸⁰ Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija. Vilnius, 2005, Nr. 78 (70). P. 86.

⁸¹ Vaišvila, A. Teisės teorija, P. 209.

III. VISUOMENĖS PASITIKĖJIMO AUKŠČIAUSIOS VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS SOCIALINIŲ IR TEISINIŲ PROBLEMŲ EMPIRINIS TYRIMAS

Šiame skyriuje analizuojamos visuomenės nuostatos Lietuvos Respublikos Seimo, Prezidento, Vyriausybės bei teismų atžvilgiu, remiantis pasitikėjimo ir nepasitikėjimo rodikliais. Kartu pateikiamos pagrindinės visuomenės (ne)pasitikėjimo šiomis valdžios institucijomis problemos.

Remiantis visuomenės nuomonės ir rinkų tyrimo institucijos „Vilmorus“ statistiniais tyrimo duomenimis, bus nagrinėjamos visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu, Prezidentu, Vyriausybe ir teismais tendencijos. Bus nagrinėjami ir tam tikrų laikmečių įvykiai, kurie galėjo sąlygoti pasitikėjimo bei nepasitikėjimo rodiklius.

Siekiant išsiaiškinti šiuo metu sąlygojančias (ne)pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis priežastis, buvo atlikta dalies visuomenės anketinė apklausa.

3.1. Visuomenės pasitikėjimo aukščiausios valdžios institucijomis dinamika nuo 1998 iki 2009 metų

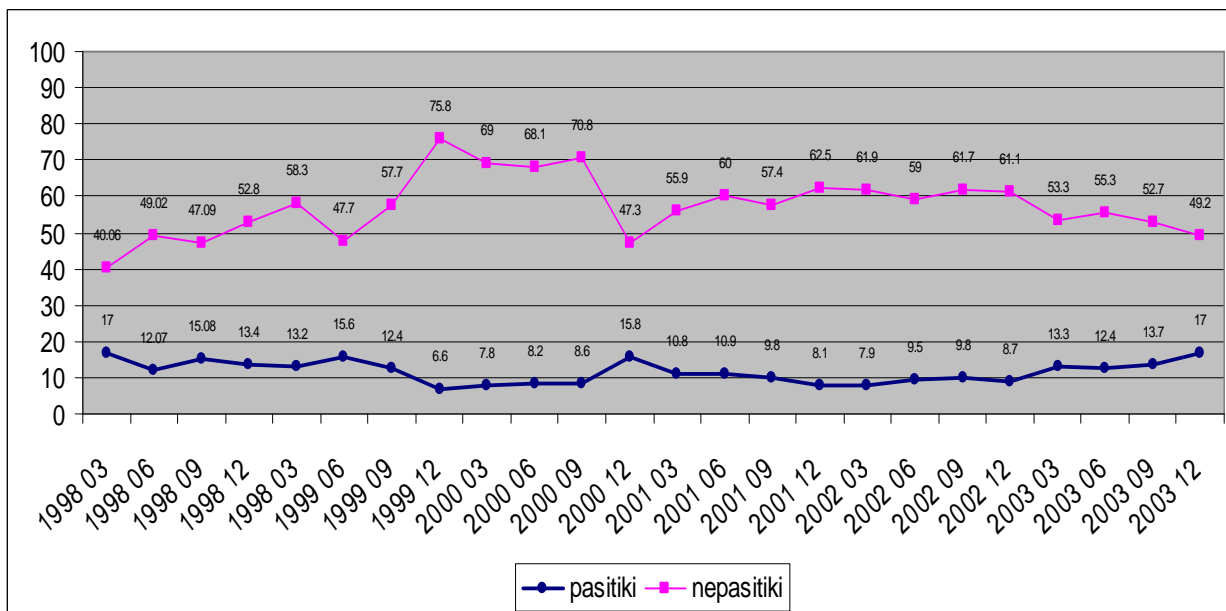
Visuomenės pasitikėjimas aukščiausios valdžios institucijomis labai dinamiškas. Šis dinamiškumas susijęs su tuo, kaip visuomenė vertina šių institucijų veiklą. Vertinimui savo ruožtu turi įtakos įvairūs mikrolygio veiksniai: gyventojų domėjimasis politika, kompetencija politiniais klausimais, objektyvi ir subjektyvi gerovė, ideologinės nuostatos, nuomonė apie politikų elgesio charakteristikas ir kt.

Šiame skyriuje bus remiamasi Visuomenės nuomonių tyrimo centro „Vilmorus“ tyrimo duomenimis nuo 1998 m. iki 2009 m. rugsėjo mėnesio (žr. 1, 2, 3, 4 priedus). Bus analizuojami socialiniai pasitikėjimo ypatumai bei požiūrių dinamika laiko atžvilgiu.

3.1.1. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu dinamika nuo 1998 iki 2009 metų

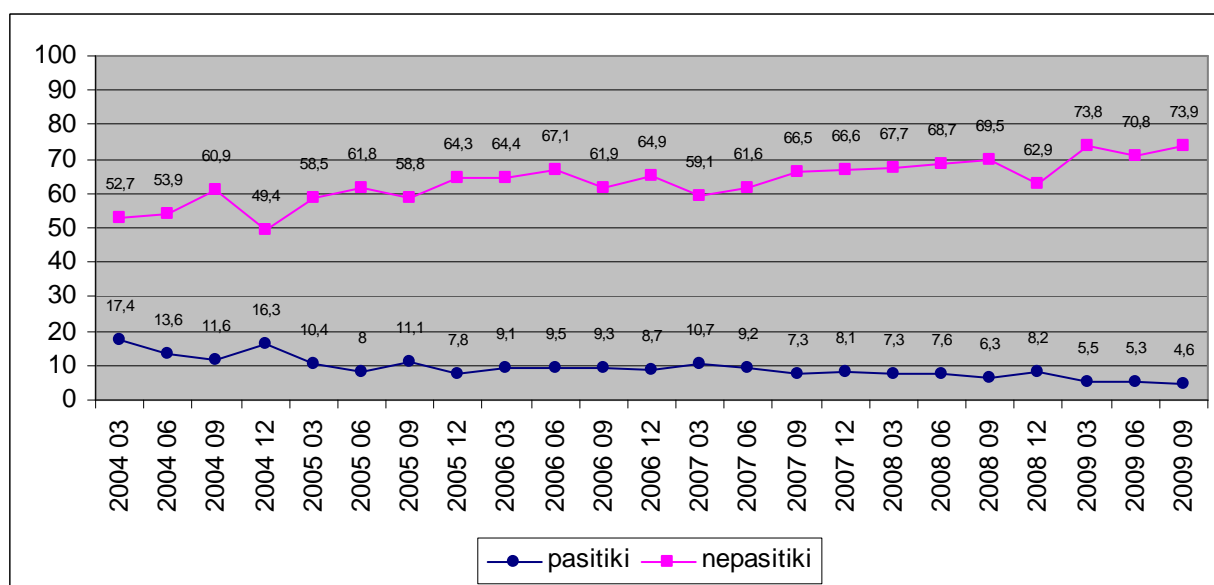
Parlamentas – viena iš aukščiausiųjų viešosios valdžios institucijų, įgyvendinanti įstatymų leidybos iniciatyvos teisę, taip pat turinti teisėkūros funkciją. Visais laikais pasitikėjimo Seimu reitingai kėlė politinio elito susirūpinimą. Nė viena valdžios institucija nėra taip stipriai nepasitikima kaip Seimu.

Tyrimo duomenys atskleidžia faktą, kad pasitikėjimas Seimu buvo mažas visą nagrinėjamą laikotarpį. Didžiausias nepasitikėjimas Seimu buvo užfiksuotas 1999 m. gruodį (75,8%) bei šių metų rugsėjį (73,9%). Apskritai pasitikėjimo Seimu lygis per visą nagrinėjamą laikotarpį neperžengė 20% ribos, o šiais metais rugsėjo mėnesį pasiekė netgi „kritinę“, pačią žemiausią, ribą per visą nagrinėjamą laikotarpį (4,6%) (žr. pav. 1 ir 2).

1 pav. Pasitikėjimo LR Seimu dinamika, 1998 – 2003 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

2 pav. Pasitikėjimo LR Seimu dinamika, 2004 – 2009 m. 09 mėn., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

Pirmoje ir antroje diagramose pateikta visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu dinamika nuo 1998 m. kovo mėn. iki 2009 m. rugsėjo mėn. Akivaizdu, kad visuomenės pasitikėjimas Seimu buvo mažas visą nagrinėjamą laikotarpį. Nepasitikėjimo Seimu kreivė nuo 1998 m. kovo mėnesio vis kilo aukštyn per visus 12 metų, kartkartėmis nukrisdama, bet niekada nepasiekusi 1998 m. kovo mėnesio lygio. Pravartu panagrinėti tam tikrus laikotarpius, išsiaiškinti, kokie įvykiai sąlygojo (ne)pasitikėjimo kitimą.

1998 m. Lietuva patyrė skaudžių Rusijos finansinės krizės padarinių: buvo padidėjęs nedarbas, kartu ir nelegalus darbas, ženkliai mažėjo „Sodros“ įmokų surinkimas.⁸²

Ypač daug nepasitikinčiųjų (apie 76%) buvo 1999 m. pabaigoje, kai vyko „Mažeikių naftos“ privatizavimas. Tuo laikotarpiu pasitikinčiųjų Seimu buvo tik apie 7%. Tuomet Lietuvoje vyravo sunki ekonominė padėtis, buvo kalbama apie išbalansuotą darbo užmokesčio politiką valstybės sektoriuje, valstybės tarnautojų atlyginimų mažinimą, „diržų susiveržimą“ ir kt.⁸³

Po 2000 m. spalio mėnesio rinkimų, nepasitikinčiųjų Seimu sumažėjo nuo 70,8% (rugsėjo mėn.) iki 47,3% (gruodžio mėn.). Nepasitikėjimo Vyriausybėje rodiklis taip pat staiga labai smuko apie 20% (žr. pav. nr. 5, 2000 m. rugsėjis–gruodis). Kas sąlygojo tokį staigų visuomenės palankumą šioms institucijoms? Tuo metu susiformavo koalicinė Vyriausybė. Prezidentas viešai skelbė savo lūkesčius suformuotai naujai Vyriausybei, žadėjo reformas pensijų sistemoje, įtikinėjo, kad nauja koalicinė Vyriausybė gins nuo biurokratų savivalės – nuo perdėto reglamentavimo.⁸⁴ Mokslininkų pastebėjimu, naujai išrinktas Seimas ir Vyriausybė paprastai visose šalyse turi didesnę reitingą. Tačiau per 2004 m. Seimo rinkimus šis „naujumo“ efektas pasireiškė kur kas silpniau: nepasitikinčiųjų dalies mažėjimas buvo tik nuo 60,9% (rugsėji) iki 49,4% (gruodį). 2008 m. Seimo rinkimai atkartojė 2000 m. rinkimų tendenciją: nepasitikinčiųjų Seimu buvo apie 70%, o pasitikinčiųjų - apie 6%. Pastebima, kad prieš ir po rinkimų keletą mėnesių pasitikėjimas Seimu šiek tiek padidėja, o nepasitikėjimas sumažėja, bet neilgam. Tai leidžia manyti, kad prieš rinkimus žmonės tikisi naujų teigiamų poslinkių, tačiau jų lūkesčiai nepasiteisina.⁸⁵

---

⁸² Keturioliktasis (240) Seimo posėdis, 1998 spalio 8d // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=65749&p_query=skandalai%20Seime&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2009-10-23.

⁸³ Keturiasdešimt trečias (406) Seimo posėdis, 1999 lapkričio 25 d. // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90851&p_query=skandalai%20Seime&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2009-10-23.

⁸⁴ Kašauskienė V. Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Jų kaita ir veiklos bruožai. 1990-2007. Vilnius, 2007. P. 486.

⁸⁵ Ramonaitė A. Kodėl rinkėjai ne(be)balsuoja // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis (kolektyvinė monografija). Vilnius, 2006. P. 103.

Pažymėtina, kad visuomenės aktyvumas Seimo rinkimuose taip pat labai žemas: 2000 m. rinkimuose savo valią pareiškė tik 58% rinkėjų, 2004 m. – 46,8%, 2008 m. – 52,12%.⁸⁶ Kas sąlygoja tokį menką rinkėjų aktyvumą? Prielaidų gali būti daug. Ainė Ramonaitė išskiria šias pagrindines nedalyvavimo rinkimuose prielaidas: nusivylimą valdžia ir politinį susvetimėjimą, nuosaikų pasitenkinimą esama situacija. Atlikti tyrimai parodė, kad vienus rinkėjus nusivylimas sistema skatina ignoruoti rinkimus, t.y. didina jų politinę apatiją, o kitus, priešingai – skatina aktyviau dalyvauti ir bandyti keisti esamą situaciją.⁸⁷ Taigi, pasitikėjimas Seimu siejasi su rinkiminiais ciklais – prieš ir iškart po rinkimų jis padidėja, vėliau sumažėja. Tačiau svyravimų amplitudė po kiekvienų rinkimų mažėja, taigi, naujai valdžiai suteikiamas vis mažesnis pasitikėjimo rezervas. Tai leidžia daryti prielaidą, kad demokratinės procedūros vis mažiau geba spręsti nepasitikėjimo Seimo institucija problemą.

Silpnėjantis švytuoklės poveikis ypač pastebimas nagrinėjant rinkimo rezultatus. Su kiekvienais rinkimais laiminčios partijos vis mažiau surenka rinkėjų balsų (1992 m. rinkimų laimėtoja LDDP gavo 73 vietas Seime, 1996 Tėvynės sąjunga – 71 vietą, 2000 m. Algirdo Brazausko socialdemokratinė koalicija – 51 vietą, o 2004 metais daugiausiai balsų surinkusi Darbo partija gavo tik 39 vietas, 2008 m. – TS-LKD – 18 vietų). Viena iš hipotezių, aiškinanti partijų rinkiminio aktyvumo pokyčius, teigia, kad dalyvavimo rinkimuose lygis mažėja dėl partijų krizės, tiksliau – dėl augančio partijų atotrūkio nuo visuomenės.⁸⁸

Analizuojant pasitikėjimo Seimu dinamiką, pastebima, kad nuo 2000 m. pradžios iki 2003 m. pradžios (ne)pasitikėjimo tendencijos buvo panašios, t.y. pasitikėjimas buvo apie 10%, o nepasitikėjimas apie 61%. 2002 m. rugsėjo mėn. Kauno technologijos universiteto Politologijos ir viešojo administravimo institutų mokslininkų atliktų tyrimų duomenimis, tuo metu menką visuomenės pasitikėjimą Seimo institucija lėmė parlamentarų savanaudiškumas ir grupiniai interesai, rinkimų pažadų nevykdymas ir paprastų žmonių interesų nepaisymas. Daugeliui apklaustųjų Seimas kėlė neigiamas asociacijas. Parlamentu nepasitikintiems asmenims Seimas asocijavosi su „tuščia sale, kiaulių tvartu, loviu, vaikų darželiu, teatru ir privilegijomis“. Žmonės buvo įsitikinę, kad Seimo nariams galima neateiti į darbą, o atėjus – daryti, ką nori. Žmonės manė, kad „ten jokios atsakomybės, maža bauda už avariją, galima nemokėti mokesčių“. Gyventojai buvo įsitikinę, kad parlamentarai yra vieningi tik tada, kai kalbama apie jų pačių naudą, kad politikai į Seimą eina, vien dėl diplomatinio paso. Taigi, visuomenė buvo įsidėmėjusi, kad politikai neretai buvo pasipūtę ir savanaudžiai, jiems nesvetimos privilegijos ir

⁸⁶ Seimo rinkimuose dalyvavimo 52,12 proc. rinkėjų // <http://www.lrytas.lt/-12237912271223042929-p1-seimas-2008-seimo-rinkimuose-dalyvavo-52-12.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-23.

⁸⁷ Ramonaitė A., P. 104.

⁸⁸ Ramonaitė A., Kodėl rinkėjai ne(be)balsuoja, P. 106.

atitrūkimas nuo gyvenimo. Seimo nariai žmonėms kėlė asociacijų su pinigais, kurie buvo dar ir neaiškiai gauti, remiantis finansiniu užnugariu, geru postu.⁸⁹

Nagrinėjant pasitikėjimo rodiklius nuo 2000 m. pradžios iki 2007 m. rudens žemiausias pasitikėjimo rodiklis užfiksuotas 2002 m. sausio mėnesį (7,7%). Toks žemas pasitikėjimo lygis, nesiekiantis 10% laikėsi visus metus. Tuo metu visuomenė tik ir teregėjo „valdančiosios daugumos populizmą ir radikalizmą“, susiskaldžiusią opoziciją, apskritai parlamentarų nesusikalbėjimą. Dėl žemų pasitikėjimo parlamentu reitingų, kaltinamas buvo ir Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas, kuris, anot visuomenės, nevykdė savo funkcijų: neišreikšdavo nuomonės svarbiais Seime svarstomais klausimais, dažnai nedalyvaudavo balsavimuose, nerodė jokios iniciatyvos sprendžiant valstybei svarbius klausimus.⁹⁰

Toks aukštas nepasitikėjimo parlamentu lygis kelia susirūpinimą. Nepasitikėjimas parlamentu gali turėti neprognozuojamų padarinių valstybės raidai, nes žmonės, kurie nepasitiki ir negerbia savo valdžios, vis rečiau patys laikysis nepatikimos ir blogą pavyzdį rodančios valdžios priimtų įstatymų.⁹¹

3.1.1.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Seimu pagrindinės socialinės, teisinės problemos

Nepasitikėjimą Seimu formuoja daugelis faktorių. Atsižvelgiant į nagrinėjamo laikotarpio pasitikėjimo dinamikos diagramą, bus aptarti pagrindiniai nepasitikėjimą LR Seimu įtakojoantys faktoriai.

Manoma, kad didžiausiomis Seimo autoriteto kritimo priežastimis reikėtų laikyti nesibaigiančius skandalus parlamente, visuomenės lūkesčių negirdėjimą, nevykdomus rinkimų pažadus, politikų ir partijų tarpusavio rietenas bei sąskaitų suvedinėjimus.⁹²

Viena iš nepasitikėjimo prielaidų – *politiniai skandalai*, kurie siejami su viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktu.⁹³ Palyginus pasitikėjimo dinamiką 2004 m. ir 2005 m., pastebima, kad 2005 m. buvo ganėtinai aukštas nepasitikėjimas šia institucija. 2005 m. pabaigoje pasitikėjimas siekė tik 7,8 %, o nepasitikėjimas išaugo net iki 64,3%. Tuo metu Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas žemą visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis siejo su metus trukusia „Vilniaus mero epopėja“ bei „apie premjerą kilusiu ažiotažu“. Nepamirštini ir tuo

⁸⁹ Ignatavičius T. Seimo nariai savo įvaizdį gadina patys // Lietuvos rytas. 2002 rugsėjo 27 d., Nr. 224. P. 2.

⁹⁰ Kas kaltas dėl smukusio pasitikėjimo Seimu // Lietuvos rytas. 2002 sausio 29 d., Nr. 23. P. 4.

⁹¹ Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija. Vilnius, 2007. P. 317.

⁹² Skandalų krečiamas Seimas - rojus populistams // Lietuvos rytas. 2005 vasario 10, Nr. 34. P. 4.

⁹³ Seimo pirmininkas: politiniai skandalai – dirbtinai sukelti // http://www.politika.lt/?cid=9274&new_id=10949; prisijungimo laikas: 2009-10-19.

metu vykę skandalai Seimo viduje, kai Seimo narių elgesys akivaizdžiai buvo nepriimtinas: „Tai išvyko, tai nelankė, tai pasielgė netinkamai“.⁹⁴

Lietuvos valstybės įstatymas – Konstitucija (28 str.) – nurodo, kad žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatytų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Labai svarbu, kad teisėtumo laikytusi ne tik eiliniai piliečiai ir organizacijos, bet ir valstybės institucijos ir pareigūnai. Ypač nesuderinami valstybės veikloje tokie subjektyvūs faktoriai, kaip kyšininkavimas, korupcija, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, biurokratizmas, karjerizmas, nes tai labai menkina valstybės institucijų autoritetą.⁹⁵

Žmonės taip pat mato, kad Seimo nariai save laiko išskirtinėmis asmenybėmis, kuriems negalioja nei įstatymai, nei elementarios bendravimo taisyklės. Pavyzdžiui, 2004 m. gruodžio mėnesį kilo visuomenės pasipiktinimas parlamentarus, kai šie Seime, savo darbo vietose, gėrė nelegalią naminę degtinę. Bet kuris kaimo žmogus už tai būtų atsidūręs kalėjime, o bet kuris šalies restoranas už tai būtų netekęs licenzijos prekiauti alkoholiu. Kitas visuomenę papiktinęs įvykis – kai darbo partijos milijonierius, kuris iki rinkimų buvo pasižymėjęs tuo, kad buvo „užgrobęs“ privačią žemę, nutarė apsigyventi nemokamame Seimo viešbučio bute, nors Vilniuje turi du butus. Pažymėtina, kad įstatymas sako, kad jeigu parlamentaras turi gyvenamąjį plotą sostinėje, jis negali pretenduoti į šią mokesčių mokėtojų išlaikomą pastogę.⁹⁶

Visuomenės pasitikėjimą Parlamentu taip pat menkina **korupcijos skandalai**. Vienas iš tokių atvejų nutiko, kai 2004 m. liepą teisėsaugos pareigūnai viešai paskelbė, kad parlamentarai ėmė kyšius. Tai, žinoma, turėjo įtakos ir pablogėjusiai visuomenės nuomonei apie patį Seimą. Lietuvos gyventojai ėmė tikėti, kad daugiau nei pusė Seimo narių yra korumpuoti.⁹⁷ 2008 m. garsiai nuskambėjo Viktoro Muntiano korupcijos skandalas, kuomet buvo pavišinta STT filmuota medžiaga, kurioje buvęs Seimo pirmininkas moka pinigus už kažkokį „darbą“ Kauno apskrities viršininko administracijos pareigūnui. Šis įvykis privertė politiką palikti postą, kartu liovėsi egzistavusi Pilietinės demokratijos partijos, kuriai vadovavo V. Muntianas, frakcija.⁹⁸

Skandalai menkina Seimo autoritetą. Tarsi susidaro užburtas ratas: piliečiai, nusivylę buvusiais parlamentarus, kituose rinkimuose vėl dairosi į politikoje iki tol negirdėtus asmenis arba renkasi populistus. Vėl viskas kartojasi iš naujo pagal tą patį Seimą menkinantį ir įstatymo broko kiekį didinantį scenarijų.⁹⁹

---

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Čiočys P. A. Teisės pagrindai ketvirtas leidimas. Vilnius, 2008. P. 45.

⁹⁶ „Lietuvos ryto“ savaitė // Lietuvos rytas, 2004 gruodžio 24, Nr. 299. P. 4.

⁹⁷ Korupcijos skandalas skaudžiausiai kirto kairiesiems // Lietuvos rytas, 2004 liepos 22, Nr. 167. P. 4.

⁹⁸ Čyvas T. Korupcijos stebėtojai pastebi, kad STT ėmė veikti gerokai aktyviau //

<http://www.balsas.lt/naujiena/193544/korupcijos-stebetojai-pastebi-kad-stt-eme-veikti-gerokai-aktyviau/rubrika:naujienos-lietuva-politika>; prisijungta: 2009-10-27.

⁹⁹ Laiko ženklai // Lietuvos rytas, 2002, liepos 9, Nr. 156. P. 4.

Kitas nepasitikėjimą lemiantis faktorius – **visuomenės lūkesčių neįgyvendinimas**. Nepasitikėjimo Seimu priežastys buvo tirtos 2002 m. birželio mėnesį (apklausta 1005 respondentai, atviras klausimas, galimi du atsakymai). Dažniausiai gyventojų nurodytomis nepasitikėjimo Seimu priežastimis buvo Seimo narių savanaudiškumas (29%), pažadų nevykdymas (22%), abejingumas paprastiems žmonėms (20%). Prieš rinkimus žmonės tikisi naujų teigiamų poslinkių, darnos Seime, tačiau mato konfliktuojančius, už savo interesus kovojančius politikus.¹⁰⁰

Kita galima nepasitikėjimo parlamentu aiškinimo versija yra **partijų silpnumas ir negebėjimas vykdyti svarbiausių savo funkcijų**. Mokslininkų teigimu, politinės partijos demokratinėje politinėje sistemoje yra pagrindinis mechanizmas, palaikantis institucionalizuotą visuomenės ir valdžios ryšį: partijos atstovauja tam tikriems visuomenės interesams ir juos artikuliuoja, taip pat, būdamos valdžioje, jos reprezentuoja valstybę ir veikia kaip valstybės atstovas „ryšiams su visuomene“.¹⁰¹ Stiprios partijos, sugebančios „iš apačios“ kontroliuoti savo atstovų parlamente elgesį, pagal užsienio patirtį, yra veiksmingiausias apynasris politikams sutramdyti. Tačiau gausios, dažnai tik dėl asmeninių ambicijų įkurtos šalies partijos „merdi“, joms dažniausiai vadovauja savo nepakeičiamumu įtikėjęs vienas vadovas. Jei vadovas pakeičiamas, jis iškart kelia sparnus kurti tik sau ištikimos grupelės partiją. Jų pavyzdžiu eiliniai partijų nariai taip pat būriais laksto iš partijos į partiją. Todėl Lietuvoje šis politikų elgesio kontrolės mechanizmas pats tapo politinės anarchijos šaltiniu.¹⁰²

Statistinė visuomenės apklausų analizė rodo, kad pasitikėjimas parlamentu labai glaudžiai susijęs su pasitikėjimu partijomis: žmonės, kurie nepasitiki partijomis, paprastai nepasitiki ir Seimu, ir priešingai – pasitikintys partijomis linkę pasitikėti ir Seimu. Politologai pastebi, kad kaskart po Seimo rinkimų į parlamentą perrenkama vis mažiau ankstesniųjų jo narių (pvz., 2000 m. perrinkta tik 28%). Demokratiškos šalys patirtis rodo, kad parlamentas brandžiai dirba tik tuomet, jei savo vietas po rinkimų išsaugo bent 70 proc. ankstesnės kadencijos parlamentarų. Rinkėjų valia į Seimą atsitiktinai pakliuvę parlamentarai, tarsi suprasdami, kad po ketverių metų jie bus „nušluoti“, dažniausiai rūpinasi ne įstatymų leidyba, o asmeniniais ar grupiniais interesais.¹⁰³

Nagrinėjant statistinę diagramą, pastebima, kad iki 2000 m. Seimo rinkimų, nepasitikėjimas šia institucija nuolatos ženkliai augo. Labai didelis nepasitikėjimas šia institucija reiškėsi nuo 1999 m. birželio mėnesio iki pat Seimo rinkimų. Tuo laikotarpiu, prieš 2000 m. Seimo rinkimus ir rinkimų metu, atsiskleidė daugelis problemų, su kuriomis susidūrė partijos.

¹⁰⁰ Socialiniai ir politiniai procesai visuomenės nuomonių tyrimų duomenimis //

http://www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/europa/III_dalis.pdf; prisijungimo laikas: 2009-09-10.

¹⁰¹ Adomėnas M. ir kt. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija. Vilnius, 2007. P. 58.

¹⁰² Laiko ženklai // Lietuvos rytas, 2002, liepos 9 d., Nr. 156. P. 4.

Rinkėjai nusivylė nesėkmingais viešosios politikos sprendimais (sutarties su „Williams“ pasirašymas 1999 m. rudenį), vyravo bendras visuomenės nepasitikėjimas politinėmis partijomis. Partijos, atsižvelgdamos į rinkimų rezultatus ir partinėje sistemoje besiklostančią situaciją, neišvengiamai turėjo reaguoti ir peržiūrėti savo veiklą.¹⁰⁴ Po 2000 m. Seimo rinkimų staigus nepasitikėjimo rodiklio kritimas nuo rugsėjo iki lapkričio mėnesio (nuo 70,8% iki 47,3%) bei nežymus pasitikėjimo augimas parodė, kad partinėje sistemoje vyksta esminės permainos ir tai atsispindėjo parlamento veikloje. Politinės partijos siekė bendradarbiavimo, ieškojo sprendimų priėmimo parlamente formų, pavyzdžiui, sprendžiant tarptautinės integracijos į ES ir NATO problemas. Seimas tuo metu sparčiai ėmėsi įstatymų pataisų, veiksmų, dėl žemės reformos vykdymo.¹⁰⁵

Visuomenė abejoja Seimo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios, funkcijų vykdymu. Visuomenė Seimui priekaištauja, kad jis priima skubotus ir prieštarigus įstatymus, manoma, kad parlamentarami daug šneka, bet mažai dirba, neatstovauja žmonėms, nesilaiko įstatymų ir nelanko posėdžių. Parlamento priimti įstatymai charakterizuojami kaip turintys daug poįstatyminių aktų, dažnai kaitaliojami, neapgalvoti ir nukopijuoti nuo Vakarų šalių. Respondentų nuomone, įstatymai dažnai tarnauja grupuotėms, kurios remia Seimo narius, o dalis politikų net nesupranta priimamų teisės aktų.¹⁰⁶ Taigi, yra pastebimi ir **sprendimų priėmimo trūkumai Seime.** Mokslininkų teigimu, svarbiausi sprendimų priėmimo trūkumai yra neišvystytas informacijos pasikeitimas tarp ministerijų ir tarpusavio konsultacijos, per didelis procedūrinių ir techninių teisės aktų rengimo klausimų ryškinimas teisės aktų turinio sąskaita bei kartais pasitaikantis tiesioginis teisės aktų, nesuderintų žemesniuose lygmenyse, pateikimas Vyriausybei.¹⁰⁷ Pastebimi ir kiti sprendimo priėmimo trūkumai: ilgas derinimo procesas tarp visų suinteresuotų institucijų, kuris neretai užsitęsia net keletą mėnesių, bei neišvystytas nesutarimų tarp suinteresuotų pusių arbitravimas Vyriausybėje. Viena iš pagrindinių sprendimų neįgyvendinimo priežasčių yra teisės aktų projektų derinimo vilkinimas. Pavyzdžiui, rengiant Lietuvos stojimo į ES teisės aktus – 2001 m. dėl užsitęsusio derinimo su suinteresuotomis institucijomis nebuvo priimti 52 teisės aktai pagal Lietuvos pasirengimo narystei ES priemonių planą.¹⁰⁸ Pažymėtina, kad įstatymų formų turintiems viešosios politikos sprendimams būtinas įstatymų leidžiamosios valdžios pritarimas. Iš viso nuo 1990 m. iki 2000 m. Seimas priėmė apie 3000 teisės aktų, o 2000 m. ir 2001 m. iki lapkričio vidurio – atitinkamai 520 ir 282 įstatymus.¹⁰⁹

¹⁰³ Laiko ženklai // Lietuvos rytas, 2002 liepos 9 d., Nr. 156. P. 4.

¹⁰⁴ Krupavičius A., Lukošaitis A., P. 323.

¹⁰⁵ Seimo kronika // <http://www6.lrs.lt/kronikos/pdf/030101/k165.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-10-20.

¹⁰⁶ Ignatavičius T., P. 2.

¹⁰⁷ Vilpišauskas R., Nakrošius V., P. 32.

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ Ten pat.

Tyrimai rodo, kad nuo įstatymų projektų pateikimo iki priėmimo praeina vidutiniškai apie 80 dienų. Tačiau tai nereiškia, kad politikos formavimo procesui būdingas išsamus ir ilgas viešosios politikos sprendimų svarstymas.¹¹⁰ Atvirkščiai, manoma, kad ir Vyriausybėje, ir Seime teisės aktai rengiami ir priimami „per daug chaotiškai, skubotai, neturint aiškios mokslu pagrįstos koncepcijos, ne visada atsižvelgiant į ekspertų, specialistų pastabas, ilgalaikius valstybės strateginius tikslus ir visuomenės poreikius bei viešąją nuomonę.“¹¹¹ Dėl to nukenčia viešosios politikos racionalumas – blogai parengti teisės aktai nuolat yra taisomi ir pildomi.

Kita nepsitikėjimo Seimu priežastis susijusi su teisiniu **Seimo ir jo funkcijų reglamentavimu**. Konstitucijos 7 straipsnyje įtvirtinta, kad Seimo priimti įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai. Tačiau konkretus teisės aktas turi neprieštarauti ne vien aukštesnę juridinę galią turinčiam teisės aktui, bet ir pagrindinėms žmogaus teisėms, jis neturi įtvirtinti įstatymų leidėjo savivalės tų teisių atžvilgiu.¹¹² Vis dėlto, praktikoje pasitaikė atvejų, kai Seimo priimti įstatymai prieštaravo Konstitucijai. Vienas iš pavyzdžių - kai Seimas 2001 m. gegužės 8 d. priėmė Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 23 ir 32 straipsnių pakeitimo įstatymą, pagal kurį pensininkams, po valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos paskyrimo turėjusiems pajamų, nuo kurių skaičiuojamas ir mokamos privalomosios valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos, arba kurie gavo valstybinio socialinio draudimo ligos, motinystės (tėvystės) ar bedarbio pašalpas, jeigu jie turėjo būtinąją senatvės pensijai valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą ir jų draudžiamosios pajamos viršijo vieną minimalią algą, buvo mokama ne visa paskirta senatvės pensija. 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimu LR Konstitucinis teismas pripažino šį įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai.¹¹³ Taigi atlikti neteisėti įstatymų leidėjų veiksmai, daliai pensininkų sukėlė tiesioginių nuostolių, kartu ir visuomenės nepsitikėjimo proveržį šia institucija.

Seimas taip pat kaltinamas Konstitucinio teismo sprendimų nevykdymu, kuriais buvo pripažinta, kad Seimo priimti įstatymai ar jų dalys prieštaravo pagrindiniam šalies įstatymui, pavyzdžiui: Seimo statutas, Medžioklės įstatymas, Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį

---

¹¹⁰ Ten pat, P. 33.

¹¹¹ Teisingumo ministro V. Markevičiaus nuomonė. Įstatymų leidyba – skubota ir chaotiška // Lietuvos rytas, 2001 lapkričio 19., Nr. 243. P. 5.

¹¹² Vaišvila A. Teisės teorija, P. 231.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 21 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2002/n021125.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

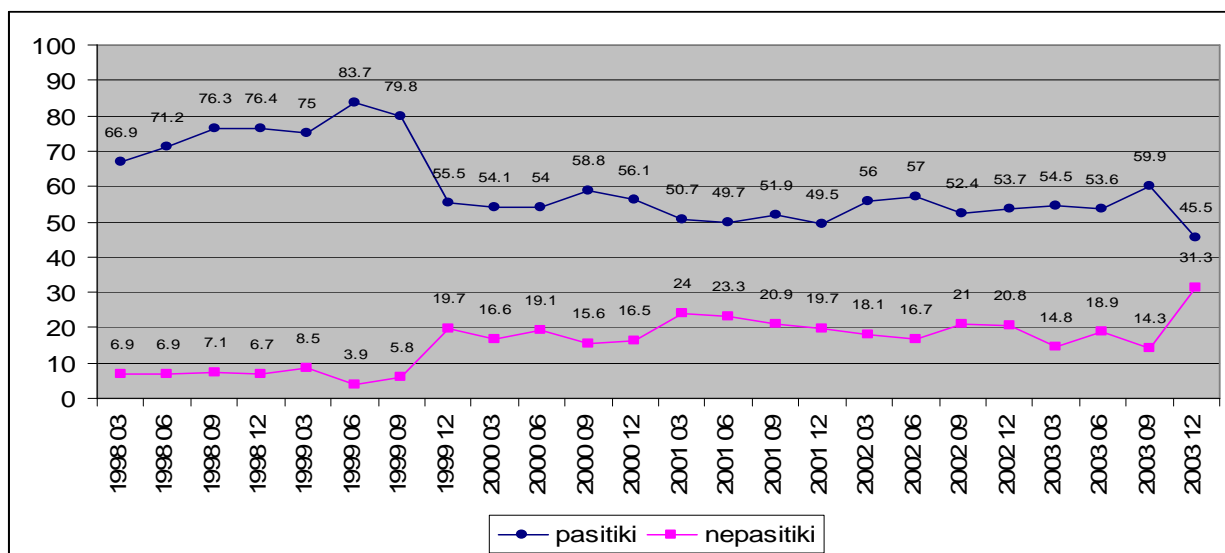
nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas, Atominės elektrinės įstatymas ir kiti teisės aktai.¹¹⁴ Dėl to visuomenė ėmė abejoti, ar Seimas gerbia Konstitucinę teisę ir Konstituciją.

Visos įvardintos nepasitikėjimo Seimu ir jo atliekamos įstatymų leidybos priežastys, Darijaus Beinoravičiaus manymu, kyla iš pačios pagrindinės – neaukštos politinio proceso kokybės dėl jaunos demokratijos problemų. Pokomunistinėje erdvėje politika buvo vadinama verslu dėl to, kad patekimas į valdžią reišė solidaus atlyginimo garantijas ir rėmėjus, siūlančius gausiai atsilyginti už naudingą teisės akto pataisą. Vakarietiškojo lobizmo tradicijos, pradėtos taikyti vertybių krizę patyrusiose visuomenėse, mokslininko manymu, iki šiol skatina nusivylimą demokratija.¹¹⁵

3.1.2. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Prezidentu dinamika nuo 1998 iki 2009 metų

Pasitikėjimas prezidento institucija išlieka svarbus visuomenėje ne vien dėl formalaus buvimo valstybės vadovu ir atstovu užsienio valstybėse, bet todėl, jog jis traktuojamas kaip moralinis visuomenės pavyzdys. Prezidento institucija Lietuvoje yra vienintelė, kurios bendrosios pasitikėjimo tendencijos išlieka teigiamos.

Trečioje ir ketvirtoje diagramose pateikiamos pasitikėjimo Prezidentu tendencijos nuo Valdo Adamkaus pirmosios kadencijos iki 2009 m. rugsėjo mėnesio.

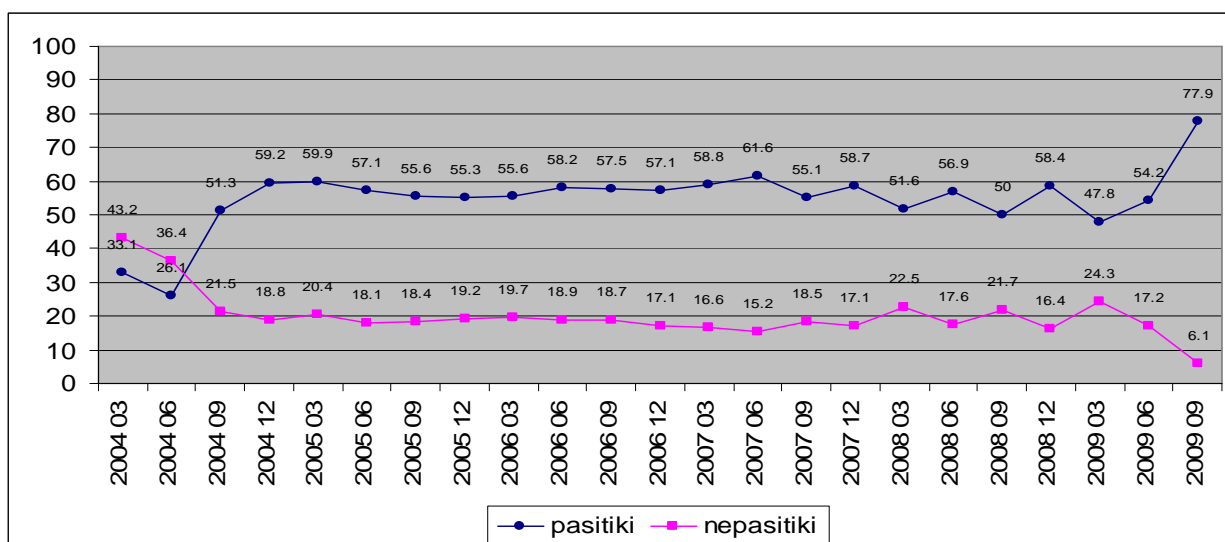

3 pav. Pasitikėjimo LR Prezidentu dinamika, 1998 – 2003 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

¹¹⁴ Seimas yra nepakeitęs per 20 įstatymų, prieštaraujančių Konstitucijai // <http://www.balsas.lt/naujiena/247500/seimas-yra-nepakeites-per-20-istatymu-priestaraujanciu-konstitucijai/rubrika:naujienos-lietuva-politika>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

¹¹⁵ Beinoravičius D. Teisės ir įstatymo santykis (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2003. P. 143.

4 pav. Pasitikėjimo LR Prezidentu dinamika, 2003 – 2009 m. 09 mėn., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

Diagramos rodo, kad pasitikėjimas Prezidentu per aptariamą laikotarpį gerokai kito. Prezidentas Valdas Adamkus po inauguracijos 1998 m. buvo labai populiarus, juo buvo pasitikima (kovą 66,9% respondentų pasitikėjo Prezidento institucija ir tik 6,9% nepasitikėjo). Tuo laiku visuomenę žavėjo Prezidento pasiryžimas vykdyti Vyriausybės reformą. Ilgai nedelsdamas, po inauguracijos, Prezidentas pradėjo naujos Vyriausybės struktūros ir sudėties formavimą. Prezidentas ryžtingai keitė ministrus, tvirtai laikėsi savo nuostatų. Visuomenė šiuos pasikeitimus vertino labai palankiai.¹¹⁶ 1999 m. birželį pasitikėjimas Prezidento institucija padidėjo net iki 83,7% (nepasitikėjo tik 3,9%).

1999 m. pabaigoje, po „Mažeikių Naftos“ privatizacijos, pasitikėjimas Prezidento institucija ženkliai krito – gruodžio mėnesį užfiksuota 55,5% pasitikinčiųjų ir 19,7% nepasitikinčiųjų. Kalbant apie „Mažeikių naftos“ krizę, pačioje krizės pradžioje pasitikėjimas Prezidentu siekė 79,8% (1999 m. rugsėjis), tuo metu Prezidentui V. Adamkui kėlė didelių abejonių Lietuvos naftos įmonės pardavimas JAV kompanijai „Williams International“. Tačiau po poros mėnesių, kai ministras pirmininkas viešai pareiškė atsisakantis pasirašyti „Mažeikių naftos“ pardavimo sutartį, Prezidentas, nepaisydamas visuomenės nuomonės, jau ragino šią sutartį pasirašyti.¹¹⁷ Tuo metu pasitikėjimas Prezidento institucija ženkliai smuko (iki 55,5%).

Po „Mažeikių naftos“ krizės įvykių, pasitikėjimas Prezidento institucija išliko panašus iki kitų prezidento rinkimų. Rolandas Paksas į savo pareigas įžengė taip pat turėdamas aukštą prezidentinį reitingą: 2003 m. kovą Prezidento institucija 54,5% respondentų pasitikėjo ir 14,8%

¹¹⁶ Kašauskienė V., P. 333-334.

¹¹⁷ „Williams“ ciklonas kaitina politinę atmosferą // <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/-rdquo-williams-ciklonas-kaitina-politine-atmosfera-19437>; prisijungimo laikas: 2009-10-26.

nepasitikėjo. Nepaisant nuolatinės žiniasklaidos kritikos Prezidentūros atžvilgiu, šis pasitikėjimas išliko iki pat vadinamojo prezidentūros skandalo, kuriam prasidėjus pasitikėjimas sumažėjo iki 34,1%, o nepasitikinčiųjų Prezidentu dalis siekė 35,5% (2003 m. lapkritis; žr. 2 priedo 9 pav.). Vėliau nepasitikinčiųjų daugėjo ir Rolando Pakso apkaltos proceso metu (2004 m. balandį) pasiekė net 53,7%, o pasitikinčiųjų užfiksuota tik 23%. Pasitikėjimas šia institucija buvo pats žemiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį.

Valdas Adamkus antrojoje kadencijoje grąžino pasitikėjimą Prezidento institucija. Praėjus metams po inauguracijos, 2005 m. birželį, pasitikinčiųjų Prezidentu skaičius išaugo iki 57,1%, nepasitikinčiųjų – nukrito iki 18,1%. Panaši tendencija laikėsi visą V. Adamkaus kadenciją iki kitų prezidento rinkimų.

Pirmoji Prezidentė moteris Lietuvos piliečių buvo labai palankiai sutikta. 2009 m. gegužės 17 d. Lietuvoje vykusius Prezidento rinkimus absoliučia ir neginčijama balsų persvara laimėjo eurokomisarė Dalia Grybauskaitė. Šalies Prezidento rinkimuose dalyvavo net 51,67% rinkimų teisę turinčių rinkėjų. Už Prezidentę balsavo net 68,17% visų balsavusiųjų. Lietuvoje dar nėra buvę tokio atvejo, kad vienas kandidatas į Prezidentus surinktų daugiau nei 68% visų rinkimuose dalyvavusių piliečių balsų. Kyla klausimas, kas lėmė tokį didelį visuomenės palaikymą? Žmonės negali konkrečiai paaiškinti, kodėl jiems imponuoja dabartinė mūsų Prezidentė: „kad griežta“, „patinka ir tiek“ ir pan.¹¹⁸. Galima daryti išvadą, kad žmonėms priimtina Prezidentės charizma, griežta retorika, aštrūs pasisakymai, puikus nacionalinės ir užsienio politikos išmanymas.

Remiantis visuomenės pasitikėjimo Prezidentu 1998-2009 m. rodiklių analize, galima prieiti prie išvados, kad pasitikėjimas prezidento institucija labai priklauso nuo šį postą užimančio asmens populiarumo. Išskyrus vadinamosios prezidento krizės laikotarpį, pasitikinčiųjų Prezidentu dalis visuomet buvo didesnė nei nepasitikinčiųjų, o pasitikėjimo lygis nuolat viršijo 50% ribą.

3.1.2.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Prezidentu pagrindinės socialinės, teisinės problemos

Pasitikėjimą Prezidento institucija, anot V. Gaidžio, lemia ne tik politikos personalizacijos tendencijos ar jo konstitucinis valstybės vadovo statusas.¹¹⁹ G. Šumsko atlikta statistinė prezidento institucijos populiarumo analizė atskleidė, kad ekonominiai veiksniai

---

¹¹⁸ Labiausiai pasitikima D. Grybauskaite // Lietuvos rytas, 2009 spalio 6. P. 2.

¹¹⁹ Gaidys V. *Viešoji nuomonė ir politika* // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas, 2004. P. 137.

neveikia piliečių pasitikėjimo Prezidentu, nors tai yra vienas iš pagrindinių veiksnių neigiamai vertinant kitas valstybės institucijas, ypač Seimą ir Vyriausybę. Pasitikėjimo augimui įtakos turi **politiniai įvykiai ar procesai**. G. Šumskas pažymėjo, kad „Vyriausybių kaitos įtaka pasitikėjimui Prezidentu yra dėsninga, nes Ministro Pirmininko skyrimas bei atleidimas (su Seimo pritarimu), Vyriausybės sudėties tvirtinimas (ir atsistatydinimo priėmimas) yra vienos pastebimiausių valstybės vadovo funkcijų“.¹²⁰ Tai patvirtina ir V. Adamkaus pirmoje kadencijoje visuomenę sužavėjęs pasiryžimas keisti Vyriausybės struktūrą ir jos sudėtį. Šiuos politinius įvykius sustiprina žiniasklaidos dėmesys. Todėl politiniai įvykiai įgauna didelę reikšmę formuojantis visuomenės pasitikėjimui Prezidento institucija.¹²¹

Pasitikėjimas Prezidento institucija taip pat labai priklauso nuo konkretaus šį postą užimančio **asmens populiarumo**.¹²² Pasitikėjimas – tarsi moralinis kreditas. Paprastai yra taip: „Kol nieko blogo nepadarei, nenuvylei, pasitikiu tavimi.“ Išankstinis nepasitikėjimas, kol žmogus ar institucija nepadare nieko blogo, gimdo labai niūrią atmosferą. Naujoji Prezidento institucija yra susijusi su žmonių viltimis. Tai patvirtina V. Adamkaus prezidentavimo vertinimas. Įdomus faktas tas, kad po rinkimų iki pat inauguracijos žiniasklaida 1998 m. išrinktąjį Prezidentą neigiamai vertino, abejojo jo kvalifikacija, gebėjimu tinkamai ištraukti į politinį Lietuvos gyvenimą. Propogandinė žiniasklaidos kompanija buvo vykdoma prieš V. Adamkų, bet jau netrukus po inauguracijos, dar Prezidentui nežengus kokių nors svarbesnių žingsnių, pasitikėjimo juo reitingas netikėtinais tapo aukštas ir pamažu dar kilo. Šis faktas priverčia susimąstyti, kas sąlygojo tokio aukšto V. Adamkaus reitingą. Žmonės laukė naujo ir naujoviško Prezidento, kuris iš karto ėmė demonstruoti kitokį elgsenos stilių. V. Adamkus gavo ne tik pasitikėjimo kreditą, žmonės į jį projektavo ir pasisakydami už jį išreiškė savo jau turimas didesnes galimybes bei, žinoma, perspektyvas.¹²³

Naujoji Prezidentė D. Grybauskaitė savo pasitikėjimo kredito dar neiššvaistė, o Prezidentas V. Adamkus nuolat turėjo gana aukštus reitingus, regis nesusijusiais nei su jo veikla, nei su kokiais nors įvykiais. Tokius reiškinius galima pavadinti aklu pasitikėjimu ir aklu nepasitikėjimu, nes analizuojant žmonių požiūrį į Seimą pastebima, kad juo imama nepasitikėti tuoj pat jį išrinkus, nepriklausomai nuo jo sudėties ir to, kokius įstatymus jis priima. Kitaip sakant, Seimu nepasitikima, kad ir kas į jį būtų išrinktas.

2002 m. rugsėjo „Vilmorus“ apklausoje visuomenės buvo klausama, kokias asmenines savybes privalo turėti prezidentas. Daugelis šalies piliečių mano, kad Lietuvos Prezidentas turi

¹²⁰ Šumskas G. Ekonominis balsavimas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Sociologinė rinkėjų elgsenos analizė: daktaro dis.: soc. mokslai: sociologija (05 S)/KTU. Kaunas, 2003. P. 71.

¹²¹ Gaidys V. Viešoji nuomonė ir politika, P. 137.

¹²² Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt., P. 137.

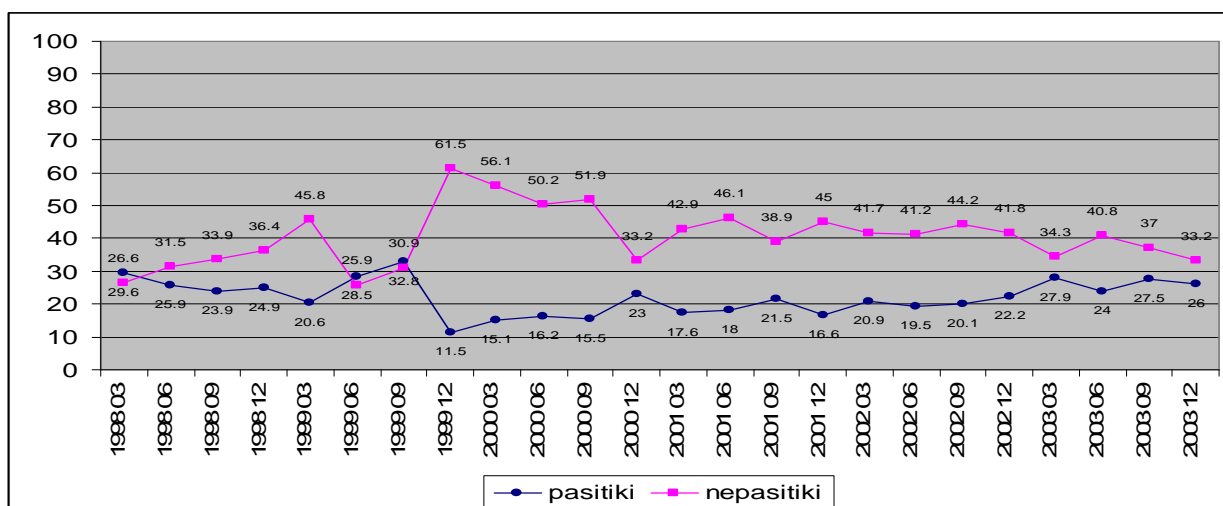
¹²³ Gaidys V./red. D. Ulčinskaitė. Viešosios nuomonės pokyčiai // Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998. Vilnius, 2000. P. 158.

būti išsilavinęs, doras, jautrus ir iškalbus, nesvarbu – vyras ar moteris. Visuomenė mano, kad renkant Prezidentą svarbu ne jo lytis, bet asmeninės savybės. Apklaustos duomenimis, Lietuvos gyventojai norėtų, kad šalies Prezidentu būtų išsilavinęs (83,3%), patyręs politikoje ir valstybės reikaluose (82,9%), sąžiningas ir atviras (77%), ryžtingas ir aktyvus žmogus (75,7%). Taip pat akcentuojama, kad šalies prezidentas turėtų būti jautrus paprastų žmonių rūpesčiams, artimas jiems, santūrus.¹²⁴ Taigi, žmonės pageidauja kompetentingo, žmogiškai paprasto Prezidento.

Sociologų atlikti tyrimai parodė, kad Lietuvoje itin didelis autorinių alternatyvų, ypač „stiprios rankos“ politikos palaikymas. Įvairių apklausų duomenys rodo, jog maždaug pusė Lietuvos gyventojų mano, kad Lietuvai tiktų „stipraus lyderio, kurio nevaržo nei parlamentas, nei rinkimai“ valdžia. Didesnio dėmesio šios tendencijos susilaukė po 2002 m. - 2003 m. Prezidento rinkimų ir Prezidentūros krizės, kai paaikškėjo, kad tvarkos šūkis ir stiprios rankos simboliai nėra neatbaido visuomenės, o netgi priešingai – paskatina balsuoti už juos naudojantį kandidatą.¹²⁵

3.1.3. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Vyriausybe dinamika nuo 1998 iki 2009 metų

Pasitikėjimo atžvilgiu, pati nestabiliausia valdžios institucija yra Vyriausybė. Penktoje ir šeštoje diagramose pateikiamos pasitikėjimo ir nepasitikėjimo tendencijos. Iš jų matyti, kad pasitikėjimas Vyriausybe – ypač netolygus: ji dažniau keitėsi, jos vertinimas labiau priklausė nuo konkrečių įvykių ir vyriausybių veikslių.

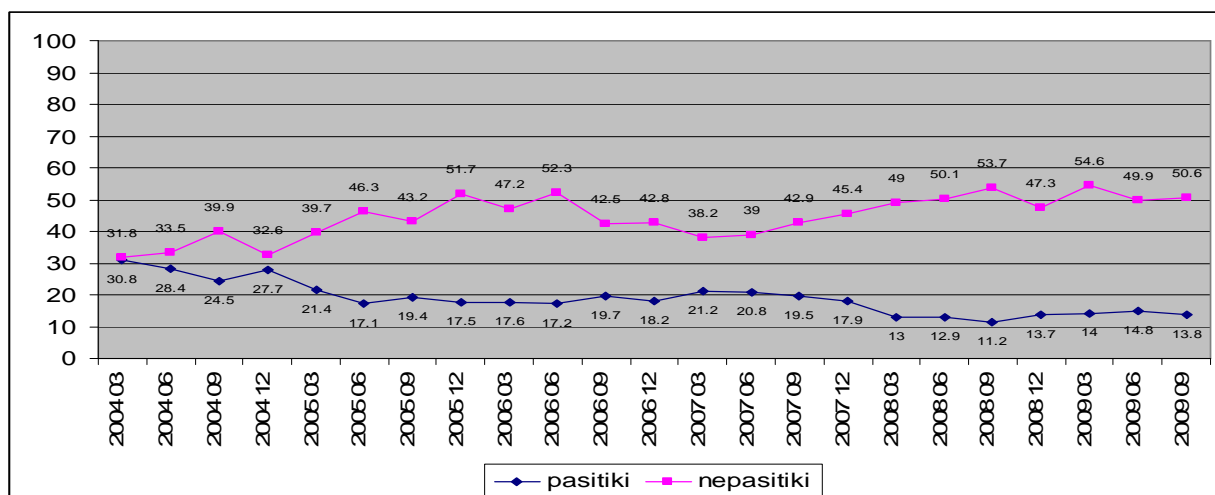

5 pav. Pasitikėjimo LR Vyriausybe dinamika, 1998 – 2003 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

¹²⁴ Kokias asmenines savybes privalo turėti Prezidentas // Lietuvos rytas, 2002 rugsėjo 27, Nr. 224. P. 4.

¹²⁵ Ramonaitė A. Ar demokratija yra vertybė, arba kodėl lietuviams reikia stipraus lyderio? // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. Vilnius, 2006. P. 243.

6 pav. Pasitikėjimo LR Vyriausybe dinamika, 2004 – 2009 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

1998 m. kovo mėnesį aštuntoji (Gedimino Vagnoriaus) Vyriausybė buvo vertinama ganėtinai palankiai (pasitikinčiųjų buvo daugiau nei nepasitikinčiųjų). Ši vyriausybė siekė plėsti ekonominius ryšius su Vakarais ir Rytai, vystė pramonę, pelnė gerą vardą Rytuose.¹²⁶ Tačiau privatizavimo procesai ir 1998 m. vasaros pabaigoje įvykusi „Rusijos ekonominė krizė“ sukėlė neigiamas ekonomines pasekmes bei nulėmė šios vyriausybės populiarumą sumenkėjimą. Taigi, nuo 1998 m. Lietuvos ūkis išgyveno nuosmukį, kuris pasireiškė mažėjančiu eksportu, didėjančiu ESD, valstybės skola, taip pat augančiu nedarbu.

Kadangi pagrindiniai užsienio prekybos ryšiai Lietuvoje siejosi būtent su Rusija, todėl maža atvira Lietuvos ekonomika neabejotinai pajuto neigiamą finansinės krizės šioje kaimyninėje šalyje poveikį (sutrikę atsiskaitymai, mažėjanti rinka, nuvertėjęs rublis).¹²⁷

Nepasitikėjimas Vyriausybe padidėjo prasidėjus ir privatizavimo neskaidrumui (1999 m. kovą užfiksuota 20,6% pasitikinčiųjų ir 45,8% - nepasitikinčiųjų). Vyriausybė nevykdė Gyventojų santaupų atkūrimo įstatymo, milijardinės privatizavimo lėšos buvo skiriamos biudžeto lėšoms lopyti, o ne strateginiams visuomenės raidos tikslams įgyvendinti. Prezidentas net siūlė atimti iš Vyriausybės teisę skirstyti privatizavimo fondo lėšas. Tačiau Seimas atmetė šį V. Adamkaus ketinimą, o konservatoriai tokį vadovo veiksmą įvertino kaip nepasitikėjimo Vyriausybe demonstravimą.¹²⁸

1999 m. gegužės mėnesį, atsistatydinus G. Vagnoriui, Prezidento teikimu išrinkta devintoji (Rolando Pakso) Vyriausybė atkūrė pasitikėjimą šia institucija. Prasidėjo, kaip buvo teigiama, Prezidento pasitikėjimo Vyriausybės formavimas. Premjeras viešai kalbėjo apie

¹²⁶ Kašauskienė V., P.369.

¹²⁷ Ten pat, P. 369-373.

¹²⁸ Ten pat, P. 376.

valdžios pareigą taupyti, liberalizuoti verslą, skatinti investicijas, kurti darbo vietas, gerinti krašto žmonių gyvenimą.¹²⁹ V. Adamkus taip pat ragino žmones pasitikėti Vyriausybe, naujai išrinktu Ministru Pirmininku, išreikšdamas įsitikinimą, kad Lietuvos gyvenimą gali pozityviai keisti nauja politika (atvira, patikima, aktyviai kurianti krašto ateitį) bei kad tokiai politikai reikalingi nauji lyderiai – jautrūs žmonių problemoms, ištikimai tarnaujantys Lietuvos demokratijai, teisinei valstybei ir pilietinei visuomenei.¹³⁰ Tautą tada žavėjo viešas R. Pakso pareiškimas nepasirašyti, taip prieštaringai visuomenės vertinamos sutarties su „Williams“¹³¹ (1999 m. rugsėjo mėn. Vyriausybe pasitikėjo 32,8%, nepasitikėjo – 30,9%). 1999 m. spalio 22 d. R. Paksas paskelbė pasitraukęs iš partijos valdybos pirmininku. Taigi, galima pripažinti, kad Premjero atsisakymas pasirašyti sutartį pakėlė jo, kaip valstybininko, autoritetą, nors ir nesutrukdė šio sandorio įgyvendinimui.¹³²

Dešimtoji (Andriaus Kubiliaus) Vyriausybė buvo sutikta su dideliu nepasitikėjimu: pasitikinčiųjų buvo tik 11,5%, o nepasitikinčiųjų – net 61,5% (1999 m. gruodis). Pasitikėjimas šia Vyriausybe buvo mažas iki pat 2000 m. išrinktos vienuoliktosios (Rolando Pakso) Vyriausybės.

Laikinajai Premjerei I. Degutienei atsisakius Ministrės Pirmininkės pareigų, Premjero pareigos buvo pasiūlytos Seimo pirmajam vicepirmininkui A. Kubiliui. Konservatorių lyderiai Prezidentui iškėlė sąlygą, kad partija teiks savo atstovą vadovauti Vyriausybei tik tuomet, jei bus pasirašyta sutartis su „Williams International“. 1999 m. spalio 29 d. buvo pasirašytos sutartys su „Williams“, o A. Kubilius sutiko būti naujuoju Premjeru.¹³³ Tuo metu nepasitikėjimas Vyriausybe šoktelėjo net 20% (1999 m. spalio mėn.).

1999 m. gruodį buvo pasiektas rekordiška aukštas nepasitikėjimas Vyriausybe, kuris nepasikartojė per visą nagrinėjamą laikotarpį. Teigiama, kad Rusijos krizės neigiami padariniai Lietuvos ekonomikai buvo stipresni ir dėl vidinės ekonominės politikos vykdymo. Vyriausybė laiku nesiėmė reikiamų veiksmų, dėl to ženkliai išaugo fiskalinis deficitas. 1998 m. – 1999 m. buvo padaryta gana daug ginčytinų ekonominės politikos sprendimų („Lietuvos telekomo“ privatizavimo lėšų panaudojimas rublinių indėlių kompensacijoms, neskaidrus AB „Mažeikų nafta“ privatizavimo procesas, biudžeto išlaidų mažinimo vengimas bei kt.). Minėti sprendimai ir vangi Vyriausybės reakcija į Rusijos finansinės krizės įtaką privedė Lietuvos ekonomiką prie gana kritiškos padėties, kuomet fiskalinio deficito dydis privertė imtis griežtų taupymo priemonių (1999 metais), kurių pasekmė – sumažėję valstybinio sektoriaus darbuotojų atlyginimai, kritęs vartojimas, sunkioje finansinėje padėtyje atsidūrusios biudžetinės įstaigos,

¹²⁹ Ten pat, P. 406.

¹³⁰ LA, ELTA. Rolandas Paksas bandys nepasiduoti jokioms įtakoms//Lietuvos aidas, 1999 gegužės 14, Nr. 93. P. 2.

¹³¹ Kašauskienė V., P. 426.

¹³² Ten pat, P. 432.

sustabdyti Vyriausybės investicijų projektai, prie žlugimo ribos atsidūręs žemės ūkis, nemokių įmonių bankrotai ir pan.¹³⁴

Per 2000-ųjų m. pirmąjį ketvirtį smarkiai padidėjo bedarbių skaičius (iki 201,3 tūkstančio). Augantis nedarbas ir žymios gyventojų dalies skurdas didino socialinę įtampą, gilėjo tam tikros visuomenės dalies depresija, jų nusivylimas gyvenimu. Skaudi rykštė šalies finansams ir socialinei rūpybai buvo kontrobanda. Skaudi socialinė rykštė – narkotikų plitimas. Taigi, savaime suprantama, neliko ir visuomenės pasitikėjimo Vyriausybe, apskritai visa valdžia.¹³⁵

Situacija kardinaliai pasikeitė, kai po Seimo rinkimų buvo sudaryta nauja Vyriausybė. R. Pakso vadovaujamą Vyriausybę, visuomenė vertino gana palankiai. Nuo 2000 m. rugsėjo mėnesio iki lapkričio mėnesio nepasitikėjimas Vyriausybe smuko 20%, o pasitikėjimas išaugo apie 10% (žr. 3 priedo 14 pav.). R. Paksas žadėjo naikinti biurokratinės kliūtis verslui, vykdyti mokesčių reformą bei mažinti mokesčius, baigti socialinės apsaugos, pensijų sistemos ir sveikatos apsaugos reformas.¹³⁶ Taigi, naujai išrinkta koalicinė Vyriausybė tuo metu įsipareigojo tęsti pradėtus darbus ir imtis naujų užduočių, kurių neįveikė ar nė nepradėjo buvę ministro kabinetai. Buvo žadamos reformos.¹³⁷ Galima teigti, kad naujai išrinktai valdžiai visuomenė suteikė pasitikėjimo kreditą. Tačiau tokia tendencija laikėsi neilgai. Po mėnesio vėl pastebimas nepasitikėjimo augimas. Prezidento manymu, tam įtakos turėjo „blaškymasis valdžios koridoriuose, tarnybinės etikos pažeidimai“.¹³⁸

Naująją koalicinę Vyriausybę nuolatos lydėjo skandalai. 2001 m. birželį R. Paksas atsistatydino iš Premjero pareigų. Kartu su Premjeru pasitraukė visa Vyriausybė.¹³⁹ Tuomet pasitikėjimas Vyriausybe nukrito iki 18%, o nepasitikėjimas pasiekė 46,1% ribą. Galima manyti, kad tam įtakos turėjo „naujosios politikos“ krizė, nesulauktos permainos, ar bendras nusivylimas visų Vyriausybių veikla.

Vyriausybės reitingo neišgelbėjo ir Algirdo Brazausko paskyrimas Ministru Pirmininku (2001 m. rugsėjį Vyriausybė pasitikėjo 21,5%, nepasitikėjo - 38,9%; kadencijos pabaigoje atitinkami skaičiai buvo 25% ir 40%). A. Brazauskas nežadėjo visuomenei didelių permainų, tik žadėjo tęsti pradėtas reformas. Žmonės tikėjo, kad Premjeras, turintis patirties Prezidento pareigose, suburs kvalifikuotą komandą ir sėkmingai bei stabiliai dirbs.¹⁴⁰ Panaši pasitikėjimo

---

¹³³ Ten pat, P.435-436.

¹³⁴ Sutrikimų ekonomikoje vertinimo galimybės //

http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/bankininkystes_ir_investiciju_katedra/2007m/paskaitos/7P.Sutri_kimaiEkonomikoje.doc; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

¹³⁵ Kašauskienė V., P. 457-459.

¹³⁶ Ten pat, P. 490.

¹³⁷ Vyriausybė turi dirbti ne kam kitam, o žmonėms // Lietuvos rytas, 2001 sausio 25 d., Nr. 20. P. 4.

¹³⁸ Ten pat, P. 4.

¹³⁹ Kašauskienė V., P. 536.

¹⁴⁰ Ten pat, P. 542-543.

tendencija išliko ir tryliktosios (Algirdo Brazausko) Vyriausybės kadencijos metu: 2005 m. birželį ja pasitikėjo 17,1%, nepasitikėjo 46,3% gyventojų.

Pasitikėjimo Vyriausybe nuoseklus augimas pastebimas nuo 2002 m. pradžios iki 2004 m. pavasario. Tuo metu, siekiant Lietuvą įtraukti į ES, A. Brazausko Vyriausybė vykdė strateginius tikslus. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo visateise Europos bendrijos nare. Taigi išsipildė svarbiausias nepriklausomos Lietuvos strateginis tikslas – užtikrinti jos gyventojams ekonominės gerovės ir socialinio saugumo garantijas.¹⁴¹

2004 m. kovą, vykstant Prezidento apkaltos procesui, pasitikėjimo ir nepasitikėjimo Vyriausybe reitingai beveik susilygino, t.y. siekė atitinkamai 31% ir 32%. Tačiau šis pasitikėjimo pakilimas buvo trumpalaikis, nes po kelių mėnesių pasitikėjimas Vyriausybe vėl smuko.

Po penkių premjeravimo metų Socialdemokratų partijos lyderis A. Brazauskas nusprendė 2006 m. birželį pasitraukti iš Vyriausybės vadovo pareigų ir nutraukti aktyvią politinę veiklą. Kartu su premjeru atsistatydino ir visa Vyriausybė. Tuo metu nepasitikėjimas Vyriausybe pakilo iki 52,3%.

Pasitikėjimas Vyriausybe šiek tiek padidėjo po Gedimino Kirkilo paskyrimo Ministru Pirmininku (2006 m. rugsėjį Vyriausybė pasitikėjo 19,7%, nepasitikėjo - 42,5%). Pasitikėjimas šia institucija santykinai buvo pastovus (apie 20%) iki pat 2007 m. pabaigos. Keturioliktosios Vyriausybės vadovo kadencijos pabaigoje pastebimas „rekordiškas“ nepasitikėjimo didėjimas bei pasitikėjimo mažėjimas. Nuo 2008 metų pradžios iki dabar esamas pasitikėjimas Vyriausybe – pats žemiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį. Tikėtina, kad šiems rodikliams turėjo įtakos 2008 m. rudenį Lietuvą apėmusi ekonomikos krizė, kuri per pastarąjį pusmetį įgavo iki šiol neregėtus mastus.

Penkioliktajai Vyriausybei vadovaujant Andriui Kubiliui, pasitikėjimas ja neperžengė 15% ribos. Taigi, šiuo metu pasitikėjimas Vyriausybe vienas iš žemiausių per visą nagrinėjamą laikotarpį. Politologė Jūratė Novagrockienė ganėtinai žemą visuomenės pasitikėjimą Vyriausybe aiškina blogėjančia žmonių socialine ir ekonomine padėtimi, tačiau pažymi, kad alternatyvų A. Kubiliaus pareigoms dauguma žmonių nemato.¹⁴²

Akivaizdu, kad Lietuvos piliečiams dabartinės valdžios sprendimai kelia labai daug abejonių. Paprastai, įvykus rinkimams ir suformavus naują šalies Vyriausybę, ši gauna pasitikėjimo kreditą, kuris gali didėti arba mažėti priklausomai nuo jos darbų vertinimo. Nors nuo 2009 m. pavasario pasitikėjimas Vyriausybe palyginti su 2008 m. rudeniu šiek tiek išaugo,

---

¹⁴¹ Ten pat, P. 559.

¹⁴² A. Kubiliaus kabinetu nepasitikima, bet alternatyvų jam neieškoma //

<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menutop/9/home/publish/MTAwOzk7OzA>; prisijungimo laikas: 2009-10-22.

šis pokytis nebuvo toks didelis, kokio buvo galima tikėtis atėjus naujai valdžiai, su kuria visuomenė paprastai sieja savo viltis. Tačiau tai nekelia didelės nuostabos. Vyriausybė, pradėjusi veiklą nuo šokiruojančių naujienų apie ekonomikos būklę ir mokesčių didinimo, bei viešųjų išlaidų mažinimo, vargu ar gali tikėtis didelio visuomenės palaikymo. Tai patvirtina nuolatos pasikartojančios visuomenės protesto akcijos, kuriomis siekiama sustabdyti Vyriausybę nuo ketinimų lopyti „biudžeto skylės“ medikų, mokytojų, pensininkų, mamų ir policininkų sąskaita. Ar ilgalaikėje perspektyvoje Vyriausybės darbai bus įvertinti visuomenės, pamatysime po keleto metų.

3.1.3.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos Vyriausybe pagrindinės socialinės, teisinės problemos

Pasitikėjimo Vyriausybe lygį lemia daugelis faktorių: socialinis-ekonominis, teisinis Vyriausybės ir jos funkcijų reglamentavimo, atskaitomybės ir atsakomybės, Vyriausybės nestabilumo problema, politiniai skandalai, politikų viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo problema valstybės tarnyboje ir kt.

Socialinis-ekonominis faktorius. Pasitikėjimas – tai saugumo ir patogumo jausmas žmonių santykiuose. Pasitikėjimą socialine tvarka mažina socialinės grėsmės, kurios reiškiasi ekonominiu, politiniu, sociologiniu (siaurąja prasme),¹⁴³ psichologiniu ir apskritai kultūriniu spaudimu.¹⁴⁴ Sociologų pastebėjimu, gyventojai labai jautriai reaguoja į ekonomines krizes, neveiksmingas socialines reformas.¹⁴⁵

Pavyzdžiui, 1998 m. rudenį Lietuvai įsisukus į Rusijos ekonomikos krizės verpetą, buvo sustabdytos kelios didžiosios įmonės, darbo neteko daugelis žmonių, kurie vertėsi smulkiuoju verslu, nutrūko jų gaminių išvežimai į Rusiją, daugelis statybininkų ir kiti darbininkai liko be darbo, prasidėjo žmonių atleidimai iš įmonių, kurios buvo priklausomos nuo Rusijos ekonomikos.¹⁴⁶ Lietuvoje žmonės jautėsi nesaugūs dėl rytdienos. Rūpinimasis dėl pragyvenimo smukdė subjektyvų žmogaus saugumo jausmą, kuris, kaip rodo daugelis tyrimų, tiesiogiai yra susijęs su socialiniu pasitikėjimu. Ekonominės nesaugumo priežastys turi didelį poveikį nepasitikėjimui. Taigi, pasitikėjimui Vyriausybe labai didelės įtakos turi subjektyvi individo gerovė, t.y. žmogaus pasitenkinimas savo ekonomine padėtimi. Labiausiai nepasitiki kitais

¹⁴³ „Socialinis spaudimas siaurąja prasme – tai grėsmės užimtumui, naujų darbo vietų kūrimui, švietimui, išsilavinimui, savišvietai, sveikatai, gyvenimo kokybei, bendravimui socialinėse grupėse ir tarp jų, grėsmės teritorinės bendruomenės socialiniam sutelktumui“. – Šlapkauskas V. Teisės sociologija, P. 391.

¹⁴⁴ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai: vadovėlis, P. 390-391.

¹⁴⁵ Ramonaitė A., Žiliukaitė R. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis/ R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė ir kt. Vilnius, 2006. P. 223.

¹⁴⁶ Kašauskienė V., P. 372.

žmonėmis, įskaitant ir valdžios atstovais, tie, kurie jaučia stiprų nerimą, jog nebeturės pajamų pragyvenimui.¹⁴⁷ Turint omenyje tai, kad darbas yra vienas iš pagrindinių lietuvių tradicinių vertybių, netekti darbo Lietuvai yra ypač didelis pažeminimas, sukeliantis baisų diskomforto jausmą. Ir todėl baimės jausmas negauti ir netekti darbo yra vienas iš svarbiausių veiksnių, nuteikiančių Lietuvos žmones prieš rinką, mokesčių sistemą, vykdomą politiką. Ona Gražina Rakauskienė, išskiria dvejopą socialinio nedarbo reikšmę. Viena vertus, nedarbas – akivaizdus šalies negerovės rodiklis, kurio rezultatas – bloga materialinė žmonių būklė. Tačiau kita vertus, Lietuvai nedarbas – būtinas vaistas nuo socialinių praeities ligų: tradicinės paternalistinės išlaikytinių psichologijos, nerūpestingumo dėl darbo, užimtumo perspektyvų, iniciatyvos stygiaus persikvalifikuoti, įgyti kitas specialybes. Mokslininkės teigimu, svarbiausia – tai vaistas nuo abejingumo kokybei ir darbo našumui.¹⁴⁸

Nepasitenkinimą Vyriausybės veikla, žmonės reiškia protesto akcijomis. Policininkai, ugnegesiai, muzikantai, mokytojai, studentai, medikai ir kitų profesijų atstovai išeina į gatves, parodyti valdžiai, kad kai kurie „antikriziniai“ sprendimai baigia juos nuskurdinti. Piliečių susitelkimas politiniam protestui dažnai pasiteisina kaip efektyvi strategija pasiekti pageidaujamų politinių permainų. Tyrėjai išsiaiškino, kad gyventojai protesto akcijomis siekia paveikti politinius procesus šalyje ar išspręsti rūpinimą problemą.¹⁴⁹

Būtų klaidinga manyti, kad vienas iš pagrindinių faktorių, lėmusių tokią aukštą nepasitikėjimą Vyriausybe yra socioekonominiai faktoriai. Tam įtakos turi ir kiti veiksniai, tokie kaip politiniai įvykiai, skandalai ir kt.

Visuomenės nepasitikėjimo Vyriausybe, kaip ir Seimu, augimui svarbus veiksnys susijęs su **teisiniu Vyriausybės ir jos funkcijų reglamentavimu**. Šalies Konstitucijos 95 straipsnyje nurodyta, kad „Vyriausybė valdymo reikalus sprendžia posėdžiuose visų Vyriausybės narių balsų dauguma priimdama nutarimus“.¹⁵⁰ Taip pat 7 straipsnyje nurodyta, kad „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas prieštaraujantis Konstitucijai“¹⁵¹ Tačiau praktika rodo, kad ne visi Vyriausybės nutarimai atitinka Konstituciją. Vienas iš tokių pavyzdžių, kai Vyriausybė priėmė Aukštojo mokslo įstatymo nuostatą, pagal kurią nustatoma, jog gerai besimokančiais studentais kiekvienoje aukštojoje mokykloje yra laikomi 30% studentų, gaunančių geriausius įvertinimus, yra prieštaraujanti Konstitucijai. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „gerai besimokančių piliečių“ skaičiaus nustatymas, t.y. kvota, visiškai iškreipia konstitucinę gero mokymosi

¹⁴⁷ Ramonaitė A., Žiliukaitė R. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas, P. 227–228.

¹⁴⁸ Rakauskienė O. G. Valstybės ekonominė politika (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika). Vilnius, 2006. P. 95-96.

¹⁴⁹ Žiliukaitė R. Protesto politika: kraštutinė priemonė ar įprasta praktika? // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis/ R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė ir kt. Vilnius, 2006. P. 113-115.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹⁵¹ Ten pat.

sampratą. Be to, Konstitucinis Teismas nustatė, jog tvirtinti priimamų mokyti studentų skaičių turi pačios aukštosios mokyklos, o ne Vyriausybė.¹⁵²

Taigi, Seimas, Vyriausybė turi labai plačią diskreciją formuoti ir vykdyti valstybės politiką, teisės aktais reguliuoti ūkinę veiklą. Tačiau Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tai valdžios institucijos turi daryti nepažeidžiant Konstitucijos ir įstatymų, neviršijant juose nustatytų savo įgaliojimų, laikantis iš Konstitucijos kylančio tinkamo teisinio proceso reikalavimų, Konstitucijoje įtvirtintų teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo, tikrumo, saugumo principų.¹⁵³

Kitas, nepasitikėjimo augimui svarbus teisinio reguliavimo aspektas – **Vyriausybės atsakomybės ir atskaitomybės problema**. Vyriausybės įstatymo 4 straipsnyje pažymėta, kad Vyriausybė savo veiklą grindžia kolegialumo, demokratijos, teisėtumo ir viešumo principais. Šiame įstatyme 5 straipsnio 4 punkte taip pat teigiama, kad ministrai privalo informuoti visuomenę apie savo veiklą per įvairias visuomenės informavimo priemones, susitikimuose su gyventojais.¹⁵⁴ Tačiau Vyriausybė nevieną kartą nusižengė šiam įstatymui. Pavyzdžiui, per „Mažeikių naftos“ komplekto „pardavimo“ amerikiečiams procesus, Vyriausybė slėpė nuo šalies piliečių sutarčių projektus, traktuodama juos kaip komercinę paslaptį. Valdžios vyrai nesistengė Lietuvos žmonėms išaiškinti šio sandorio reikalingumo, motyvuodami tuo, kad „taip reikia“, neleidžiant piliečiams susigaudyti ir dėl sutarčių slaptumo. Visuomenei stigo argumentų, kodėl šie dokumentai buvo slapti. O. G. Rakauskienė pasisako už visuomenės dalyvavimą valstybės vadžioje. Pasak mokslininkės, siekiant finansų efektyvumo, reikia didinti visuomenės dalyvavimą planuojant valstybės biudžetą. Vyriausybė visuomenei turi pateikti išsamią, objektyvią, prieinamą ir sąžiningai bei aiškiai parengtą informaciją. Žmonėms turi būti prieinama

---

¹⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas // „Dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 5 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 57 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija), 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 4 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 60 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos prezidento 2007 m. spalio 22 d. dekretu Nr. 1K-1138 “Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą” išdėstyta prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo” (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtinto Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktai neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, nutraukimo”. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2008/n080320.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas Nr. 42/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 “Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2,3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 “Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d. redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija) // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n060531.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772.

informacija apie taikomus darbo metodus ir prielaidas, į kurias atsižvelgiant sudaromos makroekonominės prognozės.¹⁵⁵

Vyriausybės funkcijų nevykdymas, aplaidumas siejamas ir su **Vyriausybės nestabilumu**. Stabili Vyriausybė užsitikrina įstatymų leidėjų paramą, todėl ji gali imtis ilgalaikių reformų. Tačiau Vyriausybė yra trumpalaikė. Pasak, politologų, jos dažnai tampa pereinamojo laikotarpio kabinetu. Ministrų kaita, nesukelia jiems motyvacijos atsakingai dirbti, todėl formuojasi ir visuomenės nepasitikėjimas Vyriausybės institucija.¹⁵⁶ Pavyzdžiui, 2001 m. sausį, nepraėjus dviem mėnesiams nuo antrosios R. Pakso vyriausybės sudarymo, Prezidentas V. Adamkus inicijavo susisiekimo ministro G. Striauko atsistatydinimą,¹⁵⁷ o 2001 m. vasarį postą palikti buvo priverstas ūkio ministras E. Maldeikis.¹⁵⁸ Nepaisant įvairių nuomonių, ar galimybė keisti vyriausybės teigiamai ar neigiamai veikia šalies reformas, reikia pripažinti, kad penkios Vyriausybės per trejus metus (1998 m. – 2001 m.) jaunai valstybei yra per daug. Lietuvoje politinės partijos nėra mėgstamos, jomis nepasitikima (2004 m. kovo mėnesį partijomis pasitikėjo 6% respondentų, o nepasitikėjo - 65%). Nepasitikėjimas partijomis visuotinis, nepasitiki visos gyventojų grupės. Žmonės mano, kad jos nesirūpina paprastais žmonėmis, nevykdo pažadų, yra susiskaldžiusios ir konfliktuojančios tarpusavyje, dirba tik savo naudai.¹⁵⁹ Buvęs Prezidentas A. Brazauskas, prabėgus dešimčiai nepriklausomybės metų, viename interviu teigė: „Manau, kad sudarant Ministrų kabinetą partinis žaidimas yra žalingas Lietuvai. Per partinį žaidimą, kai viena partija į kabinetą deleguoja vieną, kita – tris narius, į postus ateina atsitiktiniai, nekompetetingi žmonės. Tai labai blogai. Vėl vyrauja kriterijus – partiškumas, o ne dalykiškumas.“¹⁶⁰ A. Brazausko teigimu, būtent tokia situacija sąlygoja ypač aukštą visuomenės nepasitikėjimą Vyriausybe.

Politiniai skandalai. Manoma, kad ši problema turi didelės įtakos visuomenės silpnam pasitikėjimui Vyriausybe. Vieną iš pavyzdžių galima paminėti 2001 m. ūkio ministro E. Maldeikio skandalą, kai jis atsistatydino po kaltinimų dėl kelionės į Maskvą aplinkybių. Tais pačiais metais visuomenę neigiamai paveikė ir žemės ūkio ministro K. Kristinaičio medžioklė Žemaitijos nacionaliniame parke, kuriame buvo įvestas medžiojamų žvėrių rezervatas.¹⁶¹

¹⁵⁵ Rakauskienė O. G., P. 303.

¹⁵⁶ Talat-Kelpša L. Vyriausybė ir prezidentas // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / sud. A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas, 2004. P. 411.

¹⁵⁷ Elta, BNS. Prezidentas pritarė naujojo susisiekimo ministro kandidatūrai // Lietuvos rytas, 2001 sausio 24, Nr. 19. P. 2.

¹⁵⁸ Grumdaitė R. Prezidentas priėmė ūkio ministro atsistatydinimą // Lietuvos rytas, 2001 vasario 14, Nr. 37. P.2.

¹⁵⁹ Socialiniai ir politiniai procesai visuomenės nuomonių tyrimo duomenimis // http://www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/europa/III_dalis.pdf; prisijungimo laikas: 2009 vasario 21.

¹⁶⁰ Agintas R. A. Brazauską į politiką grąžino skurdas // Respublika, 2000 spalio 2, Nr. 231. P. 3.

¹⁶¹ Kašauskienė V., P. 500.

Visuomenės (ne)pasitikėjimui Vyriausybė taip pat turi įtakos **politikų viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo problema valstybės tarnyboje**. Įstatyme numatyta, kad asmenys dirbantys valstybės tarnyboje, privalo vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas buvo, nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti, priimant sprendimus, vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principais.¹⁶² Nurodoma, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, užkertant kelią korupcijos atsiradimui ir plitimui valstybės tarnyboje. Per nagrinėjamą laikotarpį ne vienas Lietuvos politikas buvo priverstas palikti savo postą, dėl to, kad nesugebėjo derinti viešųjų ir privačiųjų interesų. Pavyzdžiui, Darbo partijos lyderis Viktoras Uspaskichas, 2005 m. Vyriausiajai Tarnybinės etikos komisijai konstatavus, jog bendradarbiaudamas su Maskvos pareigūnais, išpainiojo į viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktą, Darbo partijos lyderis atsistatydino iš ūkio ministro posto bei pasitraukė iš Seimo. Taip pat paminėtini tokie asmenys kaip Sveikatos apsaugos ministras Žilvinas Padaiga, kuris buvo išgarsėjęs iš darbo partijos automobilio remontui paimtais tūkstančiais. Pasitraukė iš posto kartu su Algirdo Brazausko vadovaujama tryliktąja Vyriausybė.¹⁶³

Apibendrinus, galime teigti, kad nepasitikėjimas Vyriausybė yra labai cikliškas, svyruojantis, kadangi priklauso nuo konkrečių Vyriausybės veiklos rezultatų, kurie yra visuomenės akivaizdžiai matomi. Vyriausybė yra vykdančioji institucija ir jos veikla atitinkamose srityse tiesiogiai liečia kiekvieną šalies pilietį, todėl neefektyvus svarbių problemų sprendimas, ar sprendimų įgyvendinimas, lemia gyventojų nepasitikėjimą.

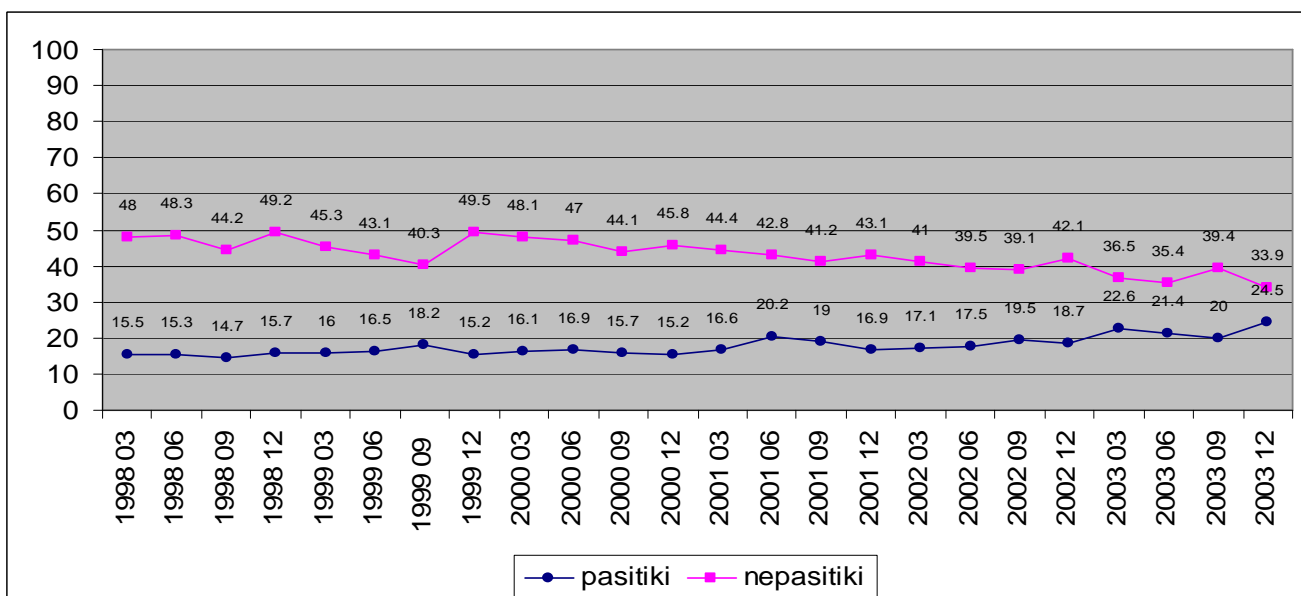
3.1.4. Visuomenės pasitikėjimo Lietuvos Respublikos teismais dinamika nuo 1998 iki 2009 metų

Lyginant su (ne)pasitikėjimo Seimu ir Vyriausybė tendencijomis, šios institucijos (ne)pasitikėjimo rodikliai kiek geresni, tačiau vis dėlto dominuoja visuomenės nepasitikėjimas (duomenys pateikti 5 ir 6 pav.).

¹⁶² Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=347022; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

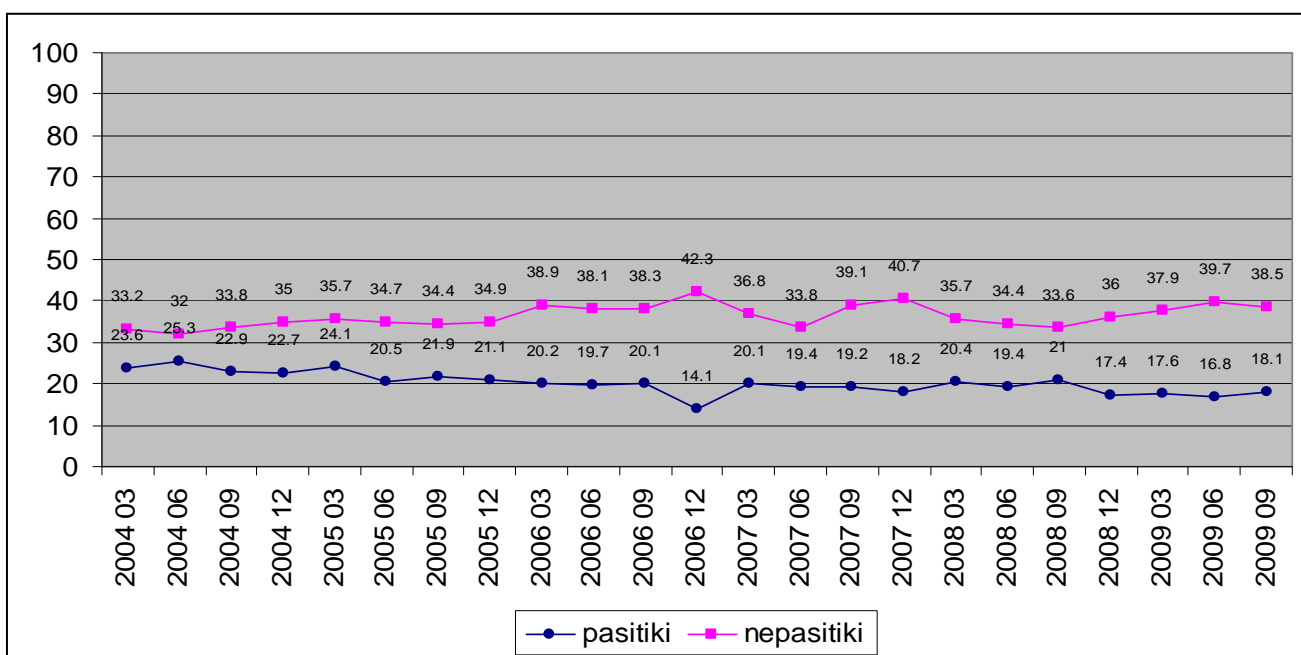
¹⁶³ Srėbaliėnė A. Ministerijos pamatus graužia teisininkų kriminalas // <http://www.lrytas.lt/-12383655341237558994ministerijos-pamatus-grau%C5%BEia-teisinink%C5%B3-kirminas-nuotraukos.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

5 pav. Pasitikėjimo LR Teismais dinamika, 1998 – 2003 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

6 pav. Pasitikėjimo LR Teismais dinamika, 2004 – 2009 m., %

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

Dominuojantis visuomenės nepasitikėjimas teismais, verčia susirūpinti, kas skatina visuomenę abejoti demokratijos ir teisingumo įtvirtinimo institutu.

Atlikti sociologiniai tyrimai rodo, kad Lietuvoje nuo 1998 m. kovo iki 2004 m. kovo pasitikėjimo teismais kreivė kilo, o nepasitikėjimo, atvirkščiai – smuko (1998 m. kovą teismais pasitikėjo 15,5%, nepasitikėjo – 48%; 2004 m. kovą pasitikėjo 23,6%, nepasitikėjo – 33,2% respondentų). Vėliau pasitikėjimas buvo ties 20% riba, nepasitikėjimas augo.

1998 m. pastebimas gana aukštas nepasitikėjimo teismais lygis. Manoma, kad tam įtakos turėjo tuometinės Vilniaus apylinkės teismo teisėjos Eglės Milinienės korupcijos skandalas. Spalio mėnesį teisėja buvo sulaikyta įtarus kyšininkavimą.¹⁶⁴

1998 m. – 1999 m. pasitikėjimo teismais problemą nagrinėjo Danutė Tureikytė. Mokslininkė nustatė tokias pagrindines visuomenės nepasitikėjimo teismais priežastis: kyšininkavimą teismuose, nesąžiningus teisėjus, neobjektyvius sprendimus. Tuo metu Lietuvos visuomenė išgyveno esminius socialinius, ekonominius pokyčius. Teismai taip pat patyrė adaptavimosi prie pakitusių visuomeninių santykių sunkumus. Kadangi nebuvo nusistovėjusi įstatymų sistema, šalyje vyko privatizavimas, nuosavybės atkūrimas, kūrėsi privatus verslas, vyko kitos svarbios ekonominės reformos, teismams reikėjo spręsti sudėtingus interesų konfliktus, prisitaikyti prie naujų, pasikeitusių sąlygų.¹⁶⁵

2003 m. liepą – rugsėjį pastebimas nepasitikėjimo teismais padidėjimas (žr. 4 priedo 21 pav.). Tuo metu kilo vadinamas „teisėjų skandalas“, kai paaiškėjo, jog valstybių saugumo departamentas operatyviais būdais sukaupe informacijos apie trijų teismų pirmininkų ryšius su cigarečių kontrobandos organizatoriais. Teisėjai, Darius Japertas, Palmyra Linkevičienė ir Arvydas Gudas už, poelgį, žeminantį teisėjo vardą, netrukus po skandalingų faktų atskleidimo buvo atleisti iš teisėjų pareigų.¹⁶⁶

2006 m. gruodį užfiksuotas pats mažiausias pasitikėjimas per visą nagrinėjamą laikotarpį – teismu pasitikėjo 14,1%. Tuo metu plačiai buvo aptarinėjama Ukmergės rajono klebono Vidmanto Karecko byla. Visuomenė buvo pasipiktinusi teismo sprendimu, išteisinusiu mergaičių tvirkiniu kaltintą kleboną. Prokurorai teigė, kad kunigo kaltė pagrįsta įrodymais, kaltinimai buvo patvirtinti psichologinės ekspertizės. Tačiau septynerius metus teisėjaujantis teisėjas išnagrinėtą bylą pavadino rezonansinę, teigdamas, kad nepakako įrodymų, kad kunigas nusikalto.¹⁶⁷

2007 m. pabaigoje pastebimas padidėjęs visuomenės nepasitikėjimas teismais. Analizuojant tuo metu vykusius įvykius, galima paminėti itin daug žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio sulaukusią Panevėžio apylinkės teisėjos Onos Laurišienės bylą. Teisėja buvo kaltinama piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, dokumentų klastojimu bei kurstymu suklastoti dokumentą. O. Laurišienę, kuri išskyrė sutuoktinius, nedalyvaujant vyrui teisme, apeliacinis teismas pripažino kalta dėl tarnybinių pareigų neatlikimo.

---

¹⁶⁴ Buvusi teisėja E. Milinienė Strasbūre pralaimėjo bylą prieš Lietuvą // Lietuvos rytas, 2008 birželio 06, Nr. 127. P. 6.

¹⁶⁵ Tureikytė D. Pasitikėjimas teismais Lietuvoje: visuomenės nuomonė // Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencija skirta Europos Tarybos 50-mečiui paminėti / red. D. Vėbrienė. Vilnius, 1999. P. 95-110.

¹⁶⁶ Ivaškevičius A. Prokuratūra nesitaiksto su nuosprendžiu // Kauno diena, 2004 gruodžio 21, Nr. 296. P. 6.

¹⁶⁷ Zimblienė D. Išteisintas tvirkiniu kaltintas klebonas // Lietuvos rytas, 2006 gruodžio 08, Nr. 282. P. 3.

Šių metų pradžioje vėl nuskambėjo teisėjų skandalai. 2009 m. balandžio mėnesį buvo pateikti kaltinimai Panevėžio miesto apygardos teismo teisėjams Rimantui Savickui ir Arnoldui Šukaičiui, dėl piktnaudžiavimo tarnyba, dokumentų suklastojimo ir jų panaudojimo.¹⁶⁸

Taigi, visi aptarti įvykiai žemina teisminės valdžios autoritetą bei diskredituoja teisėjo vardą. Visuomenei kyla abejonių dėl teismo veiklos nešališkumo. Mažas pasitikėjimas teismais, mokslininkų manymu, yra viena iš prielaidų, leidžiančių teigti, kad Lietuvoje tarp visuomenės ir teismo egzistuoja savitarpio supratimo problema.¹⁶⁹

3.1.4.1. (Ne)pasitikėjimo Lietuvos Respublikos teismais pagrindinės socialinės, teisinės problemos

Sociologiniai tyrimai parodė, kad Lietuvoje pasitikėjimas teismas menkas. Kyla klausimas, kodėl visuomenė nepasitiki teismais, kokios yra nepasitikėjimo priežastys.

V. Šlapkauskas pirmiausiai siūlo išsiaiškinti, kuo apskritai remiasi pasitikėjimas valstybės teismais. Mokslininkas, teigia, kad teisinėje valstybėje pasitikėjimas teismais remiasi socialinio pasitikėjimo būkle, ir specializuotais dalykais. Socialinio pasitikėjimo būklę atspindi visuomenės narių tarpusavio pasitikėjimas, pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis.¹⁷⁰ Atlikta valstybės institucijų analizė parodė, kad visuomenės pasitikėjimas aukščiausiomis valdžios institucijomis nėra aukštas.

V. Šlapkauskas išskiria šias specializuotas pasitikėjimo teismais sąlygas: teisės ir teismų nepriklausomumo būklę, teisėjų kvalifikaciją ir teismų sprendimų veiksmingumą, pagarbą teismų sprendimams ir jų veiksmingą vykdymą. Mokslininko teigimu, visuomenės nepasitikėjimą teismais sukelia ir formuoja bet kuris ryškus šių veiksnių trūkumas.¹⁷¹

Viena iš pasitikėjimą teismais faktorių – **teismų nepriklausomumas**. Žinojimas, kad teismas yra nepriklausomas, nei nuo politikų, nei nuo įtakingų jos veikėjų formuoja visuomenės pasitikėjimą šia institucija. Kita vertus, teismų nepriklausomumas nėra absoliutus. Kalbant apie teismų nepriklausomumą turime pabrėžti ir to nepriklausomumo moralinę bei teisinę būklę.¹⁷²

Darijus Beinoravičius akcentuoja, kad tikslinga teismui kiekvienu atveju, vadovautis aiškiais teisiniais principais, palikti teisę pačiam vertinti teisės ir moralės santykio teisinę prigimtį, spręsti ar yra konkrečiame santykyje teisių ir pareigų atitikimas. To vienas įstatymų leidėjas, deja, nepajėgus atlikti, nes jis teisės normomis paprastai apibendrina visuotines moralės

¹⁶⁸ BNS. Teisėjus klampina viskis ir padangos // Kauno diena, 2009 balandžio 29, Nr. 97. P. 5.

¹⁶⁹ Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 78(70). P. 86.

¹⁷⁰ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 569.

¹⁷¹ Ten pat, P. 570.

¹⁷² Ten pat.

normas. Todėl socialinių santykių konflikto sprendimo atvejai paliekami „nelanksčiai įstatymo raidei“, kuri, nevisiškai atitinkdama konkretų socialinį santykį, stabdo socialinius procesus, juos leisdama per vieną šabloną ir neleisdama teismo įrodinėjimo metu kiekvieną ginčą spręsti individualiai, siekiant teisinio turiningo, o ne formalaus teisingumo.¹⁷³

Kadangi nepriklausomas teismas suteiktas tam, kad būtų užtikrintas teisingumo vykdymas, šis nepriklausomumas yra ribotas. Netgi būdami nepriklausomi, teismai (teisėjai) gali ir turi būti atskaitingi visuomenei. Priešingu atveju jų nepriklausomumą visuomenė laikys pavojingu ir sieks jį sumažinti. Tai reiškia, kad turi būti tobulinami teismų veiklos skaidrumo visuomenės kontrolės mechanizmai, užtikrintas teismų veiklos viešumas, laisvė diskutuoti apie teismų sprendimus ir juos vertinti (žinoma, be nederamo kišimosi į jų priėmimo procesą). Nuo visuomenės neturėtų būti slepiama neigiamą nuomonę apie teismų sistemą galinti stiprinti informacija. Slapukavimas skatina abejoti apie teismų sistemos patikimumą bei gebėjimą spręsti iškilančias problemas. Tai ypač svarbu teisėjų drausminės atsakomybės klausimu. Viena vertus, teismo sprendimų ir teisminių institucijų kritika yra svarbus atsakomybės ir atskaitomybės aspektas, iš esmės atitinkantis teisėjų nepriklausomumą. Tai vienas veiksmingiausių būdų civilizuotai kontroliuoti, kad teismai nepiktnaudžiautų savo nepriklausomumu. Kita vertus, trukdo teisingumui ir nekontroliuojamas visuomenės spaudimas, kad teisėjas vienokiu ar kitokiu būdu išspręstų konkrečią bylą. Kartais, netgi priėmus sprendimą, jo vertinimai bei samprotavimai gali kenkti teismų nepriklausomumui, pavyzdžiui, visuomenės lūkesčių neatitinkantį sprendimą priėmusį teisėją susiejus su korupcija, jis gali būti skatinamas priiminėti sprendimus ne pagal įstatymus ir savo sąžinę, o pagal tai, ko iš jo laukia visuomenė ir politikai.¹⁷⁴

Teisėjams didelę įtaką daro **žiniasklaidos pozicija**, kurios pagrindu formuojama viešoji nuomonė. Žiniasklaida Lietuvoje beatodairiškai pateikia visą įmanomą informaciją apie teismų bylas, manipuliuoja prielaidomis, išvalgomis ir jomis paremtomis išvadomis. Tokiu būdu daromas dvejopas poveikis: formuojama atitinkama viešoji nuomonė apie teismų patikimumo būklę ir per emocinį bylos vertinimą paveikiamas teisėjas.¹⁷⁵ V. Valančiaus pastebėjimu, žiniasklaida (spauda, televizija) ne visada yra pajėgi tinkamai interpretuoti teisinę medžiagą. Suinteresuota kuo labiau sudominti skaitytoją ar žiūrovą, žiniasklaida dažnai pateikia šiek tiek „sutirštintas spalvas“ arba pabrėžia vien neigiamą teismų veiklos aspektą.¹⁷⁶

¹⁷³ Beinoravičius D. Teisės ir įstatymo santykis (rankraštis): daktaro disertacija: soc. mokslai, teisė (01 S), LTU. Vilnius, 2003. P. 47.

¹⁷⁴ Teismų sistemos būklės apžvalga // http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/TNL_final.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-27.

¹⁷⁵ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 570.

¹⁷⁶ Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai, P. 90.

Kitą vertus, žiniasklaidos nuopelnų drausminant nežabotą biurokratų savivalę, „tradicijų paveldo“ būdu perimtą iš ankstesnių laikų, paneigti negalima. Tačiau beatodairiškas siekimas informuoti trapios demokratijos ir verslo sąlygomis virsta žiniasklaidos savivale. Žiniasklaida užmiršta svarbią savo misiją – formuoti moralines, politines, estetines vertybes, gyvenimo ir mąstymo stereotipus. V. Šlapkausko teigimu, žiniasklaida yra pamynusi savo šviečiamąją kultūrinę misiją. Todėl ji prisideda prie išsisknijusio nepasitikėjimo teismais palaikymo.¹⁷⁷ Liūdniausia tai, kad teisinėmis priemonėmis išspręsti tokių dalykų praktiškai neįmanoma, abejotina, ar ir vertėtų, juo labiau, kad įtarimai gali būti ir teisingi. Tačiau manoma, jog viešosios informacijos rengėjai bei platintojai turėtų atsakingiau vertinti galimos klaidingos informacijos ir hipotezių pasekmes tiek teismų sistemai, tiek su ja susijusiems asmenims.¹⁷⁸

(Ne)pasitikėjimą teismais sąlygoja ir **teisminė problema teisiniuose** sprendimuose. Teismo sprendimo veiksmingumas – tai teismo sprendimu teisės pažeidėjui paskirtos poveikio priemonės dydžio santykis su įstatymo reglamentuotu poveikio priemonės dydžiu ir su teismo proceso dalyvių įsivaizduojamu bausmės dydžiu.¹⁷⁹ Teismo sprendimo veiksmingumą turėtų apimti formalizuotą teismo sprendimu paskirtos poveikio priemonės dydžio ir įstatyme reglamentuoto dydžio santykį (objektyviuoju požiūriu). Tačiau tai neįmanoma, nes pats teismo sprendimas neišvengiamai remiasi teisėjo(jų) valia, t.y. subjekto valia. Šį teisėjų subjektyvumą bendruomenė siekia pašalinti pasirinkdama, jų požiūriu, išmintingus, garbingus, teisingus – socialinį pasitikėjimą turinčius žmones. Tai, anot profesoriaus, ir yra pirmą kartą pasitikėjimo teismais esmė.¹⁸⁰ A. Vaišvila teigia, kad veikiantys pagal griežto teisėtumo reikalavimus teisėjai yra teisūs, tačiau šis teismus turi ir kitą pusę. Pasak mokslininko, „formalus teisėtumas“, yra tarsi būdas atleisti teismą nuo būtinybės mąstyti, o patį teisingumo vykdymą priartinti prie gyvenimo situacijų štampanimo pagal įstatymo suformuotą matricą: jei faktinė situacija neatitinka visų matricoje išvardintų požymių, matrica netaikoma. Tam tikrais atvejais, pasak A. Vaišvilos, galėtų atlikti ir kompiuteriai.¹⁸¹ Tokiu būdu „įstatymo raidės“ absoliutinimas, teisinę sistemą daro nemobilią, nepajėgią operatyviai pritaikyti teisinę reguliavimą prie sparčios socialinio gyvenimo dinamikos ir besikeičiančių žmogaus teisių apsaugos poreikių.¹⁸²

Taip pat vertėtų aptarti ir teismo sprendimų aiškumo problemą. Asmenims, neturintiems teisinio išsilavinimo, paprastai yra sunkiai suprantami teismo sprendimai.¹⁸³ Taigi, teismo

¹⁷⁷ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 571.

¹⁷⁸ Teismų sistemos būklės apžvalga // http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/TNL_final.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-27.

¹⁷⁹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 572.

¹⁸⁰ Ten pat.

¹⁸¹ Vaišvila A. Demokratija ir teisė tapatumo požiūriu // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11 (10). P. 27.

¹⁸² Ten pat.

¹⁸³ Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai, P. 89.

sprendimai turėtų būti parašyti ne sunkiai suprantama teisine kalba, o kiekvienam žmogui suprantama paprasta kalba.

Teisine prasme nepasitikėjimą teismais skatina **korupcija**. 2003 m. kovo mėnesį atliktas nepasitikėjimo teismais tyrimas, atskleidė, kad daugiau nei pusė (57%) respondentų mano, kad teismai yra papirkti ir neobjektyvūs. Korupcijos masto praktiškai neįmanoma nustatyti. Teismų savivaldai sunkiai sekasi spręsti šią problemą. Teisėjai yra pakankamai kompaktiška socialinė grupė, kurios narius vienija bendri interesai ilgalaikis bendravimas ir kt. Galiausiai tam trukdo ir noras palaikyti teisminės valdžios prestižą.

Visuomenės neigiamą požiūrį apie teismus formuoja teismų procesų trukmės problema, kurią sąlygoja teisėjų menka iniciatyva siekiant atkurti teisingumą. Teismai dažniausiai vadovaujasi tik įstatymu ir nesivargina padaryti daugiau, negu padaryti vienareikšmiškai įpareigoja įstatymas. Netgi tada, kai nusikaltimų padarymu įtariamiesiems asmenims artėja senaties terminas, teisėjai nesiima visų priemonių, kad būtų paspartintas teisminis procesas.¹⁸⁴ Todėl siekiant paspartinti teismo procesą bei palankesnio sprendimo, žmogus ryžtasi teisėjų kyšininkavimui.¹⁸⁵

Kalbant apie korupciją teismuose STT vadovai patvirtino, kad ji yra, tačiau iširti tokius atvejus tarnybai itin sunku, kadangi provokuoti teisėjų neleidžia įstatymas bei kyšius duodantys teisiamieji niekada niekam nesiskundžia. Panaši situacija ir su kyšius imančiais advokatai, kurie turi įstatymu suteiktą imunitetą, kokį turi tik prezidentas ir nepilnamečiai – prieš juos negalima vykdyti operatyvinės veiklos.¹⁸⁶

Kita (ne)pasitikėjimo teismais priežastis susijusi su **teisėjų ir advokatų kvalifikacija**: jų tinkamumu, pasirengimo darbui teisme laipsniu. Viena iš visuomenės subjektyvaus nepasitikėjimo teismais sustiprėjimo prielaidų galima laikyti teisėjų ir advokatų gana jauną amžių ir nedidelę praktinę darbo teisme patirtį.

Teisėjo kvalifikaciniai reikalavimai reglamentuoti teismų įstatyme.¹⁸⁷ Šiame įstatyme nurodoma, kad teisėjai turi būti nepriekaištingos reputacijos, tam tikro amžiaus, turėti praktinės patirties, atitinkamą aukštąjį teisinį išsilavinimą ir kt.

Lietuvos Respublikos advokatūros įstatyme nurodyti privalomi advokatų kvalifikaciniai reikalavimai.¹⁸⁸ Svarbūs ir advokatų nepriekaištinga reputacija ir teismo darbo patirtis. Tačiau, manoma, kad ne tik teisėjų ir advokatų kvalifikacija yra svarbi tinkamam jų funkcijų atlikimui

¹⁸⁴ Genys L. Prezidentas pliekė Kauno teismus // Lietuvos rytas, 2002 gruodžio 9, Nr. 285. P. 2.

¹⁸⁵ Teismų sistemos būklės apžvalga // http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/TNL_final.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-27.

¹⁸⁶ STT įtartini ir pareiškėjai, ir advokatai, ir teisėjai // <http://www.info.lt/index.php?page>; prisijungimo laikas: 2009-10-28.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632.

bei visuomenės pasitikėjimo formavimuisi. Šiems veiksniams įtakos turi teisėjų bei advokatų moralumas, dorovingumas, įgimtas teisingumo jausmas. V. Šlapkauskas teigia, kad tarp teismo sprendimo veiksmingumo ir teisėjo kvalifikacijos yra tiesioginis ryšys, tačiau jo nevertėtų suabsoliutinti. Teismo sprendimui įtakos turi ikiteisminis bylų tyrimas ir jos parengimas teismui, įstatymų ir jų sistemos spragos, teisėjo veiklos suvaržymas įstatymais skiriant bausmę ir kt. Todėl didžioji teismo sprendimų dalis objektyviai nėra ir negali būti maksimaliai veiksmingi.¹⁸⁹ Teisės ekspertas Juozas Žilys įsitikinęs, kad visuomenės nepasitikėjimą teismais skatina ne tik neretai pasitaikantys konkretūs faktai apie teisėjų nesąžiningumą, bet ir daugelis kitų objektyvių ir subjektyvių veiksnių, pavyzdžiui, teisme su žmogumi buvo pasielgta netinkamai, priimtas neįtikinamas teismo sprendimas arba jis vėliau panaikinamas aukštesnės instancijos teismo ir pan.¹⁹⁰

Taigi, galime sutikti su V. Šlapkausko teiginiu, kad pasitikėjimas teismais nėra absoliutus. Žemas visuomenės pasitikėjimas teismais pasireiškia socialinių sukrėtimų ir greitų permainų metu. Ir atvirkščiai, pasitikėjimas teismais ir apskritai formaliais santykiais stabilizuojasi, kai visuomenės gyvenimas vyksta be socialinių sukrėtimų.¹⁹¹

3.1.5. (Ne)pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis bendrosios socialinės, teisinės priežastys

Atliktų tyrimų duomenys parodė, kad visuomenės nuostatas į valdžios institucijas keitė socialiniai, ekonominiai ir politiniai nepageidaujami padariniai – ekonominis nuosmukis, gyvenimo sąlygų blogėjimas, dažnos Vyriausybės krizės bei neaiškumas tiek dėl visuomenės, tiek dėl asmeninės ateities.

A. Ramonaitės atlikti tyrimai parodė, kad gyventojų pasitikėjimo šalies valdžios institucijomis nuosmukiui įtakos turėjo ir dažnai pasitaikantis valdžios funkcijas atliekančių asmenų nekompetentingumas, savanaudiškumas, korupcija. Šie veiksniai skatina neigiamo valdžios institucijų įvaizdžio formavimąsi ir įsitvirtinimą visuomenėje.¹⁹²

Lietuvos įstatymai **korupcinius nusikaltimus** priskiria tik pareigūnams, už pareigų atlikimą arba neatlikimą gaunantiems kyšį ar turintiems netiesioginės naudos iš korupcinės veiklos ir juos perkantiems asmenims. Tačiau korupcijos reikšmė yra kur kas platesnė. Ji

¹⁸⁹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 573.

¹⁹⁰ Gudavičius S. Sergančią sistemą teks gydyti // Kauno diena, 2003 liepos 23 d., Nr. 170. P. 2.

¹⁹¹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai, P. 573.

¹⁹² Ramonaitė A. Posovietinė Lietuvos politinė anatomija. Vilnius, 2007. P. 134-135.

endeminė ir yra visur, kur vieni žmonės trokšdami pasipelnyti piktnaudžiauja kitų pasitikėjimu.¹⁹³

Korupcijos analitikai pateikia daug korupcijos klasifikavimo būdų, tačiau ieškant kovos su korupcija prioritetų, autoriai siūlo korupciją skirstyti į stambiają ir smulkiąją. Stambiają korupcija laikomi atvejai, kai politikus ir aukštus pareigūnus paperkantys verslininkai gauna naudingų viešojo sektoriaus užsakymų, o jiems tinkami asmenys paskiriami į svarbius postus ir priimamos reikalingos įstatymų pataisos. Smulkiąją korupcija laikomi atvejai, kai neoficialiai atsilyginama gydytojui, paperkamas mokesčių inspektorius, valstybės tarnautojas galintis išspręsti paprasto žmogaus problemą, pvz., neskirti ar skirti neadekvačią padarytam nusižengimui baudą ir pan.¹⁹⁴

Dėl korupcijos valstybės negali sumažinti skurdo, plėtoti konkurencija pagrįstos rinkos ekonomikos, užtikrinti piliečių saugumo, sustiprinti bendruomenės narių pasitikėjimo savo lyderiais ir demokratinėmis vertybėmis.

Mokslininkai mano, kad viena pagrindinių istorinių ir kultūrinių šiandienos korupcijos ir jos masto Lietuvoje prielaidų yra ydingas sovietmečio požiūris į asmeninę nuosavybę. Išskiriamos dvi sovietmečiu susiformavusios korupcinės tendencijos: nomenklatūrinė (kai valstybės tarnautojai save laikė visuomeninės nuosavybės tvarkytojais ir realiais savininkais) ir vagystės iš valstybės arba valstybės valdomo visuomenės turto, siekiant padidinti savo gerovę ir pasipriešinti neteisingam represiniam valdžios aparatui. Šios kultūrinės ir istorinės priežastys veikia Lietuvos visuomenės individų vertybes ir jų interesų raišką.¹⁹⁵

Be kultūrinių korupcijos priežasčių, nurodomos ir kitos priežastys, turinčios įtakos korupcijos plitimui: menkas ekonominio išsivystymo lygis (mažos pareigūnų ir tarnautojų algos, žema jų kvalifikacija ir bendras išprusimas), neveikli ir neefektyvi teismų sistema, neveiksmingi įstatymai, didelis bendras nusikalstamumas, bei skurdžios lėšos, skiriamos kovai su korupcija. Žinoma, vien šiomis priežastimis apsiriboti negalima. Korupcines sąlygas sukuriantys veiksniai yra įvardinti Lietuvos Respublikos kovos su korupcija nacionalinėje programoje.¹⁹⁶

Atliktų tyrimų duomenimis, Lietuvos gyventojų nuomone, korupcijos plitimą lemia šios trys pagrindinės priežastys: pareigūnų ir kitų valstybės tarnautojų atsakomybės ir atskaitomybės stoka, pareigūnų ir kitų valstybės tarnautojų moralinės atsakomybės stoka ir teisinės bazės silpnumas.¹⁹⁷

---

¹⁹³ Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija, P. 317.

¹⁹⁴ Ten pat.

¹⁹⁵ Ten pat, P. 318.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2009 gegužės 14 d. nutarimo „Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos“ XI-259 redakcija // Valstybės žinios. 2009, Nr. 60-2346.

¹⁹⁷ Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008 // http://www.transparency.lt/new/images/1kz2008_prezentacijafinal.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-30.

Sociologinių tyrimų duomenys rodo, kad Lietuvos valdžia labai vangiai įgyvendina Nacionalinę kovos su korupcija programą. Seniai numatoma įgyvendinti vis tas pačias priemones: priimti politikų ir tarnautojų etikos kodeksus, reguliuoti lobistinę veiklą, tobulinti viešųjų pirkimų ir valdžios sprendimų poveikio vertinimą, pakeisti Baudžiamąjį kodeksą dėl asmenų, padedančių atskleisti korupcinio pobūdžio veikas, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir kita. Neveiklumą šioje srityje geriau suprasti padeda tai, kad Lietuvos politinis elitas iš esmės yra paralyžiuotas korupcijos ir tik nedidelė politikų dalis rimtai ir nuosekliai palaiko antikorpines reformas.¹⁹⁸

Korupcijai pažeidus visuomeninius santykius kyla šie socialiniai politiniai padariniai: socialinė įtampa, veikianti šalies ekonomiką ir politinį stabilumą, mažėja piliečių pasitikėjimas valstybe ir demokratija, jos principais; didėja autokratinės ideologijos populiarumas, mažėja politinė konkurencija, atsiranda sąlygos užvaldyti valstybę.¹⁹⁹ Todėl siekiant mažinti korupciją, būtina užtikrinti valdžios institucijų veiklos skaidrumą ir išsamų visuomenės informavimą apie priimamus politinius bei administracinius sprendimus. Taip pat būtina politine valia stabdyti korupciją teisėkūroje. Taigi būtina pajungti du veiksnius: tvirtą politinę valią ir aktyvų pilietinės visuomenės dalyvavimą.²⁰⁰

Kita vertus, pasitikėjimo valdžios institucijomis nuosmukį ir augimą lemia itin trapios gyventojų simpatijos ir antipatijos konkrečioms politinėje valdžioje esančioms asmenybėms bei viešojo erdvėje vykstančios diskusijos dėl vieno ar kito valdžios institucijų priimto sprendimo teisingumo (pvz., 1999 metų politiniai konfliktai dėl „Mažeikių naftos“ privatizavimo).

Ekonominis aiškinimas. Paprastai daroma prielaida, kad visuomenės nepasitikėjimą valdžia visų pirma lemia prasta ekonominė žmonių padėtis ir viena iš pagrindinių išeičių iš pasitikėjimo krizės – gyvenimo lygio kilimas. Siekiant patikrinti, ar ekonominės problemos yra pagrindinė nepasitenkinimo valdžia priežastis, mokslininkai palygino pasitikėjimo valdžios institucijomis ir ekonomikos augimo tendencijas. Ši tezė buvo tikrinama analizuojant skirtingų socialinių grupių nuostatas valdžios atžvilgiu, t.y. tiriant ryšį tarp pasitikėjimo valdžia ir gyventojų pragyvenimo lygio. Mokslininkų pastebėjimu, ryšys tarp ekonominio augimo ir pasitikėjimo valdžios institucijomis labai menkas. Daroma prielaida, kad ekonomikos augimas neturi įtakos pasitikėjimui valdžia. Taip pat tyrimo autoriai konstatavo, kad pajamos iš esmės neturi įtakos pasitikėjimui aukščiausiomis valdžios institucijomis, ypač Seimu. Užfiksuota, kad labiausiai valdžios institucijomis nepasitiki mažiausias pajamas gaunantys piliečiai, tačiau skirtumas su kitomis grupėmis, kurios gauna daugiau nei vidutines pajamas, yra ganėtinai mažas

---

¹⁹⁸ Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija, P. 321.

¹⁹⁹ Ten pat.

²⁰⁰ Ten pat, P. 322-333.

ir patenka į statistinės paklaidos ribas. Žinoma, to nereikėtų suprasti taip, kad ekonominė padėtis nerūpi visuomenei. Tyrėjų pastebėjimu, Lietuvos visuomenės poreikių hierarchijoje vyrauja socialiniai ekonominiai lūkesčiai. Tačiau analizė rodo, kad ekonomikos augimas ir didėjančios žmonių pajamos savaime nelemia pasitikėjimo valdžia. Mokslininkai išvelgia dvi to priežastis:

1. Vyriausybės ir valdančiosios partijos nesugeba išnaudoti palankios ekonominės situacijos pasitikėjimui didinti. Ekonominės situacijos gerėjimo žmonės paprasčiausiai nelaiko valdžios nuopelnu.

2. Teigiamą ekonomikos augimo poveikį žmonių nuostatomis nustelbia neigiamas kitų veiksnių poveikis.²⁰¹

Apibendrinus nagrinėjamą laikotarpį, galima teigti, kad svarbesnis veiksnys pasitikėjimui valdžios institucijomis yra subjektyvi individo gerovė, kurios indikatorius yra pasitenkinimas finansine šeimos padėtimi, nei objektyvi gerovė.²⁰²

Žiniasklaidos poveikis. Sisteminio nepasitikėjimo valdžia priežastimi galima įvardinti ir neigiamą žiniasklaidos poveikį.

Sociologas Castells Manuel atliktais moksliniais tyrimais, pagrindė faktą, kad visuomenė gauna informaciją bei susidaro politinę nuomonę daugiausiai per medijas, ypač per televiziją. Medijos (ypač televizija) žmonėms yra pagrindinis politinės informacijos bei vertinimų šaltinis.²⁰³ Mokslininkai teigia, kad žiniasklaida retai perteikia objektyvią visuomenėje ir valstybėje vykstančių procesų tikrovę, dažniau žiniasklaida transformuoja realybę ir kuria savąją jos versiją. Pastebima, kad žiniasklaidos poveikis tuo didesnis, kuo nekritiškiau piliečiai priima jos pranešimus ir kuo didesnė jos priemonių koncentracija šalyje. Lietuvoje žiniasklaidos poveikio visuomenės pasitikėjimui valdžios institucijomis tyrimai nėra daryti. Tam įtakos turbūt turėjo tai, kad empiriškai patikrinti tiesioginę žiniasklaidos įtaką pasitikėjimui valdžia yra labai sudėtinga, nes, Dalton pastebėjimu, žiniasklaidos pateikiama informacija ir jos interpretacijos per asmeninius pokalbius, gandus ir kitus dalykus pasklinda už tiesioginės žiniasklaidos auditorijos.²⁰⁴

---

²⁰¹ Ten pat, P. 58.

²⁰² Žiliukaitė R. Pasitikėjimas: nuo teorinių išvalgų empirinės analizės link, P. 245.

²⁰³ Castells Manuel. Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas. Kaunas, 2006. P. 352.

²⁰⁴ Dalton R. Democratic Challenges, Democratic Choices. Oxford, 2004. P. 73.

Vis dėlto mokslininkai išskiria tam tikrus faktus, leidžiančius spėti, kad žiniasklaidos poveikis gali būti vienas paaiškinimų, kodėl Lietuvoje pasitikėjimas valdžia yra gerokai mažesnis nei kitose šalyse:

➤ Lietuvos visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida iki vadinamojo prezidento skandalo buvo vienas aukščiausių visoje Europoje.²⁰⁵ Tai leidžia manyti, kad Lietuvoje gyventojai pernelyg nekritiškai vertina žiniasklaidos nepatikimumą.

➤ Tyrimai rodo, kad Lietuvos žiniasklaidos (televizijos ir dienraščių) rinkos koncentracija, lyginant su Europos mastu, yra ganėtinai perpildyta.²⁰⁶ Šis faktorius turi neigiamą poveikį žiniasklaidos kokybei ir turinio įvairovei, mažina pliuralizmą ir didina žiniasklaidos savininkų įtaką pranešimų turiniui.

➤ Nors kol kas nėra išsamių žiniasklaidos turinio tyrimų, ne vienas apžvalgininkas yra sakęs, kad Lietuvos žiniasklaidoje dominuoja ciniškas požiūris į politiką, „beveik nesiformuoja pozityvių naujienų apie Lietuvos politiką srautas.“²⁰⁷ Valdžios kritika, neigiamų politikos reiškinių, politikų korupcijos iškėlimas į viešumą neabejotinai yra viena svarbiausių žiniasklaidos funkcijų. Tačiau perdėtas tikrovės neatitinkantis, analizė ir argumentais nepagrįstas politinio gyvenimo neigimas, ciniškas santykis su viešąją erdve ar ciniškų politikų elgesio garbinimas nesukuria sąlygų demokratinės politinės sistemos brandai.²⁰⁸

Taigi, visuomenės pasitikėjimą aukščiausiomis valdžios institucijomis sąlygoja įvairios politinės, teisinės, socialinės priežastys. Visi šie faktoriai kiekvienai valdžios institucijai daro nevienodą įtaką. Nepasitikėjimą Seimu lemia visų veiksnių rinkinys. Sunku nustatyti, kuris iš politinio, teisinio ar socio-ekonominio aspektų yra svarbesnis. Visuomenės nepasitikėjimas parlamentu yra pats didžiausias, lyginant su kitomis valdžios institucijomis.

Prezidento instituciją labiausiai veikia politinės nepasitikėjimo priežastys. Sociologiniai duomenys parodė, kad didžiausias nepasitikėjimas šia valdžios institucija buvo užfiksuotas labiausiai visuomenę sukrėtusių politinių skandalų metu. Kita vertus, minėti skandalai paprastai būdavo daugiau ar mažiau tiesiogiai susiję su teisiniu reglamentavimu.

Visuomenės nepasitikėjimą Vyriausybe labiausiai veikė socio-ekonominės problemos. Nepasitikėjimą šia institucija taip pat sąlygoja ir nepasitikėjimas kitomis institucijomis, kadangi Vyriausybė yra ganėtinai glaudžiai su jomis susaistyta. Todėl ir jai kyla politinių bei teisiųjų problemų, skatinančių visuomenės nepasitikėjimą ja.

---

²⁰⁵ Socialiniai ir politiniai procesai visuomenės nuomonių tyrimo duomenimis // http://www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/europa/III_dalis.pdf; prisijungimo laikas: 2009-02-21.

²⁰⁶ Nevinskaitė L. Žiniasklaidos koncentracija Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse // Informacijos mokslai, 2004, Nr. 29. P. 70-86.

²⁰⁷ Bielinis L. Prieštaringos žiniasklaidos funkcijos šiuolaikinėje visuomenėje // Politinė kultūra ir visuomenės kaita / sud. A. Jankauskas. Vilnius – Kaunas, 2002. P. 118-130.

²⁰⁸ Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt. *Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija*, P. 59-60.

Kalbant apie nepasitikėjimą teismais, reikėtų išskirti socialinį aspektą. Paprastai nepasitikėjimą skatinančios priežastys būna susijusios su pačia visuomene ir joje įtvirtintomis moralinėmis vertybėmis. Didelės įtakos nepasitikėjimo atsiradimui turi ir politiniai, ir teisiniai aspektai. Politiniai skandalai, teisinio reglamentavimo spragos ir praktinis įstatymų nevykdymas taip pat neigiamai veikia visuomenės nuomonę apie teismus.

Taigi pastebima, kad santykis tarp visuomenės ir valdžios nėra vienalytis. Pagal Konstituciją, visuomenė suteikia teisę valdžiai valdyti (2 str.), o valdžia savo ruožtu valdo visuomenę (5 str.).²⁰⁹ Natūralu, jog dvejopo pobūdžio santykiai turi būti grindžiami abipusiu pasitikėjimu. Kitaip tariant, visuomenė, leisdama save valdyti, privalo pasitikėti valdžia, o valdžia privalo pasitikėti visuomene. Deja dabartinė padėtis rodo, jog abipusio pasitikėjimo nebeliko. Visuomenė nebepasitiki valdžia, o valdžia nepasitiki visuomene.

---

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

3.2. Klaipėdos miesto gyventojų anketinė apklausa

Atlikus pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis dinamikos analizę, pastebimas visuomenės nepasitikėjimas Seimu, Vyriausybe, teismais bei pastaruoju metu smarkiai padidėjęs pasitikėjimas Prezidento institucija.

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centro „Vilmorus“ spalio mėnesį atlikta reprezentatyvi gyventojų apklausa atskleidė šiuos pasitikėjimo ir nepasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis rodiklius:

- Seimu pasitiki 4,8%, nepasitiki 76,3%;
- Prezidente pasitiki 79,1%, nepasitiki 4,9%;
- Vyriausybe pasitiki 11,5%, nepasitiki 59,9%;
- Teismais pasitiki 14,5%, nepasitiki 42,6% apklaustųjų.²¹⁰

Siekiant nustatyti, kokios problemos sąlygoja tokius (ne)pasitikėjimo aukščiausiomis valdžios institucijomis rodiklius, buvo atlikta dalies Klaipėdos visuomenės anketinė apklausa.

Tyrimo **tikslas** – atskleisti kai kurias pasitikėjimo valdžios institucijomis socialines ir teisines problemas.

Tyrimo **hipotezė** – tikėtina, jog nepasitikėjimą valdžios institucijomis visuomenėje lemia socialinės ir teisinės priežastys.. Manoma, kad menkas pasitikėjimas aukščiausiomis valdžios institucijomis yra sąlygotas įvairių socialinių ir teisinių problemų: yra išsigalėjusi korupcija, egzistuoja moralės nebuvimo problema, neigiama ekonominės politikos įgyvendinimo vertinimas, demokratijos deficito didėjimas ir kt.

Informacijos surinkimo instrumentas – anketa (pateikta 5 Priede). Empirinio tyrimo anketą sudaro 15 klausimų. Anketą sudaro atviri, uždari ir pusiau uždari klausimai.

Duomenų surinkimo patikimumas užtikrintas laikantis anonimiškumo, kontrolės ir kt. principais. Statistiniai duomenys buvo suvedami ir apdorojami naudojant Microsoft Office Excel for Windows programą. Apdoroti duomenys buvo palyginti su turima statistine medžiaga, taip pat buvo analizuojama, ar duomenys atitinka tikslų siekimą, hipotezių patvirtinimą.

Anketinė apklausa vyko lapkričio 1–10 dienomis. Atsakymams skirtas laikas nebuvo ribojamas.

Atliktame tyrime dalyvavo iš viso 100 respondentų. Iš jų 66 buvo moterys (66%) ir 34 vyrai (34%).

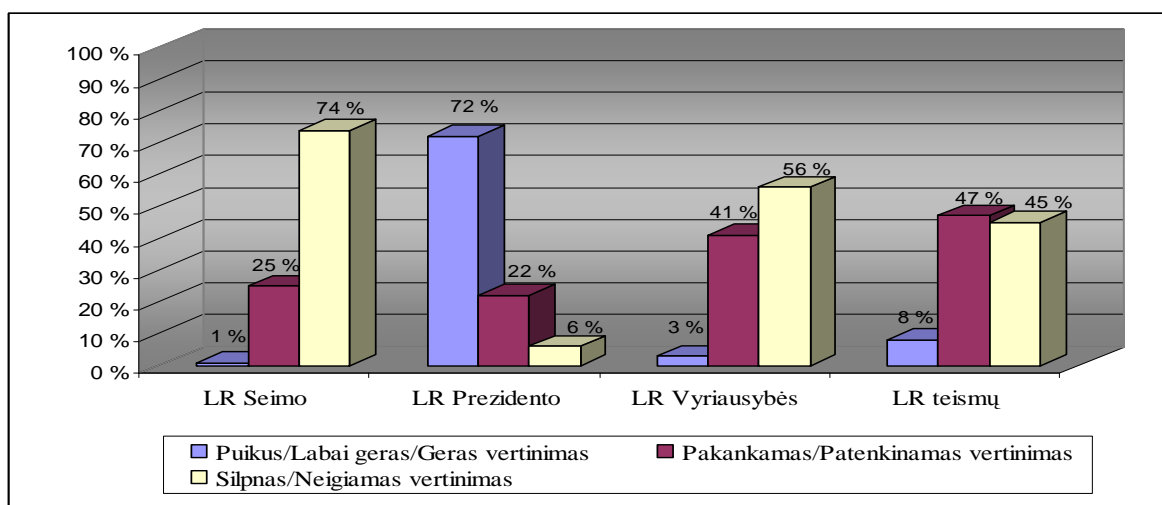
²¹⁰ <http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>; prisijungimo laikas: 2009-10-20.

Apklausoje dominavo 26 – 45 metų respondentai (61% apklaustųjų); 21% sudarė 18 – 25 metų respondentai; 18% sudarė 46-65 amžiaus respondentai.

Tyrimo metu gauti duomenys rodo, jog didžioji dalis – 85% apklaustųjų gyvena mieste, miestelyje gyvena 9%, o kaime/vienkemyje – 6% apklaustųjų.

Dauguma respondentų turi aukštąjį išsilavinimą (72%), aukštesnįjį išsilavinimą turi 14%, vidurinį – 13%, nebaigtą vidurinį tik 1% apklaustųjų.

Pirmiausia tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai vertina aukščiausias valdžios institucijas. Respondentų buvo prašoma įvertinti Lietuvos Respublikos Seimo, Prezidento, Vyriausybės ir teismų darbą (duomenys pateikti 7 pav.).

7 pav. Valdžios institucijų darbo vertinimo procentiniai dažniai

Kaip ir buvo galima tikėtis, respondentai blogiausiai vertina LR Seimo darbą (74%), net 40% respondentų Seimą įvertino neigiamai.

LR Vyriausybės darbas respondentų taip pat buvo įvertintas silpnai (56%). Nors vidutiniškai vertinančiųjų Vyriausybės darbą yra daugiau nei Seimo (pakankamai – 15%, patenkinamai – 26%), tačiau taip pat vyrauja ganėtinai silpnas (24%) ir neigiamas (32%) vertinimas.

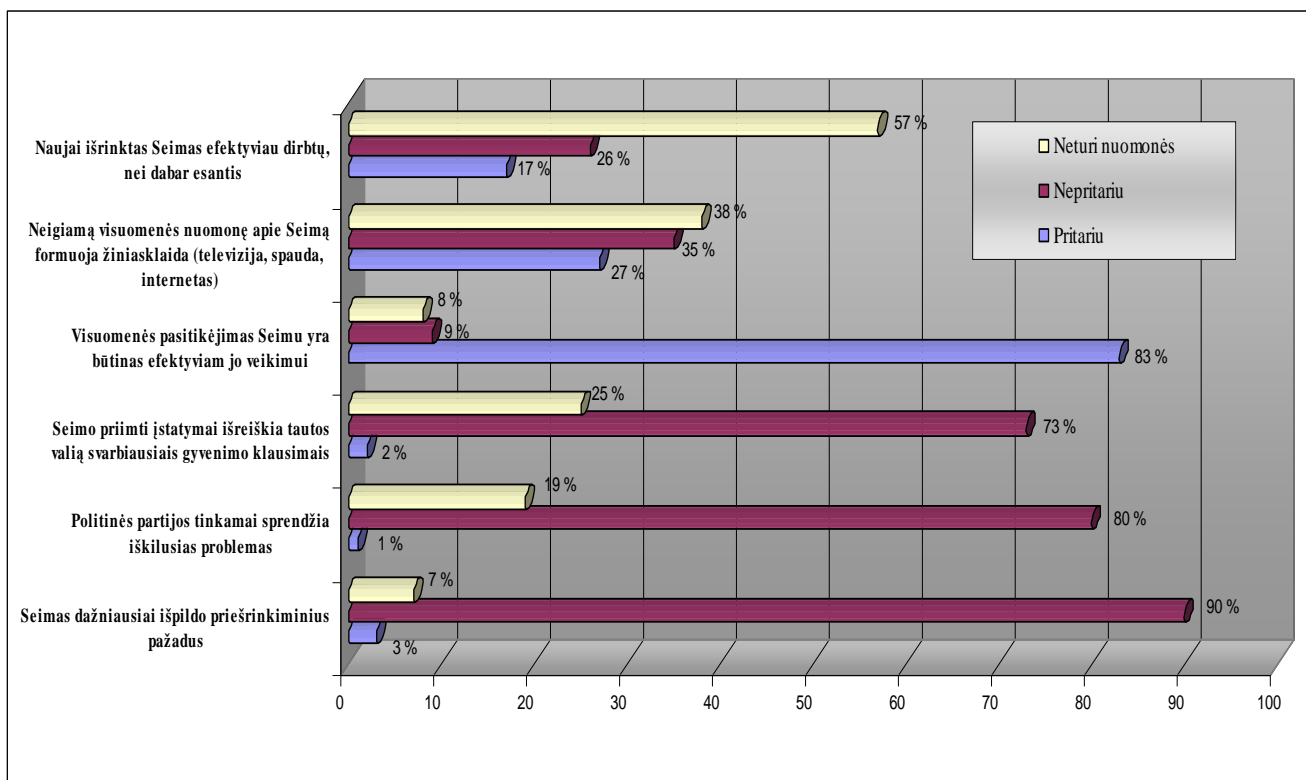
Nedžiuginantis yra ir LR teismų vertinimas. Pastebimas maždaug vienodas vidutiniško ir neigiamo vertinimo santykis.

Geriausiai vertinamas LR Prezidento darbas. LR Prezidento darbą puikiai įvertino 7% respondentų, 30% - labai gerai, gerai – 35% apklaustųjų. Taip palankiai nebuvo įvertinta nė viena iš kitų anketoje minėtų institucijų.

Kitame etape nagrinėjama, kokios problemos sąlygoja menką Seimo, Vyriausybės, teismų institucijų vertinimą. Kadangi manoma, kad pasitikėjimas Prezidento institucija tiesiogiai

proporcingas prezidento asmens vertinimui, bus analizuojama, kokias dabartinės Prezidentės savybes respondentai labiausiai vertina.

Siekiant išsiaiškinti, kokios priežastys turi įtakos neigiamam Seimo institucijos vertinimui, respondentų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę apie anketoje pateiktus teiginius (duomenys pateikti 8 pav.).

8 pav. Visuomenės nuomonės apie Seimą procentiniai dažniai

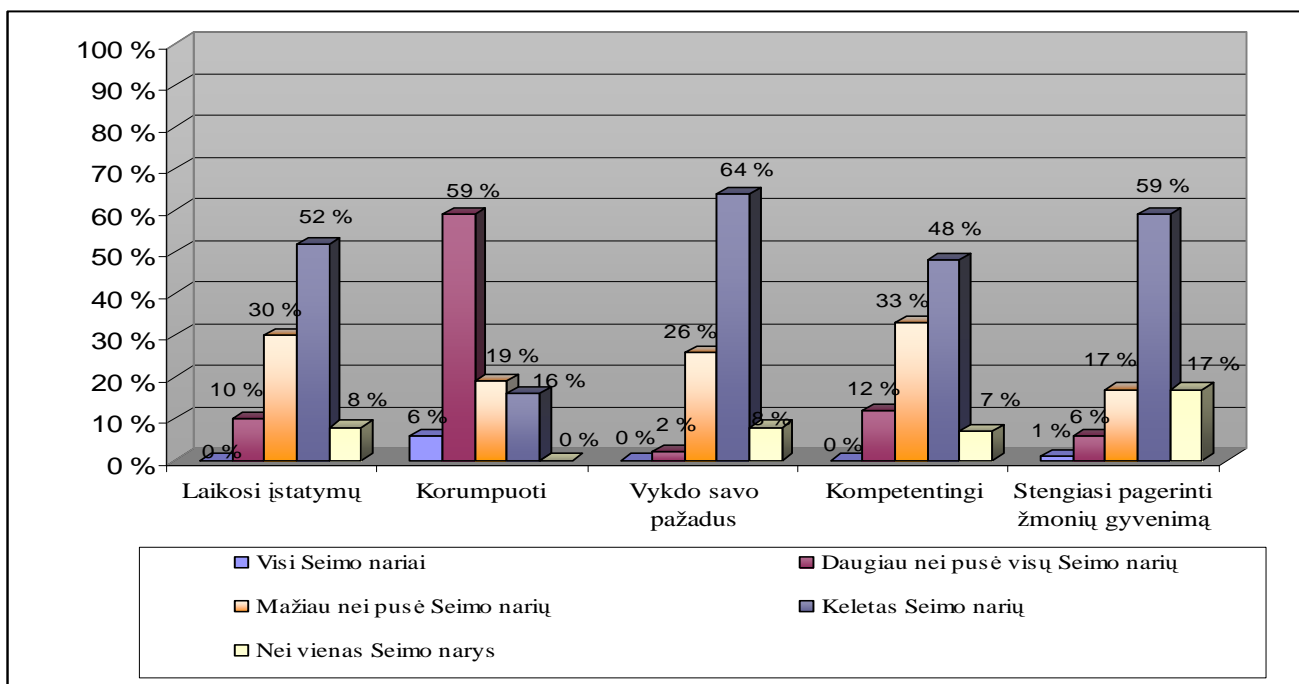
Didžioji dalis respondentų mano, kad Seimas dažniausiai neišpildo priešrinkiminių pažadų (90%). 80% apklaustųjų mano, kad politinės partijos tinkamai nesprensdžia iškilusių problemų. Taigi, galima manyti, kad visuomenės Seimo darbo vertinimas turi sąsają su politinių partijų vertinimu. Žmonės, kurie neigiamai vertina partijas, neigiamai vertina ir Seimą.

73% respondentų nemano, kad Seimo priimti įstatymai išreiškia tautos valią svarbiausiais gyvenimo klausimais.

Didesnė dalis apklaustųjų abejoja, kad neigiamą visuomenės nuomonę formuoja žiniasklaida (38%). Taip pat abejojama, kad naujai išrinktas Seimas efektyviau dirbtų nei dabar esantis. Galima teigti, kad žmonės nebesitiki tinkamo, visuomenės poreikius tenkinančio Seimo darbo, kad ir koks jis būtų: senasis, ar naujai išrinktas. Manytina, kad žmonės yra nusivylę pačia institucijos sistema apskritai. Nors didelė dalis apklaustųjų sutinka su teiginiu, kad visuomenės

pasitikėjimas Seimu būtinas efektyviam jo veikimui (83%), tačiau tyrimų rezultatai rodo, kad pasitikėjimas šia institucija yra labai žemas.

Tyrimo taip pat buvo siekta išsiaiškinti, ar dabartiniai Seimo nariai kelia pasitikėjimą. Respondentų buvo prašoma nurodyti, kokia Seimo narių dalis, jų manymu, laikosi įstatymų, yra korumpuota, vykdo savo pažadus, yra kompetentingi bei stengiasi pagerinti žmonių gyvenimą (9 paveikslas).

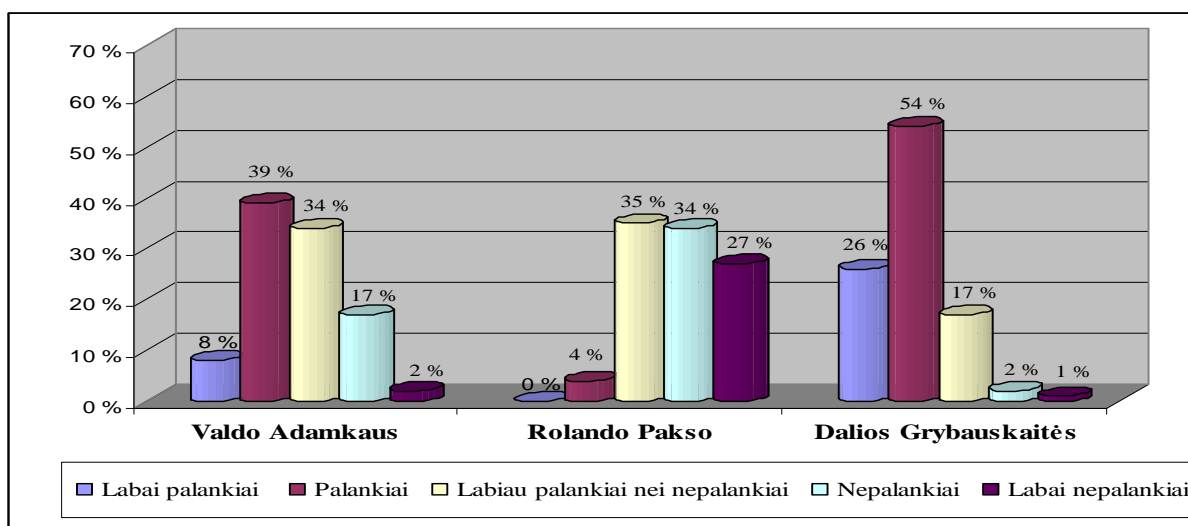

9 pav. LR Seimo narių vertinimo procentiniai dažniai

Didžioji dalis respondentų mano, kad tik keletas Seimo narių laikosi įstatymų (52% apklaustųjų), vykdo pažadus (64% apklaustųjų), yra kompetentingi (48% apklaustųjų) bei stengiasi pagerinti žmonių gyvenimą (59% apklaustųjų). 59% respondentų mano, kad daugiau nei pusė Seimo narių yra korumpuoti. Sunku būtų kategoriškai tvirtinti, kad būtent tokiu mastu šis neigiamas reiškinys iš tikrųjų paplitęs Seime, tačiau tokia yra visuomenės nuomonė. Suprantama, kad esant tokiai nuomonei, sunku tikėtis, jog žmogus pasitikės Seimu ir jo nariais. Taigi, pastebimas labai mažas pasitikėjimas savo pačių išrinktais tautos atstovais.

Kitame tyrimo etape buvo siekta išanalizuoti, kaip dalis visuomenės vertina valstybės vadovus. Respondentų buvo prašoma įvertinti LR Prezidentų veiklą (duomenys pateikti 10 pav.).

10 pav. LR Prezidentų veiklos vertinimo procentiniai dažniai

Iš visų trijų prezidentų (V. Adamkaus, R. Pakso, D. Grybauskaitės) labiausiai yra vertinama Dalia Grybauskaitė. 26% apklaustųjų Prezidentės veiklą įvertino labai palankiai, daugiau nei pusė (54%) – palankiai. Valdo Adamkaus prezidentavimo veikla taip pat vertinama palankiai (39%). Iš pateiktų prezidentų, nepalankiausiai vertinama Rolando Pakso veikla – 34% apklaustųjų įvertino nepalankiai, net 27% išreiškė labai nepalankų šio Prezidento vertinimą.

Tyrimai rodo, kad pasitikėjimas prezidento institucija labai priklauso nuo šį postą užimančio asmens populiarumo, prezidento asmeninių savybių vertinimo. Respondentų buvo prašoma atsakyti į atvirą klausimą: „Kokias Prezidentės D. Grybauskaitės savybes labiausiai vertinate?“

Į atvirą klausimą atsakė 82%, neatsakė 18% respondentų. Dauguma apklaustųjų nurodė po kelias labiausiai vertinamas prezidentės savybes. Respondentų paminėtas savybes sąlygiškai galima išskirti į kelias grupes (duomenys pateikti 1 lent.).

1 lentelė. Labiausiai vertinamos D. Grybauskaitės savybės (procentas nuo atsakusių)

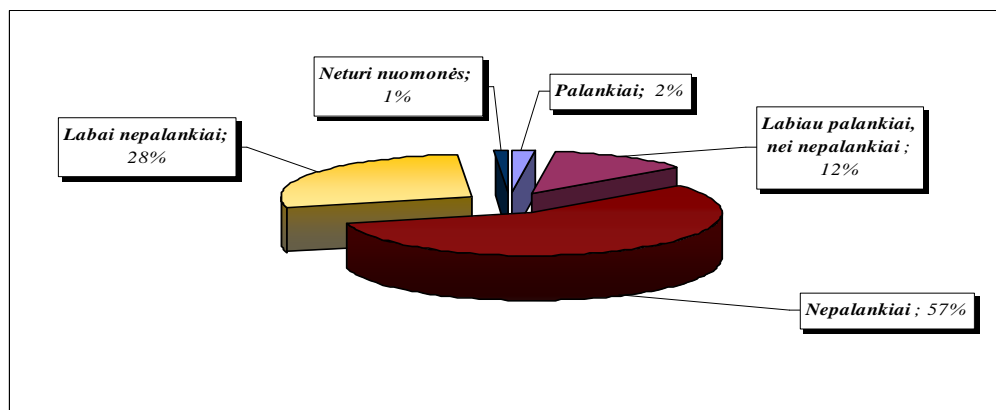
Nr.	Labiausiai vertinamos Prezidentės D. Grybauskaitės savybės	Procentas
1.	„Ryžtingumas“	31,7%
2.	„Kompetencija“	21,9%
3.	„Dalykiškumas“ (dalykiškumas, dalykiškas tonas, aiškumas, konkretumas ir pan.)	18,3%
4.	„Darbštumas“ / „Aktyvumas“ (darbštumas, veiklumas, energingumas, atkaklumas, aktyvus dalyvavimas vidaus politikoje, aktyvus ir greitas reagavimas į iškilusias problemas ir pan.)	14,6%
5.	„Tvirtumas“ (tvirtumas, stiprybė, tvirtos nuomonės turėjimas, tvirtas charakteris, kritikos nebijojimas, tvirta politinė laikysena tiek užsienio, tiek vidaus politikoje ir pan.)	14%
6.	„Griežtumas“ (griežtumas, nenuolaidžiavimas, reiklumas politikams, siekis priversti politikus prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir sprendimus ir pan.)	13,9%

7.	„Gebėjimas atstovauti piliečių interesus“ (atsižvelgia į žmonių valią, gebėjimas išgirsti labiausiai pažeidžiamų socialinių sluoksnių problemas ir priimti tam tikrus sprendimus, neabejinga paprastiems žmonėms, teisinga žmogui, informuoja visuomenę apie priežastis, kodėl priėmė vienokį ar kitokį sprendimą ir pan.)	6,6%
8.	„Drašumas“ (drašumas, apkalbų nebijojimas, nepasidavimas žiniasklaidos apkalboms ir pan.)	5,7%
9.	Kita (nuoširdumas, valdingumas, entuziazmas, tvirtumas, pasitikėjimas savimi, analitinis mąstymas, kt.)	5,7%

Labiausiai respondentų vertinamos Prezidentės savybės: ryžtingumas, kompetencija, dalykiškumas, darbštumas, tvirtumas bei griežtumas. Taigi, žmonės žavisi „stiprios rankos“ savybėmis pasižyminčia valstybės vadove.

Siekiant išsiaiškinti nepasitikėjimo Vyriausybe priežastis, respondentų buvo prašoma argumentuotai atsakyti, ar jie palankiai vertina A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės darbą.

Didžioji dalis respondentų A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės darbą vertina nepalankiai (57%). Net 28% apklaustųjų šios Vyriausybės darbą vertina labai nepalankiai (duomenys pateikti 11 pav.).

11 pav. A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės darbo vertinimo procentinis dažnis

Toks nepalankus vykdomosios valdžios vertinimas rodo, kad egzistuoja tam tikros socialinės ir teisinės problemos. Siekiant jas išsiaiškinti, respondentų buvo prašoma savo vertinimą pagrįsti.

A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės darbo vertinimą argumentais pagrindė 71% apklaustųjų. 29% apklaustųjų neatsakė į anketos 7 klausimą.

Palankiai vertinusieji (2%) savo vertinimą pagrindžia teigdami, kad „A. Kubilius savo sprendimus priima aiškiai argumentuodamas, ypač šioje ekonominėje situacijoje, kitaip ir negali būti“. Kitas respondentas teigiamai atsiliepė apie „sumažintą monopolistų įtaką energetikoje, prekyboje ... atskirų ministrų ir vadovo padorumą“.

Didesnė respondentų dalis **labiau palankiai, nei nepalankiai vertinančiai** (12%) A. Kubiliaus vadovaujamą Vyriausybę teigė nematą tinkamesnio Vyriausybės vadovo kandidato, nei dabar esantis: „*Manau, kad tokioje situacijoje nelabai kas galėtų geriau vadovauti nei A. Kubilius*“; „...*jei būtumėme ką nors kitą išrinkę, būtų dar blogiau*“ ir kt. Kai kurie respondentai pateisina šios Vyriausybės priimamus sprendimus: „*Turint omenyje susidariusią situaciją dėl ekonominės krizės, priimti sprendimus, kurie nelieštų kažkurio socialinio sluoksnio, yra neįmanoma*“; „*Manau, kad Vyriausybės taupymo programa, kad ir kokia ji žmonėms yra sunki, vėliau atneš geresnių rezultatų*“. Kiti respondentai, nenusiteikę priešišškai prieš Ministrą Pirmininką, mano, kad šiuo metu reikia „*imtis nepopuliarių sprendimų, norint įveikti krizės padarinius*“.

Nepalankiai vertinantieji (57%) sudarė didžiąją dalį apklaustųjų. Argumentai – įvairūs. Dauguma mano, kad Vyriausybė menkai gilinasi į visuomenės būseną, nesirūpina žmonių gerovės užtikrinimu: „*Visiškai neatsižvelgia į visuomenės poreikius, nuomonę*“; „*Vykdo reformas, neatsižvelgdamas į padėtį ir nuomonę*“; „*Siekia sau naudos, o ne žmonių gerovės*“; „*Vyriausybė yra atitrūkusi nuo visuomenės, nepaiso savo rinkėjų interesų*“.

Respondentai mano, kad vykdomosios valdžios priimami sprendimai silpnai gina žmogaus teises ir laisves, netinkamai įgyvendina visuomenės vystymo programas, priima visuomenei nepalankius sprendimus („*Priimti įvairūs mokesčių įstatymų pakeitimai nenaudingi nei valstybei, nei verslui, nei žmonėms*“; „*Nevertinama esama situacija*“; „*Žiūri labai trumparegiškai – visas dėmesys tik dabartiniam gaisrui užgesinti, neįvertinant priimtų sprendimų padarinių ateityje*“ ir kt.).

Labai nepalankiai vertinantys (28%) daugiausiai piktinasi ministro neryžtingumu, menka kompetencija: „*Daugiau diskutuoja tam tikromis krizės palengvinimo temomis, negu imasi ryžtingų veiksmų*“; „*A. Kubiliaus veiksmai neadekvatūs dabartinei situacijai, jam būdinga visiška nekompetencija, nenoras bei nesugebėjimas elgtis ekonominio nuosmukio metu*“ ir kt.

Kaip parodė apklausa, respondentai yra pasipiktinę žmonėmis nesirūpinančia valdžia. Dauguma jų teigia, kad Vyriausybė veikia savo, o ne žmonių gerovės naudai: „*Gerina tik asmeninius interesus, neatsižvelgia į visuomenę, jos poreikius*“; „*Skurdina liaudį, negerina žmonių gyvenimo...*“; „*Andriaus Kubiliaus Vyriausybės darbas ir politika yra orientuota tik į biudžeto skylių lopymą socialiai pažeidžiamiausių grupių sąskaita, tačiau ne į verslo skatinimą, progresinių mokesčių įvedimą, pelno mokesčių įstatymo keitimą ...*“ ir pan.

Apklaustieji taip pat mano, kad Vyriausybė tinkamai nesprensdžia aktualių socialinių ir ekonominių šalies problemų. Piktinamasi, kad yra priimami sprendimai, neatsižvelgiant į visuomenės socialinius lūkesčius, poreikius bei interesus: „*Neteisingai pasirinkta strategija*

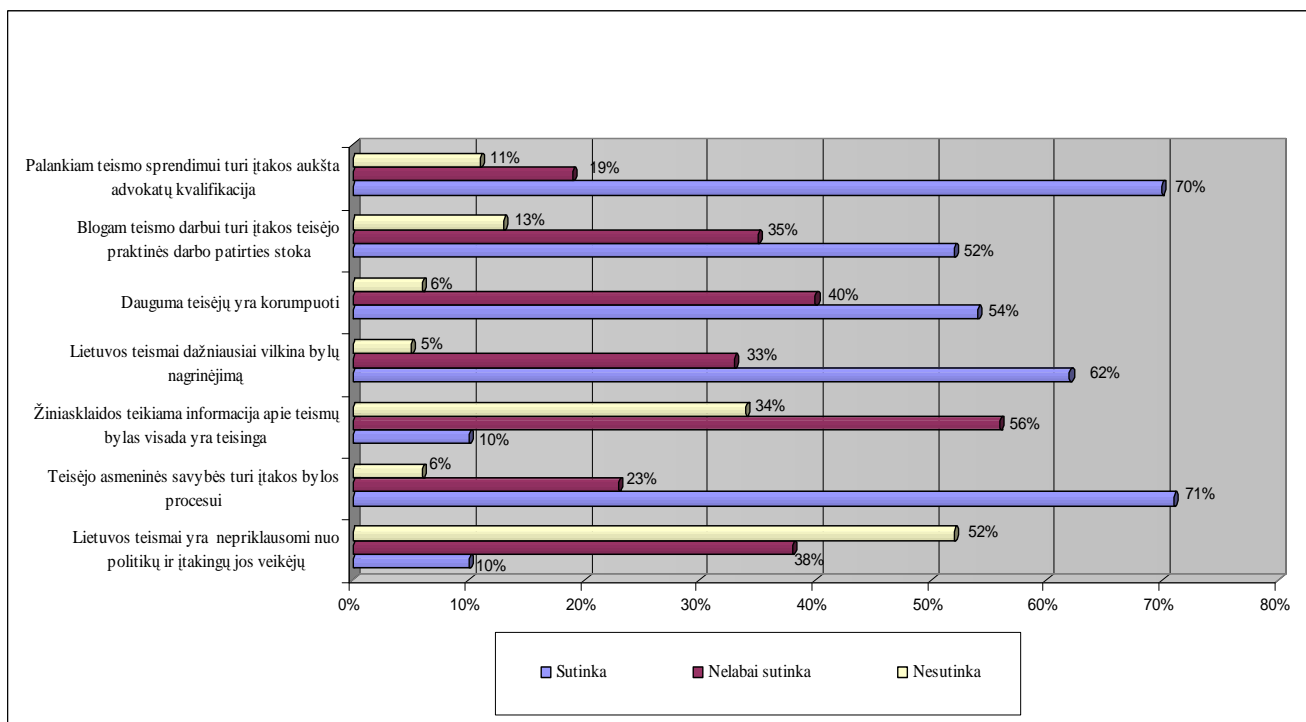
didinti visus mokesčius ir mažinti visas išmokas“; „Biudžetas balansuojamas likusių dirbančiųjų sąskaita, visai jų neskatinant, kad mokančių mokesčius būtų kuo daugiau“ ir kt.

Respondentai nepatenkinti ir skubotais Vyriausybės sprendimais: „Skuboti ir neapgalvoti sprendimai, visiškas ekonomikos dėsnių neišmanymas, absurdiški pasiūlymai“; „Priimami įstatymai – skuboti ir neapgalvoti, neatsižvelgiama į LR piliečių valią“; „Sprendimai keičiami pakankamai jų neįvertinus ir labai skubotai...“; „Priima sprendimus, kurie paremti labai siaurais ir skubotais skaičiavimais, ignoruoja specialistų nuomonę“.

Neigiamai yra vertinamas ir Vyriausybės pažadų nevykdymas: „Vien pažadai, nėra veiksmų“; „Vyriausybė nesilaiko savo priešrinkiminių nuostatų“. Daugumos, neigiamai vertinusiųjų Ministro vadovaujamą Vyriausybę, argumentai buvo nukreipti ir į A. Kubiliaus asmenines savybes, kompetenciją. Išskirtini tokie pasisakymai: „Netinkama asmenybė susidariusiai situacijai spręsti“; „Arogantiškas, atitrūkęs nuo visuomenės“; „Premjeras – atsiribojęs, savimi patenkintas, arogantiškas ir visiškai neieškantis kontaktų su bendruomenę žmogus“ ir t.t.

Taigi, respondentų išsakyti argumentai leidžia teigti, kad pasitikėjimą Vyriausybe menkina menkas socialinių piliečių teisių įgyvendinimas. Nepasitikėjimą formuoja menkas Vyriausybės ir piliečių bendradarbiavimas sprendžiant aktualias socialines ir ekonomines situacijas.

Siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę apie teismus, jų buvo prašoma išreikšti savo nuomonę apie pateiktus teiginius (duomenys pateikti 12 pav.).

12 pav. Respondentų nuomonės apie teismus procentiniai dažniai

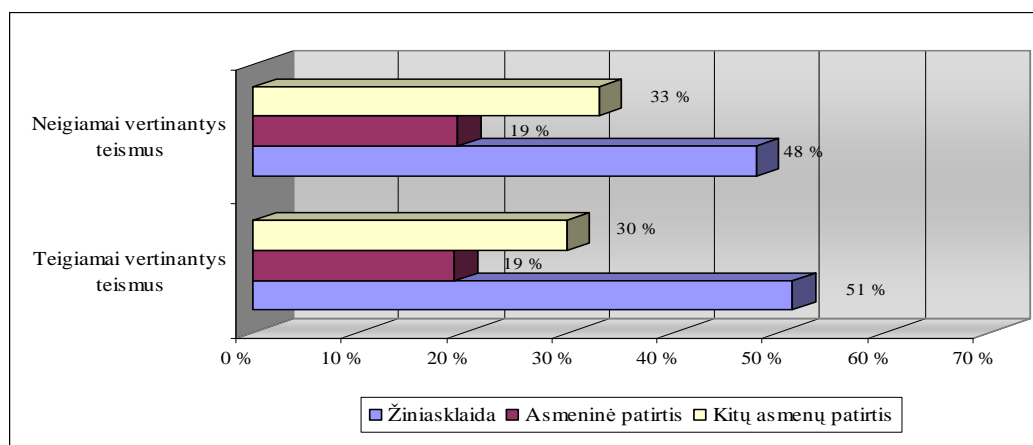
Daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad Lietuvos teismai yra priklausomi nuo politikų ir įtakingų jų veikėjų. Net 71% respondentų įsitikinę, kad bylos procesui turi įtakos teisėjo asmeninės savybės. Taigi, abejojama teismų nepriklausomumu ir jų veiklos teisėtumu.

Dauguma respondentų (62%) mano, kad teismai netinkamai vykdo savo funkcijas, t.y. dažniausiai vilkina bylų nagrinėjimą. Daugiau nei pusė apklaustųjų yra įsitikinę, kad dauguma teisėjų yra korumpuoti, o blogam teismo darbui įtakos turi teisėjo praktinės darbo patirties stoka. Taip pat didesnė dalis respondentų (70%) mano, kad palankus teismo sprendimas, priklauso nuo aukštos advokato kvalifikacijos.

Didelė dalis respondentų abejoja (56%) ir nesutinka (34%), kad žiniasklaidos teikiama informacija apie teismų darbą yra teisinga. Galima daryti prielaidą, kad ne visada akiai pasikliaujama žiniasklaidos teikiama informacija apie teismus.

Kadangi žiniasklaida pateikia daug gana detalios, daugiausia negatyvaus pobūdžio informacijos apie teismų nagrinėjamas bylas, priimamus nuosprendžius, labai dažnai mažas pasitikėjimas teismais siejamas su jos poveikiu nuomonei apie teismus. Manoma, kad visuomenės informavimo priemonėse vyraujanti negatyvi informacija apie teismų veiklą neatitinka objektyvios tikrovės ir suponuoja nepalankų požiūrį į teismus. Visuomenės nuomonės apklausomis sunku (galbūt ir neįmanoma) nustatyti, ar žiniasklaidos pateikiama informacija atitinka objektyvią tikrovę, bet galima sužinoti, ar yra daroma pasitikėjimo ir nepasitikėjimo teismais bei žiniasklaidos įtaka gyventojų nuomonei apie teismus.

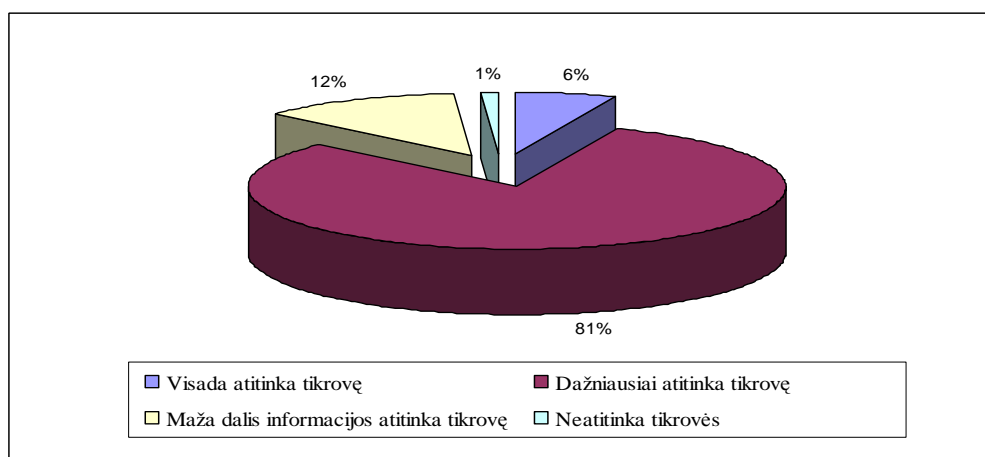
Respondentų buvo prašoma nurodyti, kas, jų požiūriu, labiausiai turi jiems įtakos vertinant LR teismus. Apklaustųjų atsakymų į anketos 9 klausimą santykis su teismų darbo vertinimu pavaizduotas 13 paveikslėlyje.

13 pav. Teigiamo ir neigiamo teismų vertinimo priklausomybė nuo įtakos požiūriui į teismus (procentais nuo teigiamai (skalė nuo 6-10 balų) ir neigiamai (nuo 1-5 balų) vertinančiųjų)

Iš 13 pav. duomenų akivaizdžiai matyti, kad žiniasklaida turi didžiausią įtaką tiek teigiamos, tiek neigiamos nuomonės apie teismus formavimuisi. Maždaug vienodai įtakos teigiamam ir neigiamam teismų darbo vertinimui turi asmeninė ir kitų asmenų patirtis.

Siekiant išsiaiškinti respondentų pasitikėjimą žiniasklaidos teikiama informacija apie aukščiausias valdžios institucijas, buvo prašoma atsakyti į anketos 10 klausimą. Apibendrinti atsakymai pateikiami 14 paveiksle.

14 pav. Žiniasklaidos teikiamos informacijos apie LR Seimą, Vyriausybę, Prezidentą, teismus patikimumo procentinis dažnis

Dauguma apklaustųjų mano, kad žiniasklaidos teikiama informacija apie aukščiausias valdžios institucijas dažniausiai atitinka tikrovę. Negalima teigti, kad visuomenė absoliučiai pasitiki žiniasklaida, tik 6% respondentų yra įsitikinę, kad ši informacija visada yra teisinga. Manančiųjų, kad nedidelė dalis informacijos atitinka tikrovę yra tik 12%. Keli respondentai pažymėjo, kad žiniasklaidos faktinė informacija yra teisinga, o „visa kita yra visuomenės nuomonės formavimas“.

Taigi, galima daryti išvadą, kad žmonės vis dėlto kritiškai vertina žiniasklaidos teikiamą informaciją. Galima tvirtinti, kad tam įtakos turi šiuo metu didelis skaičius įvairių žiniasklaidos priemonių, kurios neretai pateikia skirtingas tam tikrų įvykių versijas. Tačiau negalima paneigti to, kad žmonės dažniausiai informaciją apie valdžios institucijas gauna iš žiniasklaidos, todėl neretai ji turi įtakos ir visuomenės nuomonės apie valdžios institucijų dabą susidarymui, o kartu ir vertinimui.

Anketos pabaigoje buvo palikta grafa skirta respondentų pasiūlymams, kaip didinti visuomenės pasitikėjimą aukščiausiomis valdžios institucijomis. Pasiūlymus išreiškė 61% respondentų. Dauguma respondentų teigė, kad *pati visuomenė turi pradėti „reformas“ savyje*,

t.y. prisidėti konkrečiais darbais, siūlymais, „*daugiau dalyvauti valstybės gyvenime, o ne vien smerkti valdžios veiksmus*“.

Pasitikėjimo skatinimą, respondentų manymu, galėtų padidinti ***glaudesnis ryšys tarp valdžios institucijų ir visuomenės***: „*Jei valdžios institucijos būtų sistemingai atskaitingos visuomenei, tai – atsirastų ir pasitikėjimas ja*“.

Manoma, kad „*liaudies*“ ***politinis švietimas, rinkimų kompanijų veiklos tobulinimas***, išrenkant asmenis turinčius pašaukimą dirbti dėl žmonių dvasinės, socialinės gerovės, akivaizdžiai padidintų pasitikėjimą. Teigiama, kad „*žmonės dirbantys tokiose institucijose turi būti vedami ne asmeninių ambicijų ar naudos siekimo, bet pilietiškumo ir ambicijų šaliai*“.

Respondentai taip pat yra įsitikinę, kad pasitikėjimą didintų ***korupcijos mažinimas, pažadų tesėjimas, didesnis viešumas ir atskaitomybė prieš visuomenę, privaloma atsakomybė už padarytus nusižengimus, „nauja, tvirta valdžia*“** ir kt.

Apibendrinus tyrimo duomenis, pastebima, kad visuomenė pasitiki valdžios institucijomis, kai tiki įstatymo valdžia, kai institucijų veikla yra reguliuojama aiškių teisinių normų. Pasitikėjimas institucijomis vyrauja tuomet, kai jos suvokiamos kaip veikiančios pagal visuomenėje pripažįstamus standartus, kompetentingai ir atsakingai, t.y. nuolat vykdančios savo įsipareigojimus, neturint savanaudiškų interesų.

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje pateikiama daugialypė pasitikėjimo samprata. Bendraja prasme, pasitikėjimą galime apibūdinti, kaip fizinio, ekonominio, socialinio, politinio saugumo ir komforto žmonių santykiuose jausmą.

2. Moksliniame darbe išskiriamos dvi aktualiausios pasitikėjimo rūšys: socialinis ir politinis (kitų autorių vadinamas instituciniu) pasitikėjimas.

Socialinis pasitikėjimas apibūdinamas, kaip visuomenės būklė, kai visuomenės nariai pasitiki vieni kitais ir yra linkę bendradarbiauti.

Politis (institucinis) pasitikėjimas apima visuomenės pasitikėjimą politinėmis institucijomis, valdžios atstovais

3. Socialinis ir institucinis pasitikėjimas tarpusavyje glaudžiai susiję. Institucijos padeda rasti socialiniam pasitikėjimui, kai reprezentuoja socialinį pasitikėjimą skatinančias vertybes: tiesos sakymą, pažadų tesėjimą, prisiimtų įsipareigojimų vykdymą, sąžiningumu pagrįstą veiklą, socialinės nelygybės kompensaciją, įgyvendinant socialines piliečių teises ir kt.

Institucinė tvarka ir įstatymų sistema turėtų būti grindžiama įstatymų nuoseklumu, aiškumu, skaidrumu, viešumu ir netrumpalaikiškumu. Institucijos ir įstatymai turėtų padėti sukurti socialinės tvarkos pojūtį.

4. Valstybės valdžia, pagal valdžių padalijimo mechanizmą suskirstyta į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę institucijas.

Įstatymo leidžiamoji institucija – Seimas, siekia organizuotai, vienodo veiksmingumo priemonėmis saugoti visuomenės narių teises bei jų įgyvendinimo, priimtuose įstatymuose atspindėti tautos valią svarbiausiai gyvenimo klausimais.

Vykdomoji institucija organizuoja ir garantuoja visuomenės interesus, poreikius ir tikslus atspindinčią įstatymų vykdymą.

Prezidento institucija užtikrina konstitucinę tvarką, garantuoja valstybės valdžios tęstinumą bei stabilumą, atstovauja valstybę tarptautiniuose santykiuose.

Aukščiausioji valstybės valdžios vykdomoji institucija, Vyriausybė, įgalinta valdyti ekonomiką, organizuoti įstatymų vykdymą, kontroliuoti bei koordinuoti kitas vykdomąsias valdžios institucijas.

Teismai realizuoja teisminę valdžią. Pagrindiniai teismų veiklos principai: teisingumo vykdymo, teisėjų nepriklausomumo ir jų veiklos teisėtumo, Konstitucijos viršenybės, teisė į teisminę gynybą, lygybė įstatymui ir teismui, valstybės atsakomybė už teismo klaidas.

Teismas – pagrindinė žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo garantija, pažeistų žmogaus teisių ir laisvių svarbiausia gynimo priemonė.

5. Visuomenė labiausiai nepasitiki Seimu. Silpną šios institucijos pasitikėjimą labiausiai lemia šios socialinės ir teisinės problemos: parlamentarų savanaudiškumas, pažadų nevykdymas, visuomenės interesų nepaisymas bei lūkesčių neįgyvendinimas, politiniai skandalai, partijų silpnumas bei dažnas nesugebėjimas vykdyti svarbiausių savo funkcijų. Visuomenės nepasitenkinimą kelia Seimo, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios, funkcijų reglamentavimas, neretai prieštaraujantis ne vien aukštesnę juridinę galią turinčiam teisės aktui, bet ir pagrindinėms žmogaus teisėms, kai juose įtvirtinama įstatymo leidėjo savivalė.

6. Labiausiai pasitikima prezidento institucija. Pasitikėjimą valstybės vadovu lemia politiniai įvykiai bei procesai, asmeninės Prezidento savybės, asmens populiarumas.

7. Nestabilus pasitikėjimas Vyriausybe labiausiai priklauso nuo konkrečių įvykių ir vyriausybių veiksmų. (Ne)pasitikėjimą Vyriausybe labiausiai lemia: ekonominio nesaugumo priežastys, teisinis Vyriausybės ir jos funkcijų reglamentavimo problema, atskaitomybės ir atsakomybės prieš visuomenę problemos, politiniai skandalai, politikų viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo problema valstybės tarnyboje.

8. Vyraujantis nepasitikėjimas teismais remiasi socialinio pasitikėjimo būkle bei specializuotais aspektais. Socialinio pasitikėjimo būklę atspindi visuomenės tarpusavio pasitikėjimas bei pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis. Specializuotus pasitikėjimo aspektus sąlygoja: teisės bei teismų nepriklausomumo būklė, teisėjų kvalifikacija, teismų sprendimų veiksmingumas, pagarba teismų sprendimams bei jų veiksmingas vykdymas. Bet kuris ryškus šių veiksnių trūkumas sukelia ir formuoja visuomenės nepasitikėjimą teismais.

9. Pasitikėjimas įstatymų leidžiamąja ir vykdomąja valdžia paprastai sąlygotas pasitikėjimo kreditu, kuris, priklausomai nuo visuomenės darbų vertinimo, didėja arba mažėja.

10. Visuomenės nuostatas valdžios institucijų atžvilgiu keičia socialiniai, ekonominiai bei politiniai nepageidaujami padariniai: ekonominis nuosmukis, gyvenimo sąlygų blogėjimas, dažnos krizės, neaiškumas tiek dėl visuomenės, tiek dėl asmeninės ateities.

Visuomenės pasitikėjimo šalies valdžios institucijomis nuosmukiui įtakos turi ir kiti veiksniai – neretai pasitaikantis valdžios funkcijas atliekančių asmenų nekompetentingumas, savanaudiškumas, korupcija, skatinantys neigiamo valdžios institucijų įvaizdžio formavimąsi ir įsitvirtinimą visuomenėje.

11. Pasitikėjimą aukščiausiomis valdžios institucijomis suponuoja subjektyvi individo gerovė, kurios indikatorius yra pasitenkinimas finansine padėtimi, spontaniška socialinė tvarka, implikuota moralės ir teisės organišku ryšiu.

Teisinis valstybės valdžios institucijų paliepimas veiksmingas, kai jo turinys atitinka asmenybės ir socialinės grupės moralinius įsitikinimus. Teisės normos veiksmingumas ženkliai sumažėja, kai ji prieštarauja visuomenėje vyraujančioms dorovinėms vertybėms ir normoms.

Nepasitikėjimas aukščiausių valdžios institucijų veikla sustiprėja, kai jų teikiamos įstatymo nuostatos nesutampa su didesnės visuomenės dalies socialiniais lūkesčiais, poreikiais ir interesais.

12. Pasitikėjimo valdžios institucijomis formavimui(si) įtakos turi žiniasklaidos pozicija. Žiniasklaida neigiamą pasitikėjimui poveikį daro cinišku požiūriu į politiką, neretai perdėta tikrovės neatitinkančia analize, bei argumentais nepagrįstu politinio gyvenimo neigimu.

13. Dalies visuomenės apklausa, patvirtino prielaidą, kad šiuo metu visuomenė silpnai vertina valdžios institucijas. Tyrimo duomenų analizė atskleidė neigiamo vertinimo sąlygojančias socialines ir teisines problemas: dažną kyšininkavimą (korupciją), pažadų nevykdymą, teisinio reglamentavimo spragų buvimą, silpną visuomenės poreikių, lūkesčių tenkinimą, valdžios institucijų kompetencijos stoką, silpną visuomenės ir valdžios institucijų ryšį, moralės buvimo problemą.

14. Apklaustieji tyrimo dalyviai palankiausiai vertina prezidento instituciją. Labiausiai vertinamos šios Prezidentės savybės: ryžtingumas, kompetencija, dalykiškumas, darbštumas ir kitos „stiprios rankos“ savybės.

15. Tyrimo duomenys atskleidė visuomenės nekritišką nusiteikimą žiniasklaidos atžvilgiu. Dalyje žiniasklaidos vyraujantis santykis su viešąja erdve prisideda prie bendro visuomenės nusivylimo valdžios institucijomis formavimo.

PASIŪLYMAI

1. Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas įmanomas tik sąveikaujant visoms keturioms valdžios institucijoms. Siekiant įveikti visuomenės ir aukščiausių valdžios institucijų susvetimėjimą ir jo keliamas grėsmes demokratinei santvarkai, būtina radikaliai keisti valdžios ir visuomenės santykius. Tam, mūsų manymu, reikėtų nustatyti veiksmingus viešojo elgesio ir veiklos standartus bei nuosekliai diegti demokratinę tvarką, įtraukiant į politikos formavimą bei įgyvendinimą piliečius ir jų organizacijas, užtikrinant visapusišką piliečių informavimą ir valstybės institucijų veiklos skaidrumą, atskaitomybę ir aukštą moralę.

2. Valstybės valdžios institucijos turėtų siekti tolygios (darnios) plėtros užtikrinimo. Valstybei siūloma užtikrinti šias kelias esmines prielaidas, būtinas visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis formavimui:

➤ Stiprinti bendrąjį visuomenės pasitikėjimą, kaip būtiną darnios plėtros sąlygą. Tam reikia užtikrinti gyventojų teisę gauti teisingą, išsamią informaciją apie esamą šalies padėtį, svarstomus ir priimamus politinius sprendimus, kurie būtų grindžiami aiškiais visuomenei suprantamais argumentais.

➤ Valdžios institucijos turėtų įsisaugoti asmens ir visuomenės tikslų derinimo būtinybę, kelti viešojo gėrio, bendros gerovės idėją. Mėginant realizuoti savo siekius būtina atsižvelgti į visuomenės poreikius.

➤ Siekti kryptingo socialinio kapitalo ugdymo, visuomenės tarpusavio pasitikėjimo ir organizavimosi ugdymo.

3. Svarbiu demokratinės valstybės, pilietinės visuomenės ir tautos gerovės kūrimo aspektu reikėtų laikyti apibendrinto pasitikėjimo stiprinimą „iš viršaus“ ir „iš apačios“. „Iš viršaus“ apibendrintą pasitikėjimą reikėtų skatinti stiprinant valdžios institucijų veiklos efektyvumą (ypatingai teisėsaugos institucijų), užtikrinant žmogaus teises ir laisves, visuomenei atvira ir etika grindžiamu darbu, politinės korupcijos pažabojimu. „Iš apačios“ apibendrintą pasitikėjimą kur kas labiau galėtų stiprinti formaliojo ir neformaliojo švietimo sistema bei žiniasklaida, kuri aktyviau ir nuosekliau teigtų tiesos, solidarumo, sąžiningumo, lojalumo demokratinei valstybei ir tautai vertybes.

4. Valstybei siūloma nuolat vertinti esamą visuomenės socialinę ekonominę struktūrą, atlikti įvairių socialinių ekonominių rodiklių monitoringą. Valstybės pajamos turėtų užtikrinti cikliškai subalansuotą biudžetą, ilgalaikį ekonominį augimą, pakankamą socialinę paramą.

5. Reikalinga iš esmės reformuoti valstybės valdymo modelį, padidinant jo lankstumą, efektyvumą, informuotumą ir atvirumą visuomenei.

6. Siūlymai įstatymų leidybos srityje:

6.1. Įstatymo leidėjas turėtų Seimo statute nustatyti procedūrinius reikalavimus, įpareigojančius įstatymų leidėją informuoti interesų grupes apie įstatymo projektus, suteikti jiems galimybę išsakyti savo nuomonę įstatymo projekto tobulinimo etapuose, t.y. įstatymų leidybos procesas turėtų būti realiai atviras visuomenei ir viešas.

6.2. Siekiant Parlamento didesnės atsakomybės už priimamus įstatymus, siūlytumėme sugriežtinti parlamentarų dalyvavimą Seimo posėdžiuose, t.y. nustatyti ir didinti Seimo narių būtinų balsų skaičiaus kvorumą, įpareigojančius seimo narius aktyviau dalyvauti Seimo posėdžiuose svarstant įstatymo projektus. Tokiu būdu, manytumėme, didintu prielaidą, kad siūlomas įstatymo projektas būtų atidžiau peržiūrimas, atsakingiau vertinamas, tuo pačiu labiau tobulinamas.

6.3. Apskritai, Seimas turėtų imtis konkrečių veiksmų siekiant pagerinti parlamento reputaciją visuomenėje. Siūlytumėme Seimo vadovams dažniau pasikviesti parlamentinių partijų atstovus, visuomenės aktyvistus, politologus į pasitarimą ar specialią darbo grupę, kuri diskusijoje išsiaiškintų mažo pasitikėjimo Seimu priežastis bei rengtų pasiūlymus, kaip jį kelti iki aukštesnio pasitikėjimo lygio.

7. Siūlymai vykdomajai valdžiai:

7.1. Krizei įveikti ir paprastų piliečių patiriamoms ekonominėms bei socialinėms pasekmėms sušvelninti, o kartu ir pasitikėjimo deficitui mažinti, Vyriausybei reikėtų imtis aktyvesnio socialinio dialogo su visuomene. Siekiant, kad piliečiai gerbtų vykdomąją valdžią, pirmiausiai valdžia turėtų pradėti gerbti šalies piliečius.

7.2. Būtina stiprinti visuomenės ir Vyriausybės tarpusavio pasitikėjimą, siekiant sutarimo dėl strateginių prioritetų. Šio tikslo įgyvendinimui, siūlytumėme, kurti Nacionalinę ekonominę ir visuomenės reikalų tarybą, kurią sudarytų žymiausi verslo, mokslo, visuomenės atstovai ir kuri svarstytų svarbiausius ekonominius ir socialinius klausimus ir patartu Vyriausybei.

7.3. Švietimo ir mokslo ministerijai derėtų daugiau dėmesio skirti visuomenės švietimu apie valstybės valdymą ir esminius demokratijos principus. Reikėtų rūpintis, kad šios žinios pasiektų ne tik mokymosi įstaigose besimokančius, bet ir visus šalies gyventojus apskritai, kad žmonės suvoktų, kad pati demokratija pati savaime gero gyvenimo neužtikrins, jei visuomenė pati nesiims valdyti save pagal demokratijos principus.

8. Siūlymai teisminėms institucijoms:

8.1. Įtvirtinti teorinę nuostatą, kad pagrindinis visų, bet kurios grandies teismų, uždavinys yra kiekvienoje konkrečioje byloje nustatyti tiesą – teisingai nustatyti bylai turinčius

reikšmės faktus ir teisingai nustatytiems faktams tiksliai pritaikyti teisę – Konstituciją ir kitus įstatymus. Be tiesos nustatymo teisingumo vykdymas neįmanomas.

8.2. Siekiant mažinti visuomenės nepasitikėjimą teismais, jų vertinimą kaip korumpuotas institucijas ir teismų uždaramą, siūlytumėme įteisinti visuomenės išrinktą ar paskirtą prisiekusiųjų tarėjus, kurie dalyvautų teismų procesuose. Tarėjui nesutikus su teismo sprendimu, būtų galima atsižvelgti aukštesnės instancijos teisme.

8.3. Reikėtų griežtinti teisėjų, advokatų, prokurorų kvalifikacinius bei reputacijos reikalavimus. Kalbant apie nepriekaištingą reputaciją, reikėtų, kad pats teisėjas turėtų pasirūpinti ir kreiptis į Valstybės saugumo departamentą dėl teisės dirbti su slapta informacija. Tokiu būdu visuomenei nekiltų abejonių dėl teisėjų reputacijos. Kalbant apie teisėjų kvalifikaciją, siūlytumėme, užtikrinti nuolatinį nepertraukiamą teisėjų mokymą(si).

8.4. Siūlytumėme sukurti interaktyvią Lietuvos Respublikos Konstitucijos duomenų bazę, kurioje ir teisininkai ir visuomenė galėtų rasti suprantamus komentarus.

9. Teisinei valstybei sukurti reikia pasiekti aukštą politinį ir teisinį visuomenės sąmoningumą. Tuo tikslu piliečiai turi aktyviai dalyvauti politiniame, kultūriniame visuomenės gyvenime tam, kad įgytų patirties ir kompetencijos sąmoningai tvarkyti valstybės ir visuomenės reikalus. Todėl siūlytumėme valdžios institucijomis įdėti daugiau pastangų, siekiant politiškai ir teisiškai šviesti visuomenę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS NORMINIAI AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
4. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2009 gegužės 14 d. nutarimo „Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos“ XI-259 redakcija // Valstybės žinios. 2009, Nr. 60-2346.
6. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=347022; prisijungimo laikas: 2009-10-25.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO, LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO NUTARIMAI, NUTARTYS, SPRENDIMAI

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 lapkričio 26 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. Įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimo įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1993, Nr. 61-1166.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo “Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 5-99.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas // „Dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 5 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 57 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija), 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 4 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 60 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos prezidento 2007 m. spalio 22 d. dekretu Nr. 1K-1138 “Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ išdėstyta prašymą iširti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtinto Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto

lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, nutraukimo”. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2008/n080320.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas Nr. 42/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 “Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 “Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d. redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija) // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n060531.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 109-3192.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. balandžio 20 d. nutarimu Nr. 276 patvirtintos įmonių finansinių prievolių mokėjimo bankroto procedūrų metu tvarkos 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir 1992 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (su 1994 m. gegužės 19 d. pakeitimais ir papildymais) 6 straipsnio 7 dalies 2 punktui“// Valstybės žinios, 2001, Nr. 37-1259.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 21 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2002/n021125.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.

KNYGOS, PERIODINIAI LEIDINIAI

14. Adomėnas M., Augustinaitis A., Janeliūnas J. ir kt. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija. Vilnius: Versus aureus, 2007.

15. Agintas R. A. Brazauską į politiką grąžino skurdas // Respublika, 2000 spalio 2, Nr. 41.

16. Almond G., Verba S. The civic culture – political attitudes and democracy in five nations. Boston: SAGE, 1989.
17. Andriuškevičius A. Administracinė teisė: kai kurie metodologiniai aspektai // Teisė. 2004, Nr. 40.
18. Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija. Vilnius: Eugrimas, 2007.
19. Bakševičienė R. Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje: istorinės priegigos, šiandieninė situacija, ateities gairės // Teisė. 2004, t. 50.
20. Beinoravičius D. Teisės ir įstatymo santykis (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). LTU. Vilnius, 2003.
21. Bielinis L. Prieštaringos žiniasklaidos funkcijos šiuolaikinėje visuomenėje // Politinė kultūra ir visuomenės kaita / sud. A. Jankauskas. Kaunas: Naujasis lankas, 2002.
22. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūrys E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2-asis leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
23. Buvusi teisėja E. Milinienė Strasbūre pralaimėjo bylą prieš Lietuvą // Lietuvos rytas, 2008 birželio 06, Nr. 127.
24. BNS. Teisėjus klampina viskis ir padangos // Kauno diena, 2009 balandžio 29, Nr. 97.
25. Castells Manuel. Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2006.
26. Čiočys P. A. Teisės pagrindai (3-iasis patais. ir papild. leid.). Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
27. Čiočys P. A. Teisės pagrindai (ketvirtas leidimas). Vilnius: VVAM, 2008.
28. Dalton R. Democratic Challenges, Democratic Choices. Oxford: Oxford University Press, 2004.
29. Gaidys V./red. D. Ulčinskaitė. Viešosios nuomonės pokyčiai // Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998. Vilnius: Garnelis, 2000.
30. Gaidys V. Viešoji nuomonė ir politika // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
31. Gambetta D. Can We Trust Trust? // Trust: Making and breaking cooperative relations / Editor: D. Gambetta. Oxford: Basil Blackwell, 1988.
32. Genys L. Prezidentas pliekė Kauno teismus // Lietuvos rytas, 2002 gruodžio 9, Nr. 285.
33. Jarašiūnas E. Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos //Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
34. Gudavičius S. Sergančią sistemą teks gydyti // Kauno diena, 2003 liepos 23 d., Nr. 170.

35. Ignatavičius T. Seimo nariai savo įvaizdį gadina patys // Lietuvos rytas. 2002 rugsėjo 27 d., Nr. 224.
36. Ivaškevičius A. Prokuratūra nesitaiksto su nuosprendžiu // Kauno diena, 2004 gruodžio 21, Nr. 296.
37. Kas kaltas dėl smukusio pasitikėjimo Seimu // Lietuvos rytas. 2002 sausio 29 d., Nr. 23.
38. Kašauskienė V. Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Jų kaita ir veiklos bruožai. 1990-2007. Vilnius: Gairės, 2007.
39. Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai. 1996, Nr. 8/9.
40. Kokias asmenines savybes privalo turėti Prezidentas // Lietuvos rytas, 2002, rugsėjo 27 d., Nr. 224.
41. Korupcijos skandalas skaudžiausiai kirto kairiesiems // Lietuvos rytas, 2004 liepos 22, Nr. 167.
42. Krupavičius A., Lukošaitis A. Politinės partijos ir partinė sistema // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
43. LA, ELTA. Rolandas Paksas bandys nepasiduoti jokioms įtakoms // Lietuvos aidas, 1999 gegužės 14, Nr. 93.
44. Labiausiai pasitikima D. Grybauskaite // Lietuvos rytas, 2009 spalio 6.
45. „Laiko ženklai“ // Lietuvos rytas, 2002 liepos 9, Nr. 156.
46. „Lietuvos ryto“ savaitė // Lietuvos rytas, 2004 gruodžio 24, Nr. 299.
47. Lukošaitis A. Parlamentas ir parlamentarizmas // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
48. Nevinskaitė L. Žiniasklaidos koncentracija Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse // Informacijos mokslai, 2004, Nr. 29.
49. Offe C. How Can We Trust Our Fellow Citizens? // Democracy and Trust / Edited by Mark Warren. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
50. Prezidentas pritarė naujojo susisiekimo ministro kandidatūrai // Lietuvos rytas, 2001 sausio 24, Nr. 3.
51. Prezidentas priėmė ūkio ministro atsistatydinimą // Lietuvos rytas, 2001 vasario 14, Nr. 5.
52. Putnam R. Marking Democracy Work: Civic Traditions in modern Italy. Princeton: Princeton University Press, 1993.
53. Rakauskienė O. G. Valstybės ekonominė politika (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
54. Ramonaitė A. Ar demokratija yra vertybė, arba kodėl lietuviams reikia stipraus lyderio? // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. Vilnius: Versus aureus, 2006.

55. Ramonaitė A. Kodėl rinkėjai ne(be)balsuoja // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis (kolektyvinė monografija). Vilnius: Versus aureus, 2006.
56. Ramonaitė A., Žiliukaitė R. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis/ R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė ir kt. Vilnius: Versus aureus, 2006.
57. Ramonaitė A. Posovietinė Lietuvos politinė anatomija. Vilnius: Versus aureus, 2007.
58. Riekašius R. Politinis dalyvavimas // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Sudarytojai: A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
59. Sinkevičius V. Seimas – tautos atstovybė (konstituciniai pagrindai) // Jurisprudencija: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, Nr. 9(87).
60. Skandalų krečiamas Seimas - rojus populistams // Lietuvos rytas, 2005 vasario 10, Nr. 34.
61. Sztompka P. Trust. A Sociological Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
62. Šinkūnas H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje // Teisė. 2003, Nr. 49.
63. Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys // Jurisprudencija. 2002, Nr. 24(16).
64. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai: vadovėlis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.
65. Šumskas G. Ekonominis balsavimas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Sociologinė rinkėjų elgsenos analizė: daktaro dis: soc. mokslai: sociologija (05 S)/KTU. Kaunas, 2003.
66. Talat-Kelpša L. Vyriausybė ir prezidentas // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / sud. A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004.
67. Teisingumo ministro V. Markevičiaus nuomonė. Įstatymų leidyba – skubota ir chaotiška // Lietuvos rytas, 2001 lapkričio 19 d., Nr. 243.
68. Tureikytė D. Pasitikėjimas teismais Lietuvoje: visuomenės nuomonė // Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencija skirta Europos Tarybos 50-mečiui paminėti / red. D. Vėbrienė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999.
69. Uslaner E. M. The Moral Foundations of Trust. Cambridge: University Press, 2002.
70. Vaišvila A. Demokratija ir teisė tapatumo požiūriu // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(10).
71. Vaišvila A. Teisės teorija (2-asis papild. ir patais. leid.). Vilnius: Justitia, 2004.
72. Valančius K. L. Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas. Vilnius: VGTU leidykla Technika, 2008.
73. Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 78(70).
74. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.

75. Vilpišauskas R., Nakrošis V. Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka. Vilnius: Eugrimas, 2003.
76. Vyriausybė turi dirbti ne kam kitam, o žmonėms // Lietuvos rytas, 2001, sausio 25 d., Nr. 20.
77. Žimblienė D. Išteisintas tvirkinimu kaltintas klebonas // Lietuvos rytas, 2006 gruodžio 08, Nr. 282.
78. Žiliukaitė R., Ramonaitė A. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis: kolektyvinė monografija. Vilnius: Versus aureus, 2006.
79. Žiliukaitė R. Protesto politika: kraštutinė priemonė ar įprasta praktika? // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis/ R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė ir kt. Vilnius: Versus aureus, 2006.

DUOMENYS IŠ INTERNETO

80. A. Kubiliaus kabinetu nepasitikima, bet alternatyvų jam neieškoma // <http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menuTOP/9/home/publish/MTAwOzk7OzA;> prisijungimo laikas: 2009-10-22.
81. Delhey J., Newton K. Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? // Journal of European sociological review. June 2004; no. SP I 2004 – 202, p. 3. <http://bibliothek.wz.berlin.de/pdf/2004/i04-202.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
82. Čyvas T. Korupcijos stebėtojai pastebi, kad STT ėmė veikti gerokai aktyviau // <http://www.balsas.lt/naujiena/193544/korupcijos-stebetojai-pastebi-kad-stt-eme-veikti-gerokai-aktyviau/rubrika:naujienos-lietuva-politika>; prisijungta: 2009-10-27.
83. Fukuyama F. Social Capital and Civil Society // IMF Working Paper. April 2000, no. WP/00/74, p. 5. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-03-24.
84. Keturioliktasis (240) Seimo posėdis, 1998 spalio 8d // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=65749&p_query=skandalai%20Seime&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2009-10-23.
85. Keturiasdešimt trečias (406) Seimo posėdis, 1999 lapkričio 25 d. // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90851&p_query=skandalai%20Seime&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2009-10-23.

86. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008 // http://www.transparency.lt/new/images/lkz2008_prezentacijafinal.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-30.
87. Socialiniai ir politiniai procesai visuomenės nuomonių tyrimo duomenimis // http://www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/europa/III_dalis.pdf; prisijungimo laikas: 2009-02-21.
88. Seimo rinkimuose dalyvavimo 52,12 proc. rinkėjų // <http://www.lrytas.lt/-12237912271223042929-p1-seimas-2008-seimo-rinkimuose-dalyvavo-52-12.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-23.
89. Seimas yra nepakeitęs per 20 įstatymų, prieštaraujančių Konstitucijai // <http://www.balsas.lt/naujiena/247500/seimas-yra-nepakeites-per-20-istatymu-priestaraujanciu-konstitucijai/rubrika:naujienos-lietuva-politika>; prisijungimo laikas: 2009-10-24.
90. Srėbalienė A. Ministerijos pamatus graužia teisininkų kriminalas // <http://www.lrytas.lt/-12383655341237558994ministerijos-pamatus-grau%C5%BEia-teisinink%C5%B3-kirminas-nuotraukos.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-25.
91. STT įtartini ir pareiškėjai, ir advokatai, ir teisėjai // <http://www.info.lt/index.php?page;> prisijungimo laikas: 2009-10-28.
92. Sutrikimų ekonomikoje vertinimo galimybės // http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/bankininkystes_ir_investiciju_katedra/2007m/paskaitos/7P.SutrikimaiEkonomikoje.doc; prisijungimo laikas: 2009-10-25.
93. Teismų sistemos būklės apžvalga // http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/TNL_final.pdf; prisijungimo laikas: 2009-10-27.
94. Seimo kronika // <http://www6.lrs.lt/kronikos/pdf/030101/k165.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-10-20.
95. Seimo pirmininkas: politiniai skandalai – dirbtinai sukelti // http://www.politika.lt/?cid=9274&new_id=10949; prisijungimo laikas: 2009-10-19.
96. „Williams“ ciklonas kaitina politinę atmosferą // <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/-rdquo-williams-ciklonas-kaitina-politine-atmosfera-19437>; prisijungimo laikas: 2009-10-26.

SANTRAUKA

Vanagaitė M. Pasitikėjimo valdžios institucijomis socialinės ir teisinės problemos / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė dr. E. Venckienė. – Mykolo Romerio universitetas, teisės fakultetas, 2009. – 84 p.

Visuomenės nuomonių tyrimo duomenys atskleidžia menką visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis, grėsmingą visuomenės ir valdžios institucijų atotrūkį. Tokia situacija sukelia sunkumų demokratijos kultūros plėtimuisi, politinei santvarkai, apskritai, efektyviam valdžios institucijų veikimui. Nors dauguma mokslininkų suvokia dabartinės pasitikėjimo valdžios institucijomis problematiką, tačiau mažai jų nagrinėja (ne)pasitikėjimą valdžios institucijomis, socialines ir teisines problemas sąlygojančius veiksnius, šių problemų sprendimo galimybes. Pagrindinis mokslinio darbo **objektas** – pasitikėjimo įstatymo leidžiamosios, vykdomosios, teisminės valdžios institucijų socialinės ir teisinės problemos. Darbo **tikslas** - atskleisti pasitikėjimo Lietuvos Respublikos valdžios institucijomis socialines ir teisines problemas, pagrįsti jų atsiradimo priežastis. Darbo **uždaviniai**: išnagrinėti pasitikėjimo valdžios institucijomis sampratą ir rūšis; išnagrinėti Lietuvos Respublikos aukščiausių valdžios institucijų veiklos teisinio reglamentavimo ypatumus; atlikti pasitikėjimo Lietuvos Respublikos aukščiausių valdžios institucijomis socialinių ir teisinių problemų empirinį tyrimą; apibendrinti surinktą teorinę ir empirinę medžiagą, pateikti išvadas, pasiūlymus.

Hipotezė – tikėtina, jog nepasitikėjimą valdžios institucijomis visuomenėje lemia socialinės ir teisinės priežastys.

Moksliniame darbe naudojami **metodai**: literatūros ir dokumentų analizė, analitinis–kritinis, istorinis lyginamasis, anketinės apklausos ir loginės analizės metodai.

Mokslinio darbo empirinis tyrimas, patvirtino hipotezę. Išskiriamos šios pagrindinės pasitikėjimo valdžios institucijomis socialinės ir teisinės problemos: valdžios institucijų ir jų funkcijų teisinio reglamentavimo spragos, korupcija, moralės, atsakomybės ir atskaitomybės prieš visuomenę buvimo problema, žiniasklaidos ciniškas požiūris į politiką ir kt. Siekiant sumažinti visuomenės ir valdžios institucijų susvetimėjimą ir jo keliamas grėsmes demokratinei santvarkai, būtina reforma valstybės valdymo sistemoje, didinat jo lankstumą, efektyvumą, informatyvumą ir atvirumą visuomenei. Siekiant sumažinti nepasitikėjimo deficitą, valdžios institucijoms siūloma glaudžiai bendradarbiauti ir vieningai siekti visuomenės gerovės, garantuojant ją įstatymų nustatyta tvarka.

Pagrindiniai žodžiai: pasitikėjimas, socialinės ir teisinės problemos, valdžios institucijos, nepasitikėjimą lemiantys veiksniai.

SUMMARY

Social and juridical problems in trusting the governmental institutions / Final work for the master of law and management. Instructor dr. E. Venckiene. – Mykolas Romeris university, faculty of law, 2009. – 84 p.

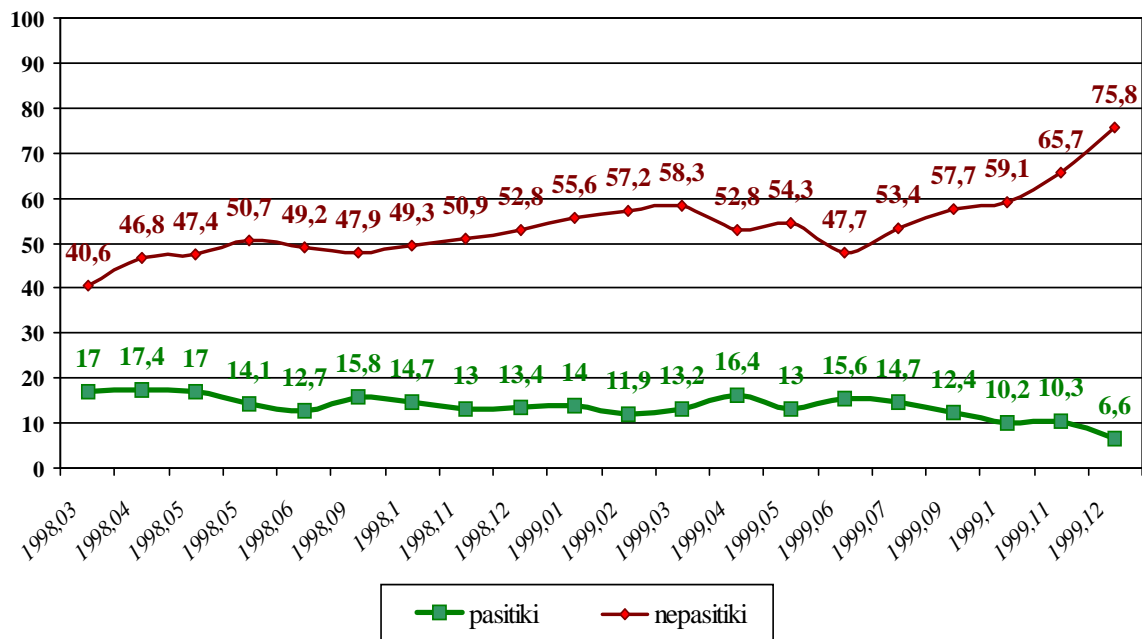
The data of the research on public opinion reveal the lack of trust in governmental institutions, the precarious breaking between society and governmental institutions. This kind of situation creates difficulties for the spread of democratic culture, political order, and, in general, for the effective operations of governmental institutions. Even though a lot of scientists acknowledge the current problems of trusting the governmental institutions, few of them analyze (not) trusting the authority institutions, factors conditioning social and juridical problems, and the possibilities to solve such problems. The main academic work **object** – social and juridical problems in trusting the legislative, executive and judicial power institutions. Work **purpose** – to reveal the social and juridical problems in trusting the governmental institutions of Lithuania, to substantiate the reasons of their origin. Work **goals**: to analyze the conception and types of trusting the governmental institutions; to analyze the peculiarities of juridical regulations of the highest governmental institutions performance in Lithuania; to perform the empirical research of the social and juridical problems in trusting the highest Lithuanian governmental institutions; to generalize the collected theoretical and empirical information, draw conclusions and make suggestions. **Hypothesis** – it is likely that the social and juridical causes affect the mistrust of governmental institutions.

The methods used in the academic work: the literature and document analysis, analytical-critical, historical comparing, survey and logical analysis methods.

The empirical research of the academic work has confirmed the hypothesis. The main social and juridical problems about trusting the governmental institutions are: the gaps of governmental institutions and their functional juridical regulations, corruption, morality, responsibility and accountability to the public presence problem, the cynical view of politics by the press, and others. The state control system reform is necessary in order to decrease the alienation of society and governmental institutions and the threat that is made to the democratic system. Governmental institutions can accomplish that by increasing the flexibility, effectiveness, extent of the information given and openness to the society. In order to decrease the deficiency of mistrust, the governmental institutions are offered to cooperate closely and unanimously aim for the prosperity of the society by ensuring it in the legally established way.

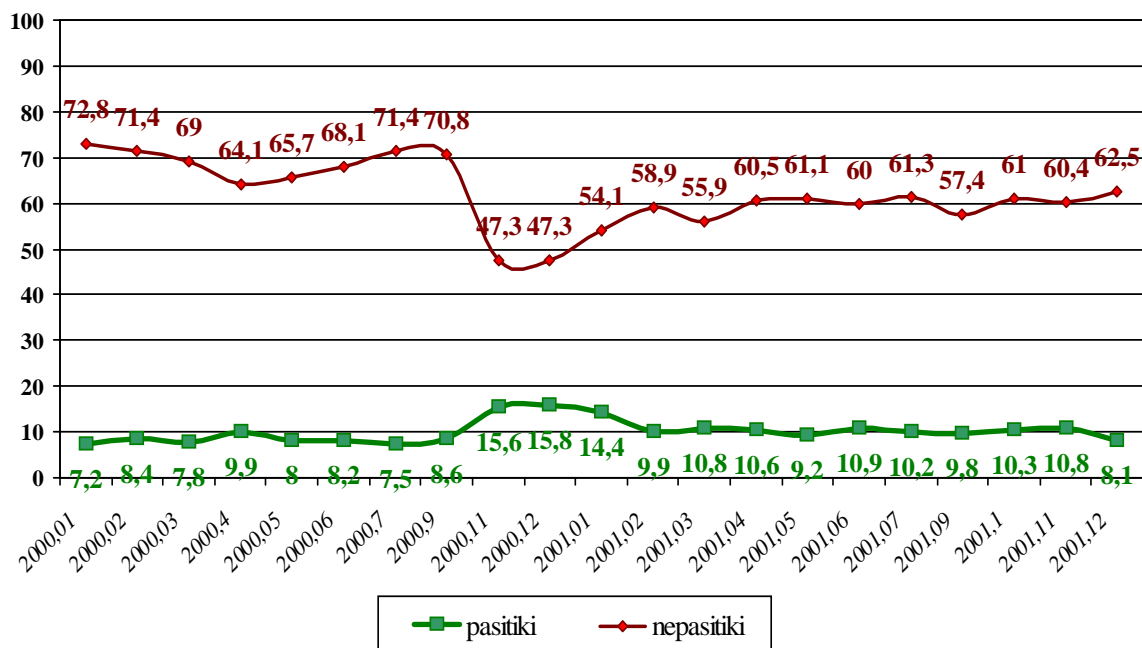
The main words: trust, social and juridical problems, governmental institutions, the factors causing mistrust.

PRIEDAI

1 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 1998 m. – 1999 m.

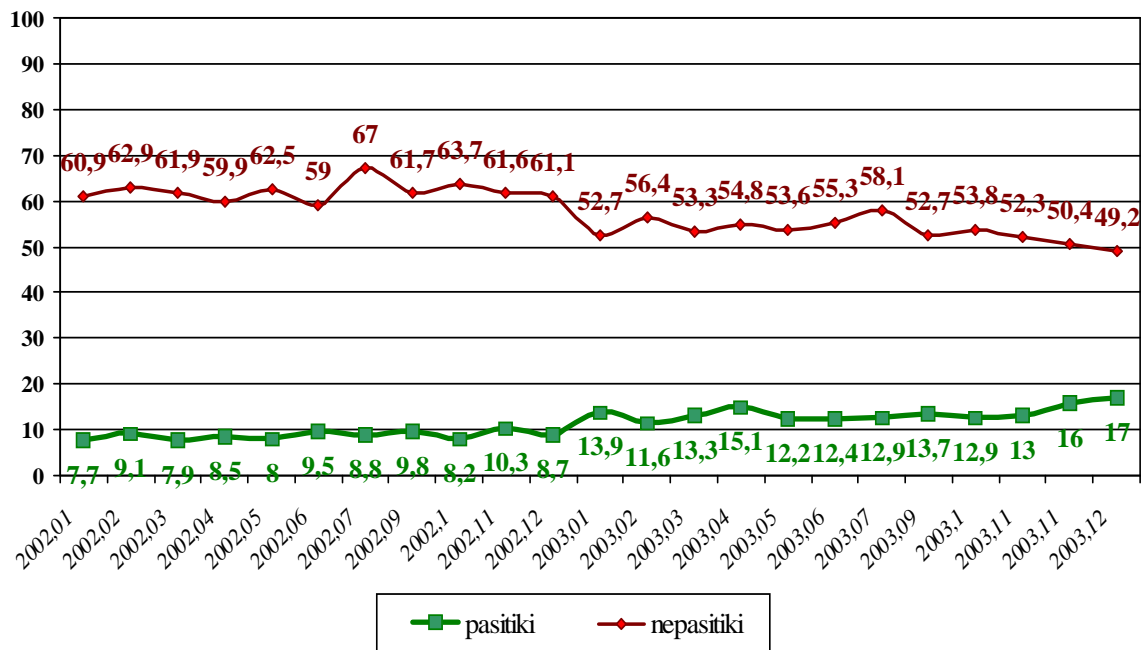
Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

2 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 2000 m. – 2001 m.

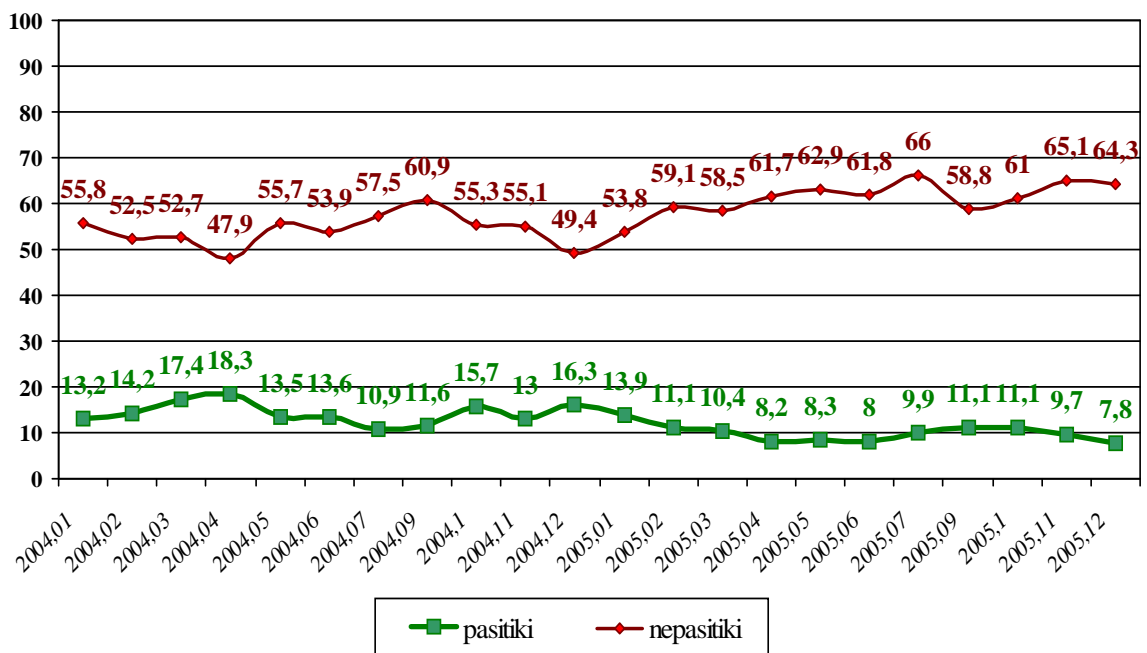
Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

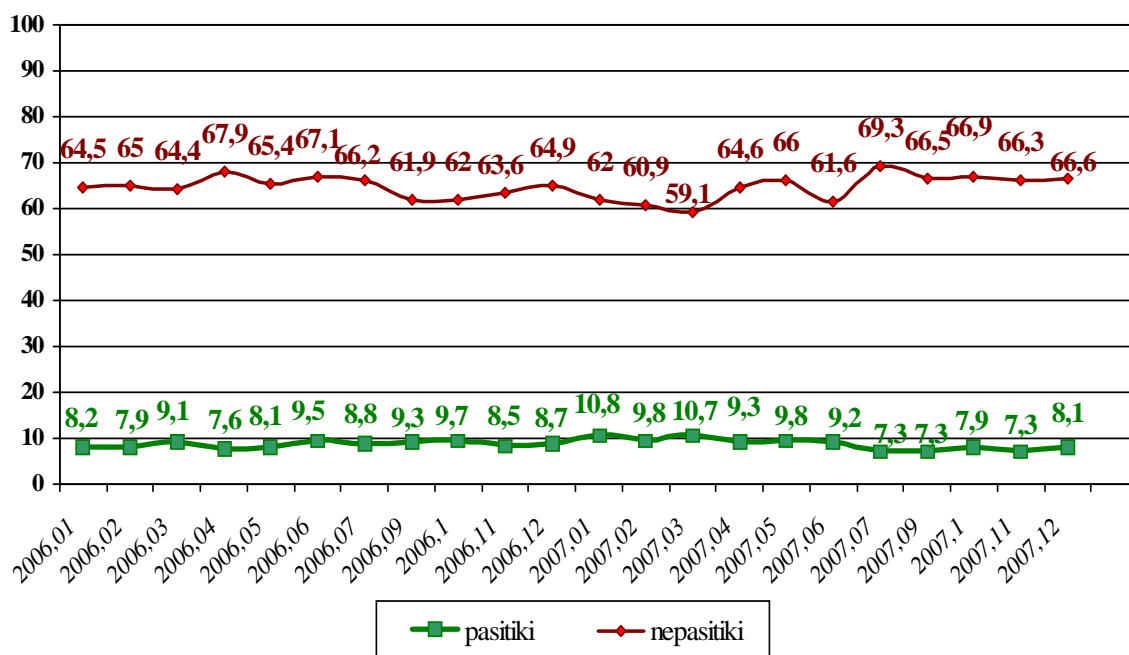
3 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 2002 m. – 2003 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

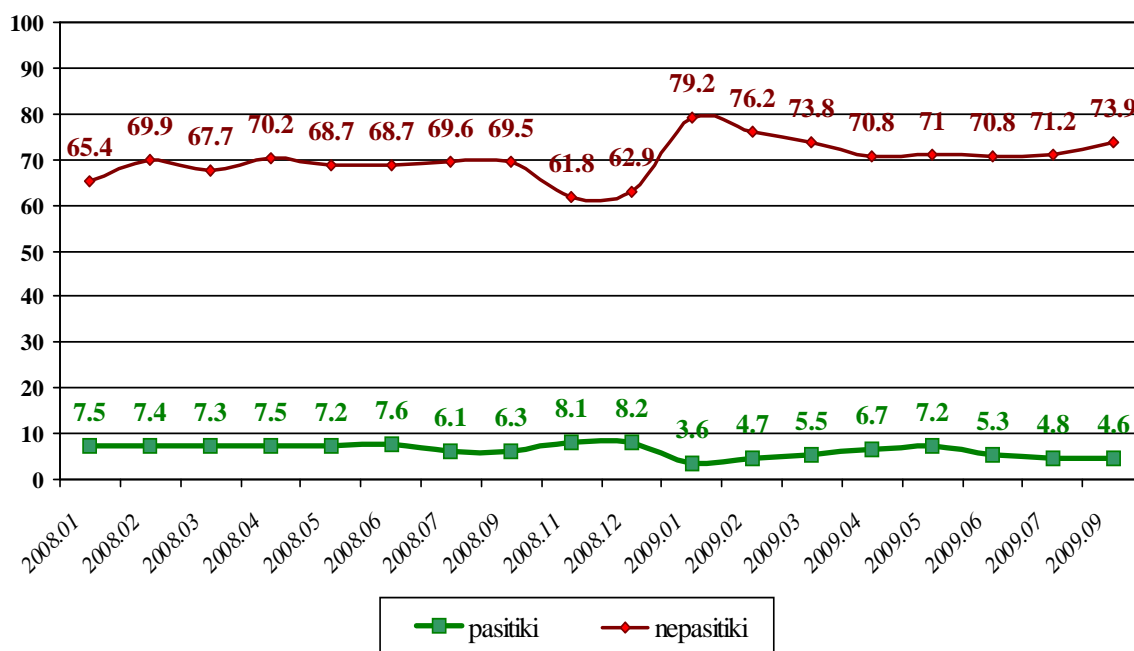
4 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 2004 m. – 2005 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

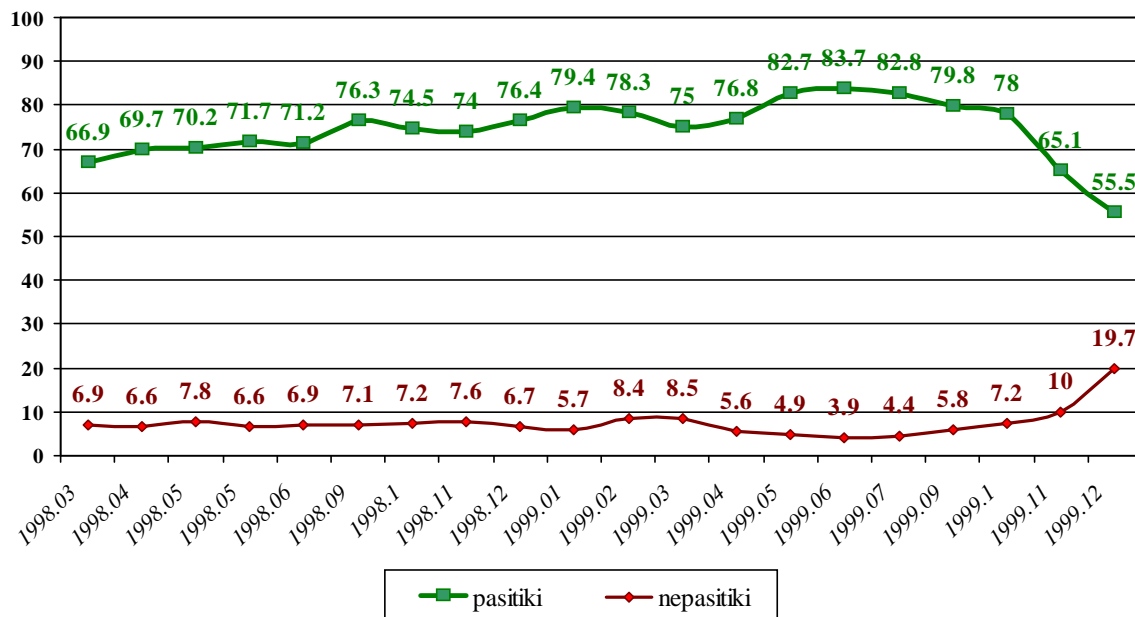
5 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 2006 m. – 2007 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

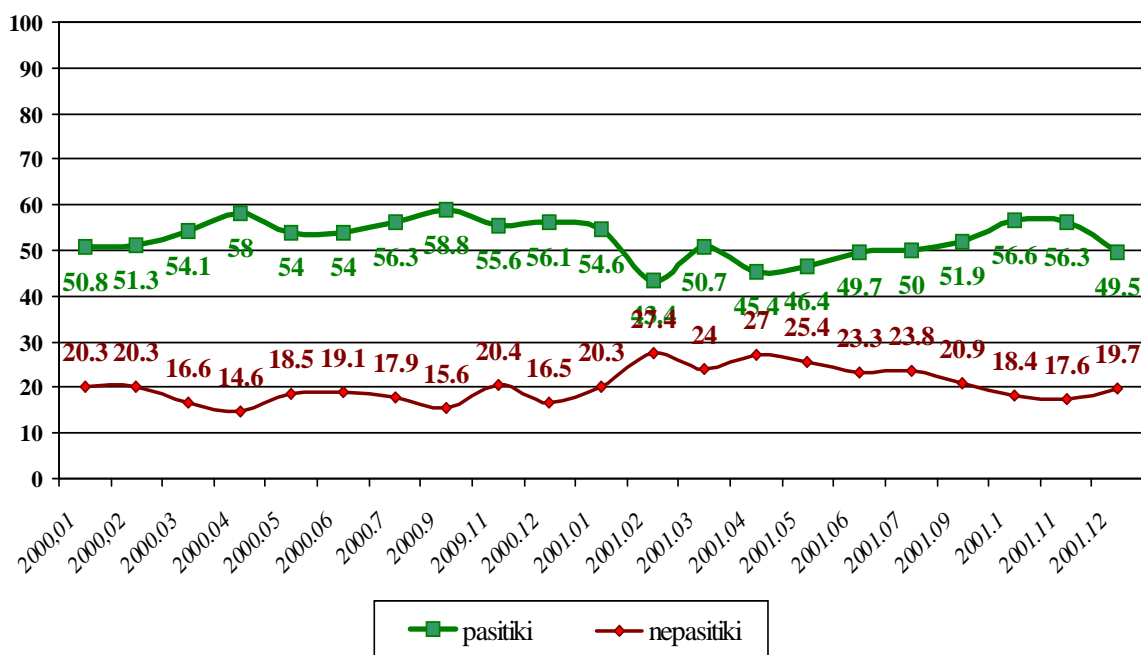
6 pav. Pasitikėjimas LR Seimu 2008 m. – 2009 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

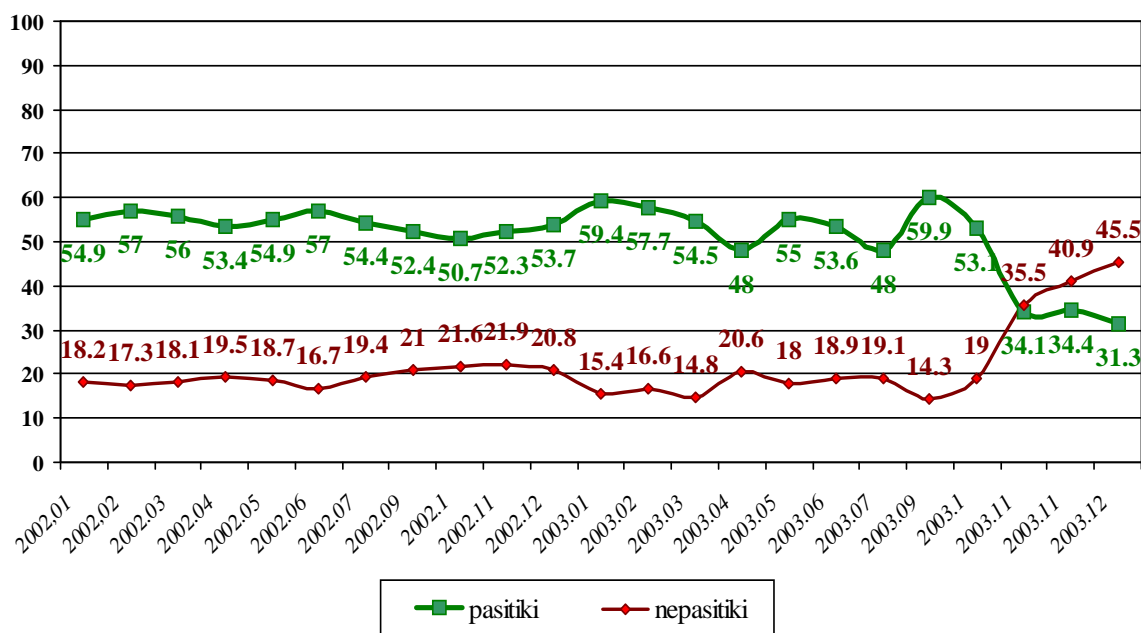
7 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 1998 m. – 1999 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

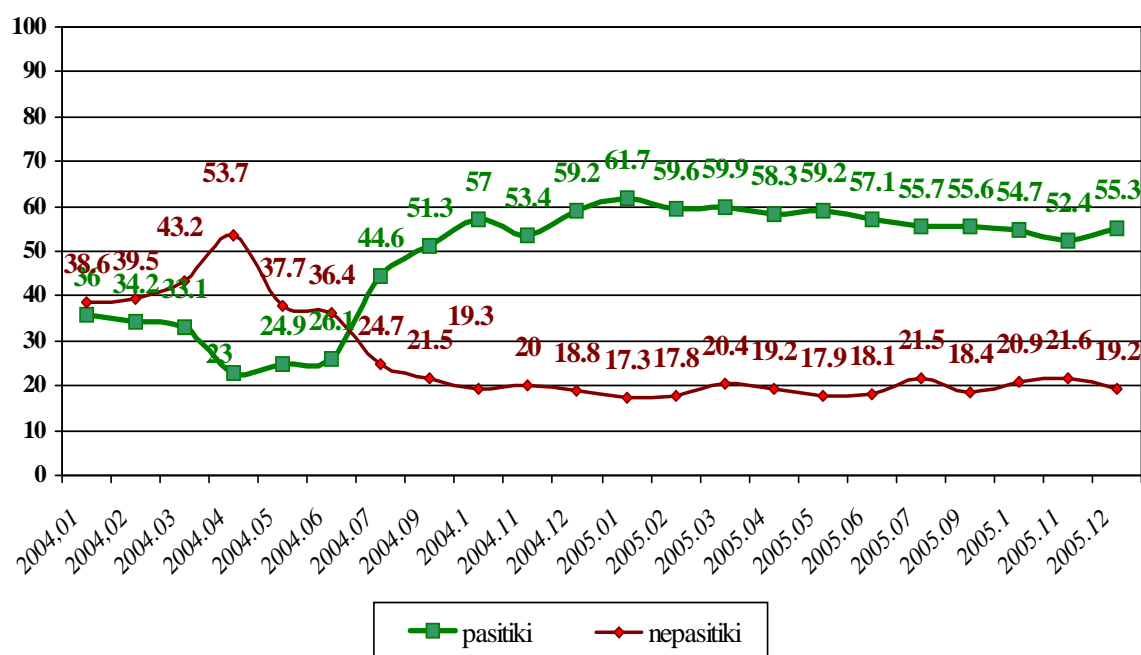
8 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 2000 m. – 2001 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

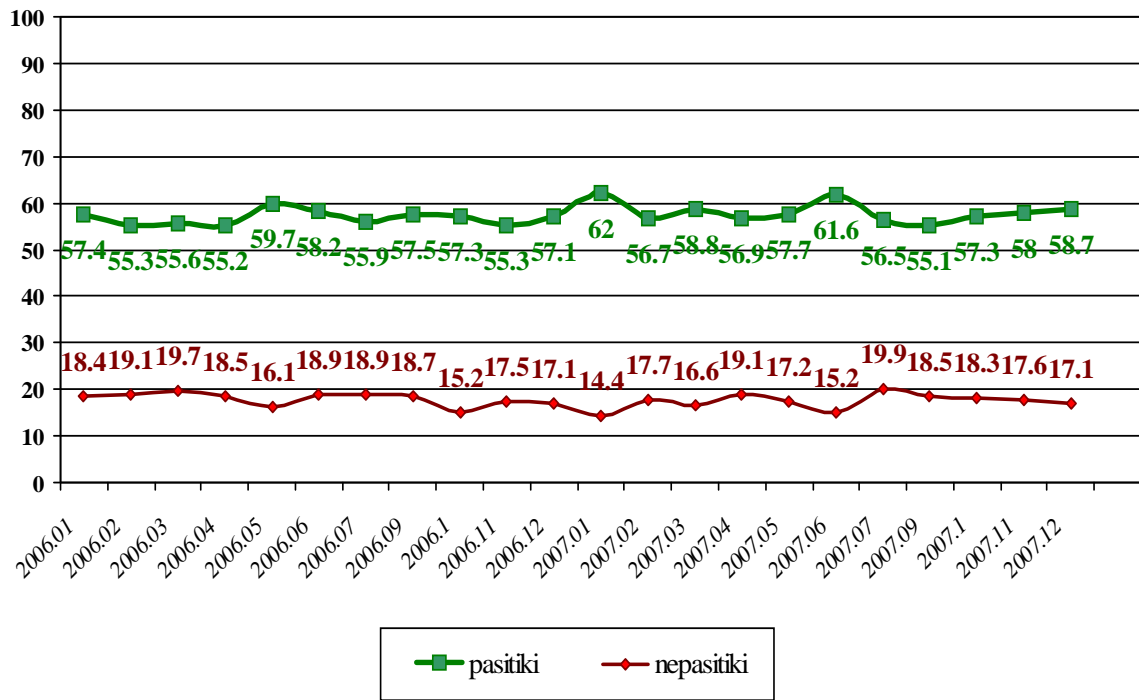
9 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 2002 m. – 2003 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

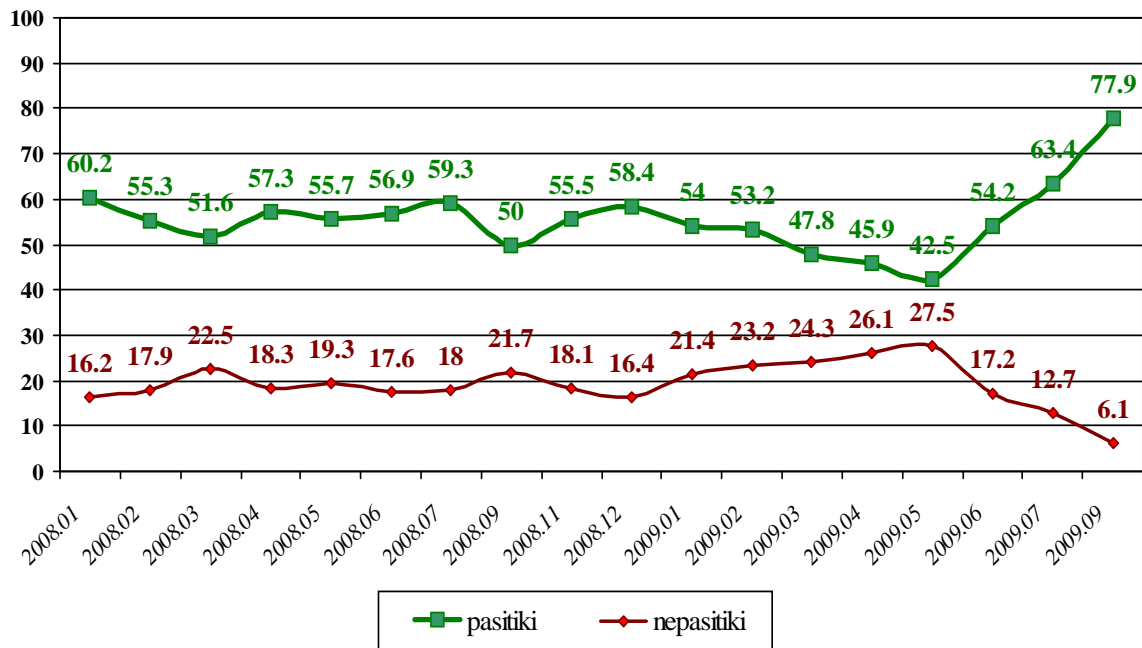
10 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 2004 m. – 2005 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

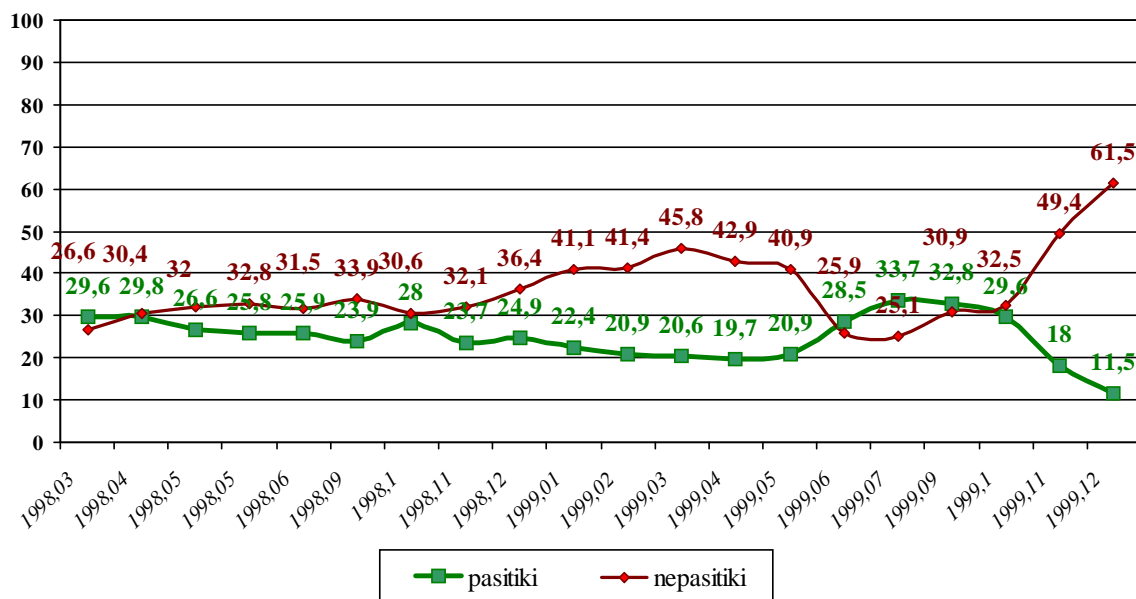
11 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 2006 m. – 2007 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

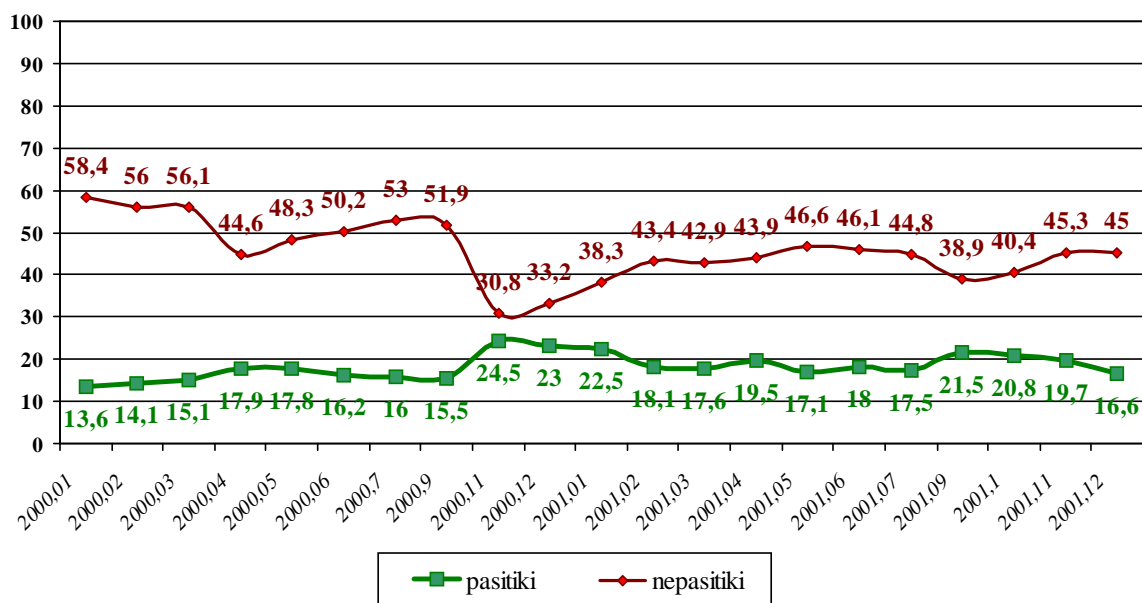
12 pav. Pasitikėjimas LR Prezidentu 2008 m. – 2009 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

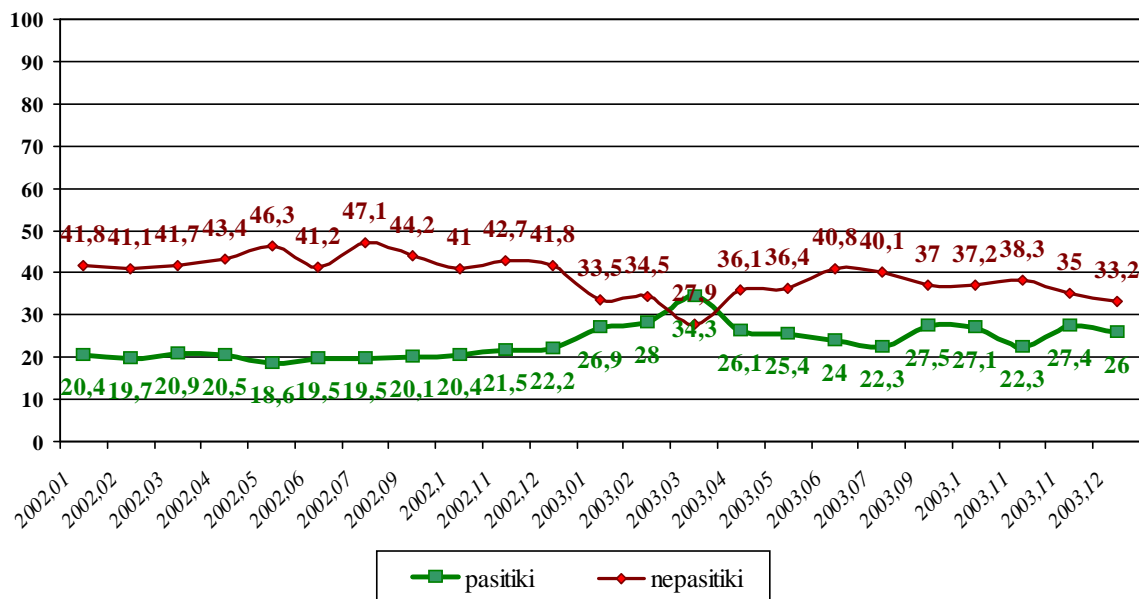
13 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 1998 m. – 1999 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

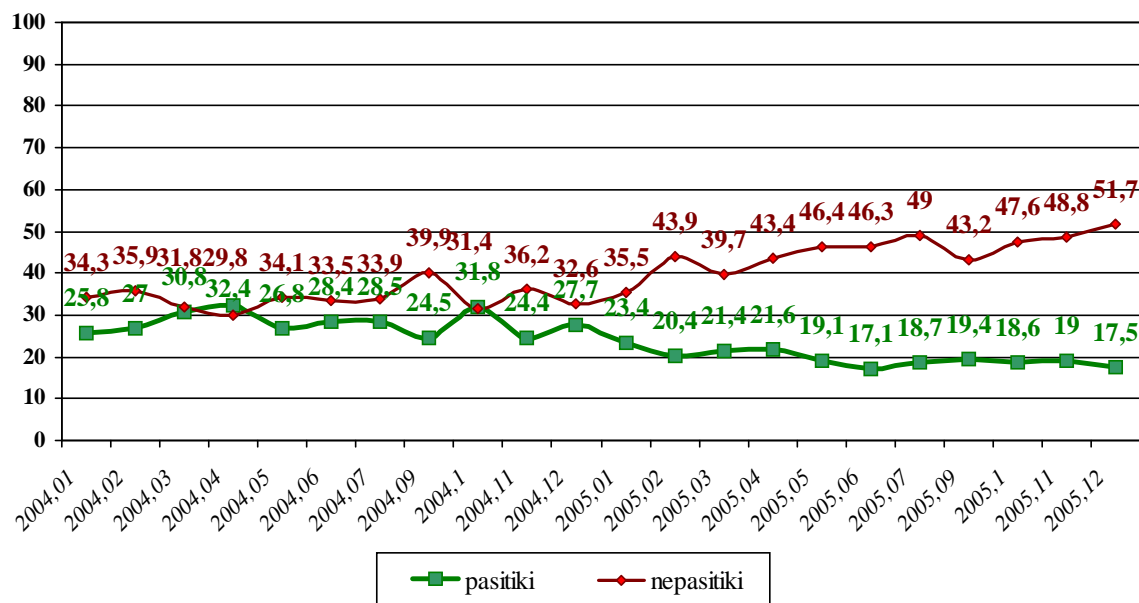
14 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 2000 m. – 2001 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

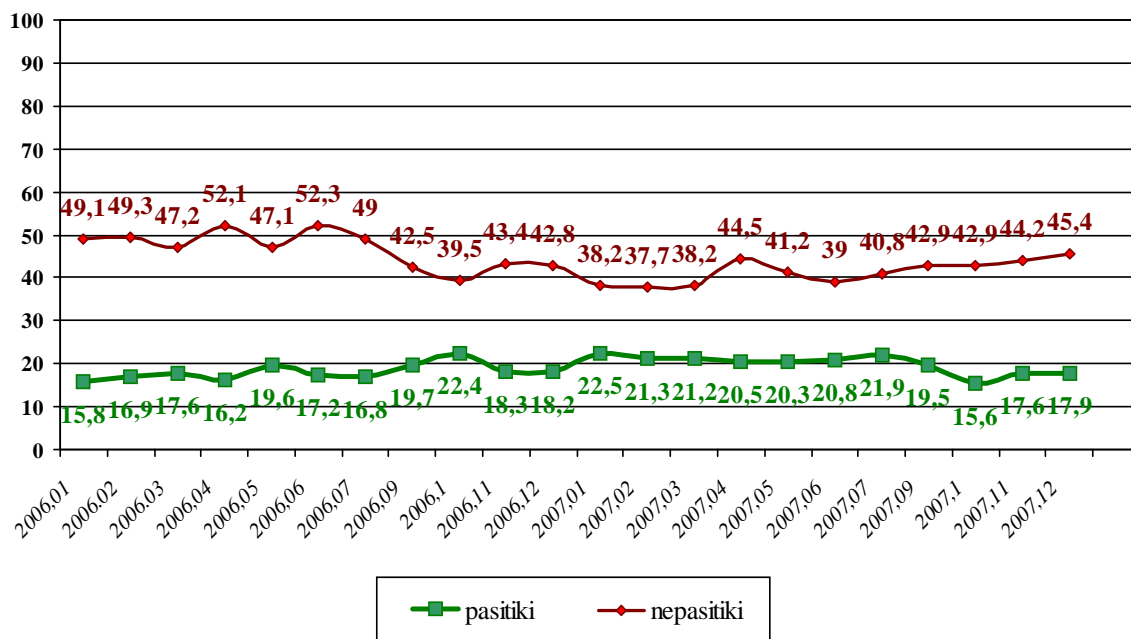
15 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 2002 m. – 2003 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

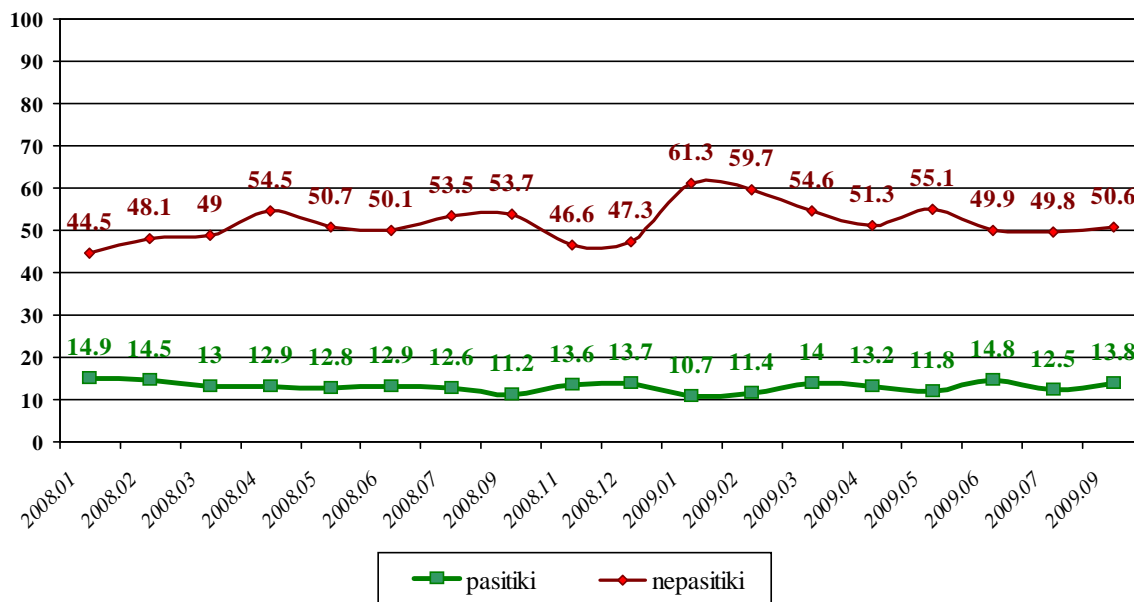
16 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 2004 m. – 2005 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

17 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 2006 m. – 2007 m.

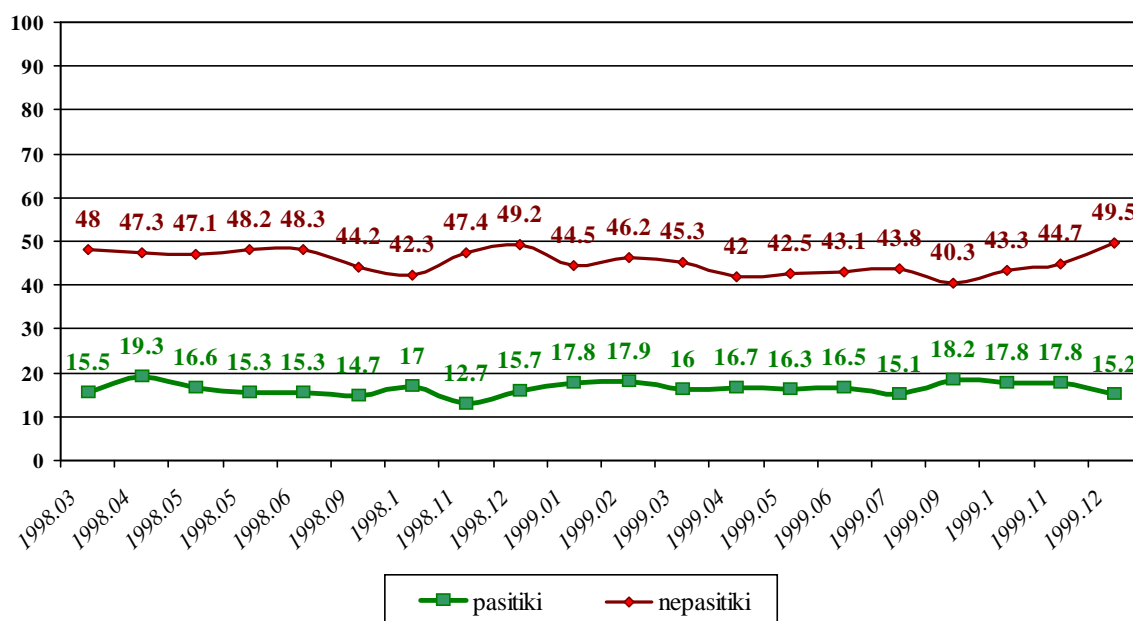
Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

18 pav. Pasitikėjimas LR Vyriausybe 2008 m. – 2009 m.

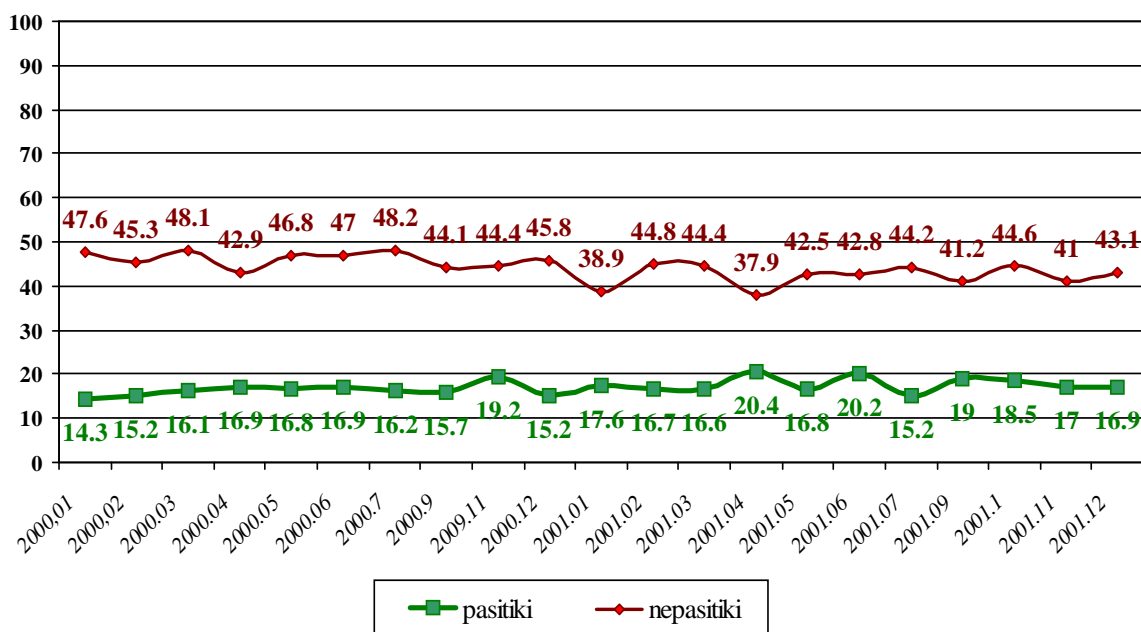
Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

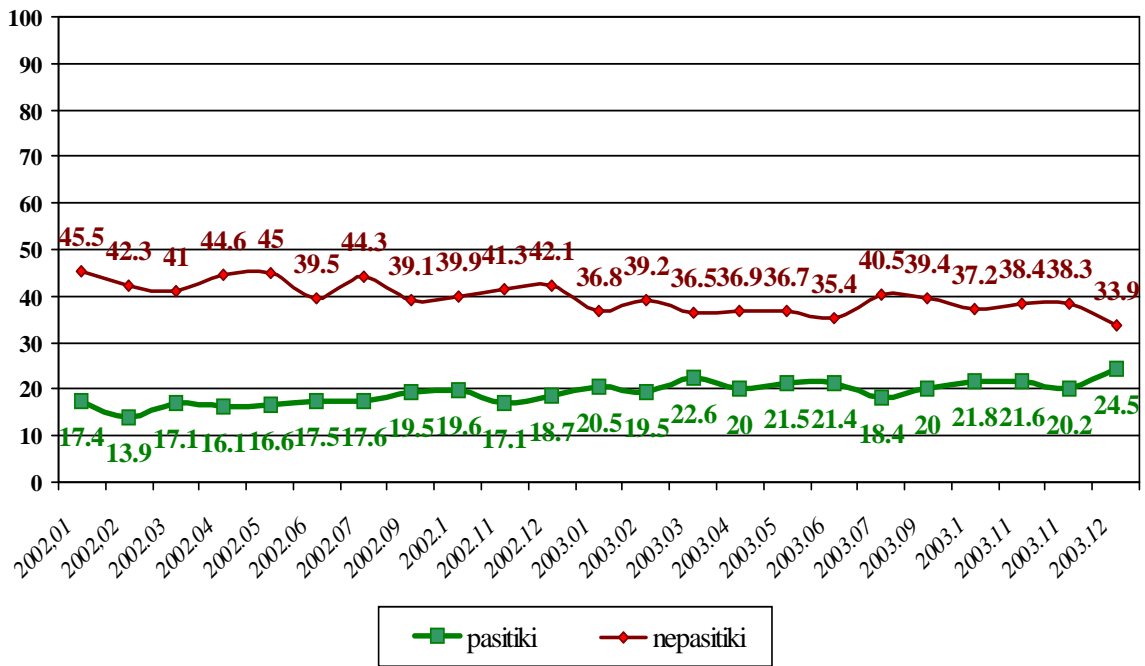
19 pav. Pasitikėjimas LR teismais 1998 m. – 1999 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

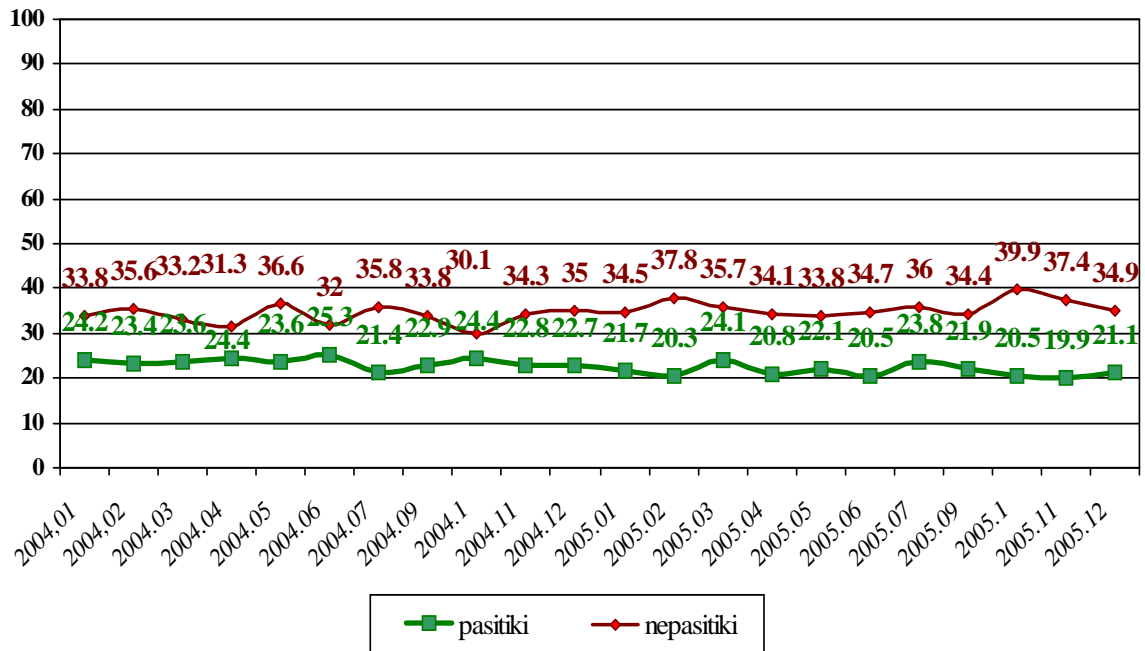
20 pav. Pasitikėjimas LR teismais 2000 m. – 2001 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

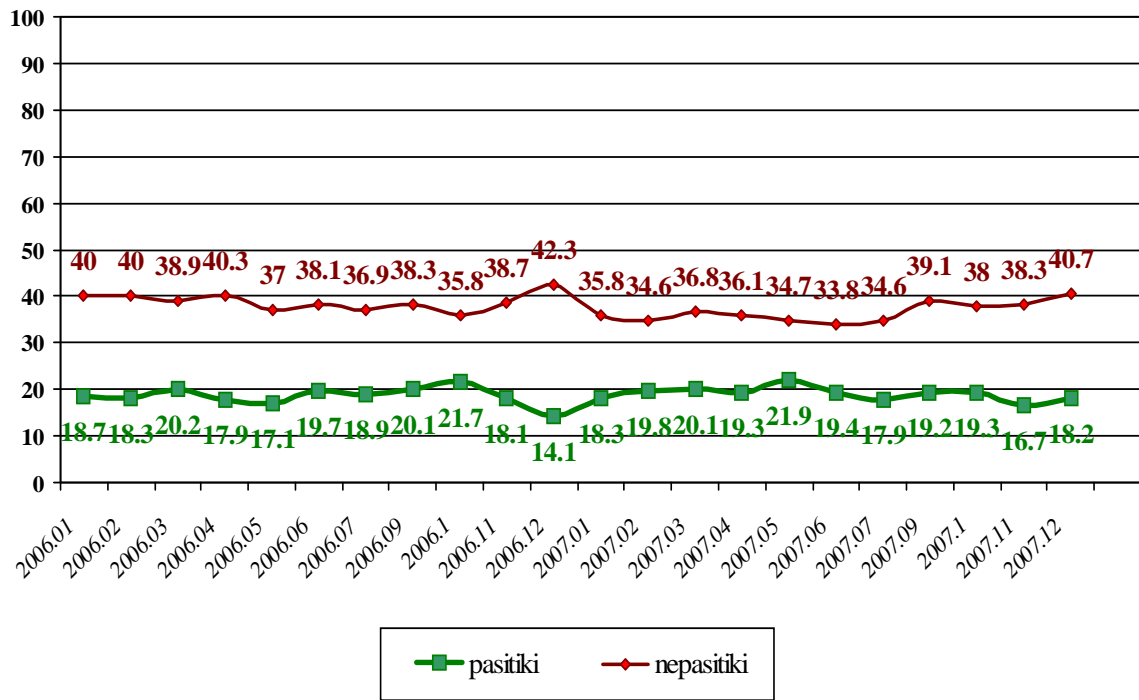
21 pav. Pasitikėjimas LR teismais 2002 m. – 2003 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

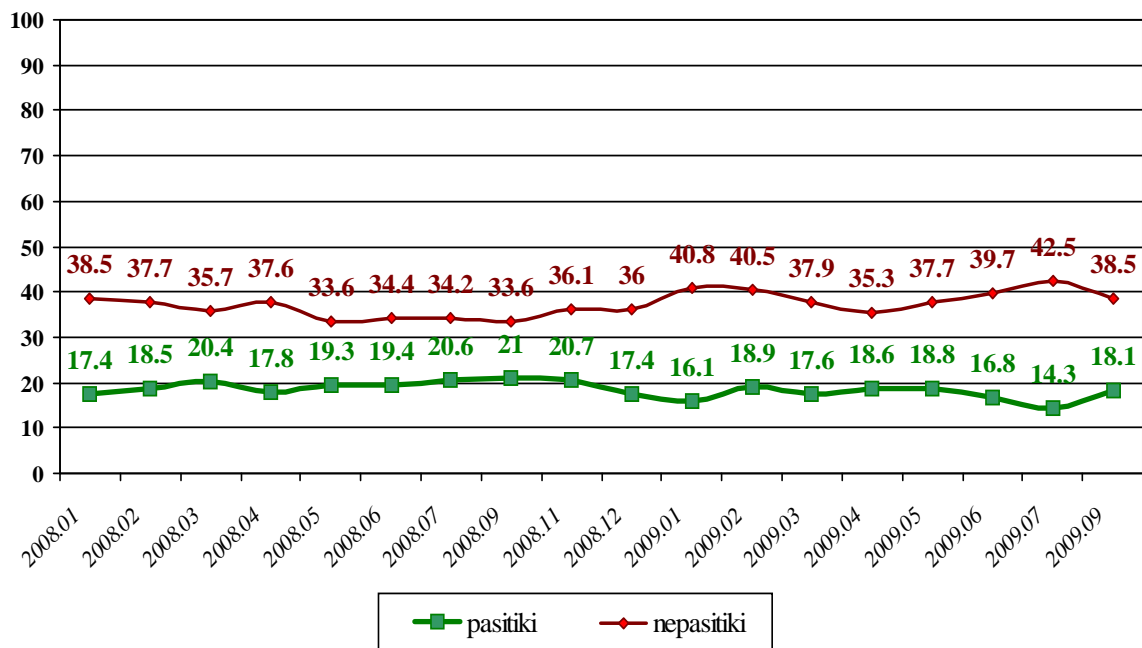
22 pav. Pasitikėjimas LR teismais 2004 m. – 2005 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

23 pav. Pasitikėjimas LR teismais 2006 m. – 2007 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

24 pav. Pasitikėjimas LR teismais 2008 m. – 2009 m.

Šaltinis: Visuomenės nuomonės tyrimo centras „Vilmorus“

Gerbiamas Respondente,

Mykolo Romerio universiteto magistrantė Monika Vanagaitė atlieka tyrimą apie visuomenės pasitikėjimą/nepasitikėjimą aukščiausiomis valdžios institucijomis. Darbo vadovė - Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros dr. E. Venckienė. Jūsų nuomonė šiame tyrime yra labai svarbi, siekiant nustatyti pagrindines pasitikėjimo valdžios institucijomis socialines ir teisineis problemas. Tyrimo rezultatai bus statistiškai apibendrinti ir panaudoti magistriniame darbe. Jūsų anonimiškumas yra garantuojamas.

Atsakymus pažymėkite "X" arba įrašykite savo nuomonę.

1. Kaip vertinate šių valdžios institucijų darbą?

	10 balų (puikiai)	9 balai (l. gerai)	8 balai (gerai)	7 balai (pakankamai)	6 balai (patenkinamai)	5 balai (silpnai)	4 - 1 balai (neigiamai)
LR Seimo							
LR Prezidento							
LR Vyriausybės							
LR teismų							

2. Pasakykite, savo nuomonę šiais teiginiais:

	Labai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Labai nepritariu
Seimas dažniausiai išpildo priešrinkiminiuosius pažadus					
Politinės partijos tinkamai sprendžia iškilusias problemas					
Seimo priimti įstatymai išreiškia tautos valią svarbiausiais gyvenimo klausimais					
Visuomenės pasitikėjimas Seimu yra būtinas efektyviam jo veikimui					
Neigiamą visuomenės nuomonę apie Seimą formuoja žiniasklaida (televizija, spauda, internetas)					
Naujai išrinktas Seimas efektyviau dirbtų, nei dabar esantis					
Kita (įrašykite):					

3. Jūsų požiūriu, ar dabartiniai LR Seimo nariai kelia pasitikėjimą?

	Visi Seimo nariai	Daugiau nei pusė visų Seimo narių	Mažiau nei pusė Seimo narių	Gal keletas Seimo narių	Nei vienas Seimo narys
Laikosi įstatymų					
Korumpuoti					
Vykdo savo pažadus					
Kompetentingi					
Stengiasi pagerinti žmonių gyvenimą					

4. Kaip Jūs vertinate šių LR Prezidentų veiklą?

	Labai palankiai	Palankiai	Labiau palankiai nei nepalankiai	Nepalankiai	Labai nepalankiai
Valdo Adamkaus					
Rolando Pakso					
Dalios Grybauskaitės					

5. Kokias prezidentės D. Grybauskaitės savybes labiausiai vertinate? (parašykite keletą svarbiausių)

---

6. Ar palankiai vertinate Andriaus Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės darbą? (galimas vienas variantas)

- Labai palankiai;
- Palankiai;
- Labiau palankiai, nei nepalankiai;
- Nepalankiai
- Labai nepalankiai
- Neturiu nuomonės

7. Ar galite argumentais pagrįsti savo atsakymą į 6 klausimą?

---

8. Pasakykite, savo nuomonę šiais teiginiais:

	Labai sutinku	Sutinku	Nelabai sutinku	Nesutinku	Labai nesutinku
Lietuvos teismai yra nepriklausomi nuo politikų ir įtakingų jos veikėjų					
Teisėjo asmeninės savybės turi įtakos bylos procesui					
Žiniasklaidos teikiama informacija apie teismų bylas visada yra teisinga (atitinkanti tikrovę)					
Lietuvos teismai dažniausiai vilkina bylų nagrinėjimą					
Dauguma teisėjų yra korumpuoti					
Blogam teismo darbui turi įtakos teisėjo praktinės darbo patirties stoka					
Palankiam teismo sprendimui turi įtakos aukšta advokatų kvalifikacija					
Kita (įrašykite):					

9. Jūsų požiūriu, kas labiausiai turi įtakos Jūsų vertinimui apie LR Teismus? (galite pažymėti daugiau nei vieną atsakymą)

- Žiniasklaida (televizija, spauda ir pan.);
- Asmeninė patirtis;
- Kitų asmenų patirtis;
- Kita (įrašykite): _____

10. Kaip jūs manote, ar žiniasklaidos (spaudos, televizijos, interneto) teikiama informacija apie LR Seimą, Vyriausybę, Prezidentą, teismus yra teisinga (atitinkanti tikrovę)? (pažymėkite vieną atsakymą)

- Taip, manau, kad visada atitinka tikrovę;
- Dažniausiai atitinka tikrovę;
- Maža dalis informacijos atitinka tikrovę;
- Neatitinka tikrovės;
- Visiškai neatitinka tikrovės;
- Kita (įrašykite) _____

11. Jūsų išsilavinimas:

- nebaigtas vidurinis
- vidurinis
- aukštesnysis
- aukštasis
- kita: _____

12. Jūsų amžius yra:

☐ iki 18	☐ 46-55
☐ 18-25	☐ 56-65
☐ 26-35	☐ 66 ir daugiau
☐ 36-45	

13. Jūs gyvenate:

- kaime / vienkiemyje
- miestelyje
- mieste

14. Jūsų lytis:

- vyras
- moteris

15. Jūsų pasiūlymai didinant visuomenės pasitikėjimą aukščiausiomis valdžios institucijomis (Seimu, Prezidentu, Vyriausybe, teismais):

Ačiū už atsakymus.